

homes que estimen la llibertat dels pobles i la independència dels ciutadans (...) di ha, doncs, raó per al·legar que la paraula "Autonomista" sigui un obstacle per a ajudar i engrandir la nostra acció social? No, i la prova està en què el nostre Centre dintre dels seus similars ha estat el que ha aixoplugat dessota la seva bandera més companys d'estament i la que ha portat a cap amb més èxit el seu fi social educatiu i mutual. És fals, per tant, el que es va dient i repetint de què la política sigui un inconvenient. La nostra política, entengui's bé: la nostra és una necessitat. Nosaltres criticàvem un Centre Autonomista conservador o republicà, com sentim vivament l'existència d'entitats carlines o radicals, ja que no tothom n'és. Mes agrupar-se baix la denominació "Autonomista" és una necessitat i més avui que tothom n'és o diu ésser-ne. Per tant, --- sols hi caben dues classificacions en el nostre estament: o amb Catalunya o contra Catalunya. Si la primera, les nostres portes són obertes de bat a bat. Si la segona, allà ells i bon profit els faci."

Les crítiques al Centre per fer "política i pel seu nacionalisme, lligades a les que hom li feia pel seu moderantisme i reformisme social, provinents segons els cassos, d'entitats corporatives (380), de mitjans lerrouxistes o espanyolistes, de l'obrerisme sindicalista i apolític o bé dels socialistes de PSOE (381), són una constant a la qual ens tornarem a referir més endavant, però, aquí el que -- ens interessa subratllar és la declaració de fe nacionalista d'un grup social de la classe treballadora barcelonina i el fet que el radicalisme nacionalista tingués la seva base en un sector popular com el de la dependència mercantil, com ja hem assenyalat en d'altres planes.

El Reformisme social en el Centre: la Secció de Relació i Treball i les primeres accions reivindicatives

Ja vàrem referir-nos al capítol anterior a un inici d'acció laboral el 1907 dirigida al millorament de les condicions de treball dels dependents i al programa d'intervencionisme laboral que formulava Puig i Esteve en un dels treballs premiats al Petit Concurs de les Festes de l'Aniversari de 1909 i que replantejava, com hem vist també, l'article Actuació política i social (332). Aquella actuació i el programa de Puig estan en els orígens del reformisme social - que protagonitzaria la nova secció de Relació i Treball, creada el 1910, com hem assenyalat més amunt (333). Puig i Esteve contribuiria decisivament a la formació d'aquella nova secció permanent, la qual es constituïria gràcies a la seva iniciativa, segons Bas i Soler (334). La reivindicació de la reforma de les hores de treball, iniciada ja, com hem escrit, el 1907 i represa el 1910 en la campanya pel Treball Intensiu, fou la primera que llangaren els dependents del Centre, car en sentien una fonda necessitat precisament - per al desplegament de la seva tasca educativa i cultural (335). La campanya pel treball intensiu, iniciada el mes de maig de 1910, fou la causa immediata de la creació de la Secció de Relació i Treball. Efectivament, l'acollida que, en un principi, rebé la proposta de la reforma per part dels dependents i dels patrons, "l'èxit de les nombroses reunions per grups de dependents que es realitzaren en aquells dies, la creixent simpatia amb què el descabdellament de la campanya era rebut arreu, determinaren el que es precisés més concretament lo que ja formava part de l'esperit del Centre, això és - intervenir públicament en les qüestions socials, i amb aquesta finalitat vingué a la vida la Secció Permanent de Relació i Treball, - quins primers objectius varen ésser la campanya pel treball intensiu ja esmentada, i encarregar-se del Registre de Col·locacions - que aleshores regentava la Secció Permanent de Socors Mutus - per a convertir-lo en definitiva Borsa del Treball professional". (336)

Per a la formació de la nova secció Puig i Esteve comptà amb la col·laboració de Bordas de la Cuesta, actiu president anys abans, i que fou el primer president de la junta de la nova secció, creada el 17

de juliol de 1910 per acord del Consell General Extraordinari dels socis del CADCI. Bordas de la Cuesta, va iniciar l'organització - d'aquella amb la col.laboració de Baldomer Prat i París, Felicià - Elias i Juncosa, i Joan Balada i Olivé, als quals s'afegí el 27 de juliol de 1910, Josep M. Feliu i Codina que fóra un dels princi -- pals animadors d'aquesta secció, com hem escrit en un altre lloc - (388), s'organitzà a base de subseccions que s'anomenaven gremis. Els socis, en entrar-hi, havien d'agrupar-se en els gremis profes -- sionals corresponents. Per això els primers treballs anaren adre -- gats a aconseguir l'agremiació dels socis existents en crear-se la novella secció permanent. Alhora hom elaborava el reglament inte -- rior d'aquesta (389). La mateixa campanya per al treball intensiu serví per a l'organització dels gremis i, en algun cas, per a im -- pulsar una nova associació de dependents. Així, el 25 d'agost de - 1910 la Secció convocava una reunió de "mossos de comerç" per a -- aconseguir de sumar aquest sector de la dependència a la campanya esmentada pel treball intensiu; a la reunió hi intervingueren Bordas de la Cuesta que "tractà i posà en clar els prejudicis infundats que sobre el Centre i la seva actuació llancen els pocs escrupulo -- sos" i que defensaria la necessitat d'aquella reforma, a l'igual que ho farien Amadeu Tous de la Secció de Propaganda i Puig i Es -- teve; diversos mossos, per la seva banda, responien positivament - al diàleg (390). El 8 de setembre, es reunien novament uns tres -- cents mossos al CADCI, els quals aprovaven les gestions fetes per aquest darrer i oferien el seu suport per a aconseguir el Treball Intensiu, en el curs de la reunió un dels mossos assistents llança -- va la idea de constituir una associació per als mateixos, idea acol -- lida "amb entusiasme" i per a la qual es convocà una nova trobada el dia 15 del mateix mes a fi de decidir "la conveniència de cons -- tituir l'associació agregant-nos a dit centre o creant-la indepen -- dent de totes les societats ja constituïdes" (391). Aplaçada la -- reunió del dia 15 (392), aquesta se celebrà el 22 de setembre en - la qual hom acordava de "formar associació" per propi compte, "no -- menar una comissió per a realitzar totes les tasques, projectar - els estatuts, i un cop constituïts del tot, llavors estudiar la si o no conveniència d'allistar-se al Centre"; bon nombre de socis -

s'adherien a aquesta associació de "dependents mossos de comerç" i "cobradors" la qual interinament s'hostatjava al local del CADCI - (393). Com hem vist en el cas de l'Ataró i de Terrassa, en un altre nivell, el Centre, a través d'una acció reivindicativa, estimulava l'agremiació d'un sector de la dependència barcelonina. Però, aquí, el que ens interessa subratllar és la tasca en aquests mesos d'estructuració interna de la Secció de Relació i Treball. El butlletí "Acció" de setembre, octubre i novembre de 1910 ens assabenta de reunions de socis pertanyents als gremis de magatzems, d'escriptori, de despatx al detall, de Corredors i viatjants, de fàbrica i taller, i, com hem vist, de mossos i cobradors. Del 13 al 21 de novembre, es procedia a la constitució formal dels gremis i a la votació dels seus consells: hom elegia els "consells gremials" dels gremis de l'Engrós, d'Escriptori, del Detall, de Viatjants i Corredors, i de Fàbrica i taller (394); pel que feia a la reunió de Mossos i cobradors, aquesta fou suspesa "per esperar la resolució que prenguin gran nombre dels mateixos que encara no són socis del Centre" (395). Per a l'agremiació calqué una tasca difícil i pacient prop dels socis perquè comunicuessin les dades sobre el seu treball (396). El 10 de gener, Josep M. Feliu i Codina donava una conferència sobre l'"Actuació dels nostres gremis" (397). El març de 1911, "Acció" reproduïa el projecte de Reglament interior dels gremis que era aprovat, amb "algunes modificacions de redacció", a la Junta general extraordinària de la Secció, el 21 de març de 1911 - (398). A la Memòria del curs 1910-1911 de la Secció, hom remarcava la intensa acció feta per a constituir les "branques de la Secció de Relació i Treball, lo que ha d'ésser el seu sustentàcul, els gremis, obtenint (...) el nombre de tres cents votants i un centenar d'adhesions" (399). D'aquests gremis, cal remarcar el de Viatjants i Corredors, per la seva llarga continuïtat, i el de detallistes pel seu paper notable en les campanyes pel descans dominical i pel tancament a les vuit del vespre (400).

A l'ensem que l'agremiació, la Secció de Relació i Treball inicià, des de bon començament, la formació del cens de la dependència mercantil barcelonina, el qual es veia en estreta relació amb la "contratació del treball" en servir d'instrument "per a orientar la -

gent" en aquesta qüestió (401); l'intent era prou remarcable donada la manca de dades estadístiques sobre aquest grup social (402) tot i que no arribés a resultats concrets (403).

La reorganització del Registre de col·locacions que el mes d'agost de 1911 (404) passava a dependre de la Secció de Relació i Treball, fou una altra de les tasques d'aquesta secció en la seva primera etapa d'existència. El primer de novembre de 1911, començava el registre a funcionar sota la cura d'un Secretariat format per Enric Valls i Josep Calvet (405) i la seva funció consistia tant en donar treball al sense feina com d'oferir la possibilitat de millorament d'aquesta; d'aquí que hom insistís repetidament en la necessitat que els socis donessin la informació dels seus coneixements i aptituds (406). "El nostre registre -deia el secretari del Centre a la Memòria del Consell Directiu del Curs 1911-1912- no és com una Borsa de Treball qualsevolga en la què atenent sols a l'oferta i a la demanda de col·locacions, es procura únicament col·locar molta gent, sense cap mena de consideració a les aptituds personals en relació a la conveniència de l'oferta. El nostre registre es preocupa de proposar sempre individus dels qui se'n coneixi la suficiència per a l'empleu ofert; si aquests individus no es troben a la llista -- dels inscrits al Registre, es busca entre tots els socis del Centre." (407). El primer de juny de 1912, el Registre esdevenia Borsa de Treball (408) la qual s'inaugurava oficialment en una festa celebrada el 8 de febrer de 1913 al CADCI, presidida per Narcís Verdader i Callís, en representació de la Diputació i en la qual fóra llegit un breu treball de Josep Ríu i Castellà, secretari del Museu Social sobre "Les borses del treball professional", i completaven l'acte diversos parlaments del president de la secció Pere Palà, del regidor David Ferrer en representació de l'Ajuntament, i de Verdader i Callís (409). El quadre següent ens il·lustra sobre el moviment de la Borsa de Treball del Centre:

	DEMANDES	OFERTES	COL. LOCATS
Cursos.....	1911-2/1912-3/1913-4/	1911-2/1912-3/1913-4/	1911-2/1912-3/1913-4
Comptables.....	31.....34.....	10.....6.....	6.....4
Auxiliars.....	103.....88.....	63.....34.....	37.....27
Meritoris.....	21.....16.....	71.....22.....	18.....4
Aprenents.....	3.....0.....	30.....4.....	2.....0
Dep. magatzem i detall.....	41.....56.....	46.....31.....	17.....16
Mossos i cobradors.....	4.....10.....	9.....2.....	2.....1
Viatjants i corredors.....	24.....29.....	10.....6.....	5.....3
Especialitats.....	4.....0.....	2.....0.....	1.....0
Totals	213 (410)231 233	176 241 105 80	55 (411)

El gener de 1912, la Secció de Relació i Treball, en representació del Centre s'adheria al Grup Català de l'Associació Internacional - per a la protecció legal dels treballadors (412) i el 25 d'aquest mes, la Secció d'acord amb l'esmentat Grup, celebrava un acte inicial de propaganda a cura de Martí i Julià el qual, en començar la seva conferència, "celebrava el fet de què el primer acte d'aquesta nova organització, fos en el nostre Centre, perquè l'anima l'esperit nacionalista, evidenciant així, una vegada més, que la idea obrerista amb l'ideal de pàtria són compatibles, més, inseparables" - (413).

El 30 de juliol de 1912, el Centre acudia a la informació pública oberta per la Cambra de Comerç sobre la "significació i límit" del terme "dependència mercantil" amb un informe sobre aquesta qüestió que precisa la concepció del CADCI sobre el conjunt social que abastava aquell terme i al que, en un altre lloc, férem referència (414).

Al costat, d'aquest informe, el Centre n'elaboraria d'altres com la comunicació al Foment del Treball Nacional, el 11 de gener de 1912, manifestant "el seu parer favorable a la supressió de les festes intersetmanals decretada per la Santa Seu Apostòlica, i a l'establiment de vacances estivals per als dependents de cases a l'engrós" - (415), com el d'octubre de 1912 a l'Institut de Reformes Socials sobre la jornada màxima dels dependents (416), qüestions, ambdues, a les quals tornarem més endavant, o com d'altres comunicacions dirigides al govern i a aquell Institut esmentat, informant sobre la situació de la dependència en un cas (417) i manifestant les reivindicacions socials del Centre en l'altre (418).

Encara el CADCI, seguint en la seva actuació reformadora i legalista que el caracteritzava de bona hora, decidia d'intervenir, a partir del curs 1910-1911 (418 bis), a les eleccions de vocals de la Junta Local de l'Institut de Reformes Socials i, el 1913, a les dels Tribunals Industrials. Per a les primeres, esmentem la que hom havia de celebrar el 24 de novembre de 1912: el CADCI, atenent-se a les disposicions legals vigents en aquells moments, havia format un "Cens professional de dependents del Comerç de Barcelona" en el qual eren "inclosos més de 10.000 electors" i, en ésser anunciada la renovació de la Junta, "nosaltres anunciàrem també l'elecció --

lliure per a la designació de candidats, assenyalant per a efectuar la des del dia 17 al 23 de novembre. A més fèrem gestions prop de les entitats similars a la nostra, per anar plegats a la lluita. Durant els quatre dies que durà l'elecció, vingué a votar un contingent formidable d'electors, passant de cinc mil els inscrits en dit Cens que ho feren. Però, els diaris del dia 20 ens comunicaren de Madrid la nova de què per R.O. s'havia suspès la renovació de les Junes de R.S. fins al cap de dos mesos que siga aprovat el cens d'entitats patronals i obreres amb dret a prendre-hi part, que es va manar fer per altre R.O. de l'any passat. No cal dir que immediatament suspenguérem nosaltres l'elecció, però que continuem preparant-nos per a quan es convoquin novament." (419). Pel que fa a la segona, el febrer de 1913 començà la inscripció de socis del Centre al Cens per a concórrer a les eleccions de vocals dels Tribunals Industrials i aquella s'allargà fins el 6 de març i hom decidia de participar-hi perquè "és un organisme al qual se'l faculta per a resoldre els litigis que se susciten entre el Capital i el Treball i, a més, té un caràcter legal al qual els dependents convé i és qüestió capitalíssima l'intervenir-hi" (420). Hom aconseguia de presentar 2.300 paperetes a la Junta Local de Reformes Socials "sol·licitant l'adscripció dels nostres socis en el Cens format per a l'elecció del nou Tribunal Industrial de Barcelona" (421), si bé les eleccions eren també suspeses "fins que puguin ésser revisades i reconegudes totes les entitats concorrents" (422). Els dirigents de la Secció de Relació i Treball es plantejaven aquestes eleccions amb voluntat de renovar aquells organismes els quals, "per vergonya de l'estament democràtic, estan invadits per gent que n'han fet un ofici -el de representar entitats obreres-; quan a l'acabar l'exercici, els toca el torn d'abandonar la dieta assignada als jurats, amb temps, mitjançant conxorxes inexplicables, procuren acoblar representacions d'entitats per a assegurar-se la partida i eixir de nou elegits jurats obrers. És un procediment estilit amb el que se segueix també en els delegats obrers de l'Institut de Reformes Socials." (423) Contra aquesta situació, els dirigents de la Secció de Relació i Treball manifestaven, des de les planes d'"Acció" d'abril de 1913, el seu desig de treballar per "la recta i justa organització de dit organisme (el Tribunal Industrial), per la qual estem --

disposats a vetllar per si hi ha algú, com altres voltes ha succert, intenta desprestigiar amb intolerables cacicats, la susdita institució que, ben formada i essent la legítima representació dels elements socials que l'han de compondre, tants beneficis pot reportar als mateixos, obrint una època de pau i justícia allí on fins ara no hi han regnat més que les males passions. I el mateix que hem dit referent al Tribunal Industrial, podríem dir-ho respecte a la Junta de Reformes Socials, organisme també d'alta transcendència per a la classe obrera i en el bon funcionament del qual estem disposats a intervenir-hi eficaçment per a dur-hi la legítima representació i la veu lleial d'aquesta importantíssima part de la classe obrera barcelonina, que constitueix la dependència comercial. Confiam, doncs, els nostres consocis en la tasca que sobre aquests assumptes està realitzant aquesta Secció, i serveixi també el dit d'avertiment per a aquells als quals van principalment dirigides les anteriors manifestacions, i als quals acabem dient: el Centre Autonomista de Dependents, una de les més fortes entitats obreres de Barcelona i la més forta dintre el seu estament, no tolerarà més la vergonyosa confecció dels esmentats organismes ni els cacicats ignominiosos que fins ara els han desprestigiat i inutilitzat." (424)

Tanmateix aquestes "conxorxes" impedirien també, l'any següent, a les eleccions per al Tribunal Industrial del 26 d'abril de 1914, -- que el Centre hi reixís, fet que novament duia a la necessitat de plantejar-se "en el successiu, estudiar i preparar-se per a capgirar aquest curs pacífic dels delegats obrers per ofici" (425).

Però, en els primers cursos d'existència de la Secció de Relació i Treball, al costat de la seva tasca interna d'organització per gremis, activitat sempre renovada, com hem de veure més endavant, d'elaboració del cens de la dependència, de reorganització del Registre de Col·locacions i conversió en una Borsa de Treball, dels informes i comunicacions redactats i dels quals n'hem esmentat alguns i d'altres ens hi referirem més avall, i de la participació a les eleccions de vocals de la Junta de Reformes Socials i del Tribunal Industrial amb la intenció, com hem vist, de fer rutil·lar aquestes institucions i de sanejar-les, hem de remarcar, sobre tot, aquella actuació que es reflectí en una acció popular a favor del millorament en les condicions del treball dels dependents, concretament, --

la campanya pel Treball Intensiu que el Centre protagonitzaria tot arrossegant diverses associacions carrera seu, i la participació - decidida, arreglurada amb les altres entitats de dependents, en - la lluita pel descans dominical; en un cas i en l'altre els testimoniis a la promesa són força abundants.

Hem subratllat, ja en començar, l'estreta relació de la campanya - pel treball intensiu amb la formació de la Secció de Relació i Treball i com aquella s'havia ja plantejat, bé que infructuosament, - el 1907.

Puig i Esteve, en el seu article-programa, publicat a "El Poble Català" el 3 d'abril de 1910, havia fet també referència, entre les reformes a atènyer pels dependents, a la "regularització i reducció d'hores de treball". Pocs dies després, el 23 d'abril, Puig i Esteve publicava al mateix diari, a primera plana, un article titulat En pro del treball intensiu, en el qual manifestava que aquell era considerat pel CACCI com una de les més importants millores a abastar i que havia "escrit aquesta aspiració en son guió de lluita"; després de recordar l'intent citat de 1907 assenyalava els avantatges favorables de la reforma tant per als dependents com per als patrons (426) i manifestava la satisfacció que els causava "la nova de què una branca del nostre estament -Banca i Borsa- estava en vies d'aconseguir una modificació de treball tan beneficiosa; - perquè precisament entenem, i així ho demostren estudis que hem -- fet sobre aquest particular, que la millora s'ha d'obtenir evolucionant i per gremis o especialitats"; per aquesta raó, Puig cloïa el seu article fent "públic oferiment de nostres humils serveis -- personals i la cooperació incondicional del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria" als "iniciadors de la idea i als que hi coadjuven" (427).

El 19 de maig de 1910, el CACCI celebrava un Consell General de Socis convocat expressament pel Consell Directiu per a "tractar de - la implantació del treball intensiu en nostres despatxos i magatzems i del descans dominical en els detalls" (428). El resultat de la reunió, "molt concorreguda" segons la crònica d'"Acció", fou -- l'acord favorable a la reforma i el nomenament d'una comissió formada pels socis Felicià Elias i Rafael Pons, els quals foren auxiliats per Josep M. Feliu i Codina i Enric Cubas, que iniciaria la

labor en pro de la consecució del treball intensiu (429).

La primera tasca, fou la sensibilització de dependents i patrons a favor de la reforma; amb aquest fi, i com a fruit dels acords de la reunió del 19 de maig, el Centre edità 70.000 fulls que reproduïen una Allocució a la dependència comercial i mercantil (430) - per a ésser distribuïts entre aquest sector social, i un altre manifest dirigit als caps de les cases comercials (431) i en el que assenyalaven els avantatges positius de la reforma tant per als primers com per als segons; també el Centre comunicà l'acord de la campanya a les entitats patronals i sol·licità l'adhesió de les entitats obreres afins (432). Al llarg del mes de juny se celebraven reunions preparatòries dels rams de colonials al major, sederies, merceria al major, teixits de cotó en blanc, velluts de cotó i teixits de cotó. El 22 de juny es feia la reunió definitiva del gremi de colonials, la qual segons el butlletí "Acció" es veia molt concorreguda i els dependents que hi assistien signaven uns fulls demanant a les respectives gerències la implantació d'aquella reforma (433). Al llarg del mes de juliol continuaren les reunions i ja escrivírem com l'èxit d'aquestes fou un dels estímuls per a la creació de la Secció de Relació i Treball el 17 de juliol (434). Constituïda aquesta, passà al seu càrrec la campanya pel treball intensiu i a través d'"Acció" sol·licitava que els socis omplissin uns butlletins informatius sobre el seu parer respecte del treball intensiu o reforma d'hores de treball, la casa i la feina que hi feien, sobre l'opinió de la casa envers l'esmentada reforma i sobre la quantitat i horari que creien oportú calia establir (435). La Secció, igualment, obria tribuna lliure al Centre perquè els socis hi exposessin el seu parer a favor o en contra del treball intensiu (436) alhora que continuaven les reunions com les que ja vàrem esmentar dels mossos de comerç i que eren convocades a través de la premsa i de cartells fixats pels carrers (437). Remarquem també les reunions del 12 i 13 de setembre, fetes al Centre, del ram de la quincalleria i de droguistes respectivament (438), i la del 28 de setembre de dependents magatzemistes de teixits (439). Hom llançava també la idea, de cara al treball intensiu, de reunir els mestres de parvulari "per a tractar de l'interès que a ells afecta aquella reforma i llur actuar en aquest cas" (440). El butlletí "Acció" informava de les adhesions que arribaven cada dia: --

"l'listes completes de firmes de dependents de cases, de caps d'importantíssimes cases de comerç d'aquesta ciutat, arribant ja a milers les rebudes", i de manifestacions de cooperació com les de l'Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria de Barcelona que designava Claudi Arañó i Arañó perquè la representés a les reunions convocades per a tractar d'aquesta qüestió (441), de la Càmera de Viatjants i representants que delegava a Vicens Fuigmar-tí, de l'Associació de la Dependència Mercantil que delegava a Ignasi Vallés, i del Centre de Viatjants i Representants que delegava a Salvador Soler (442). El primer d'octubre, els socis Amadeu Tous i Francesc Casademont parlaven al Centre sobre els avantatges del treball intensiu (443). Per la seva banda, la premsa, a través de les informacions, comentaris, i articles favorables o contraris, - segons els casos, a la reforma (444) es feia ressò de l'ambient - popular creat per l'actuació del CACCI alhora que contribuïa també a augmentar-lo. Però, de moment, l'estiu de 1910, pràcticament, no s'obtingueren resultats concrets (445).

Seguiren, després, uns mesos d'inactivitat que els dirigents de la Secció atribuïren a la inestabilitat laboral barcelonina:

"Seguidament laborà -la Junta de la Secció elegida el 20 de juliol de 1910- en aquesta tasca organitzant una sèrie de conferències - que donaren entusiastes de la reforma, una multitud de reunions de socis per gremis, es recolliren plecs de firmes, celebrà reunions-mítings amb extraordinària concurrència. Després d'aquesta temporada de feina efectiva, abandonarem l'acció per succeir la sèrie de vagues i paros de treball a nostra ciutat i com vaig dir-vos al -- Consell General Extraordinari del mes d'abril, hauria estat insensat seguir la campanya en l'estat anormal de Barcelona, ja que justament hauria acabat el matís de revolta obrera que tota qüestió - llavors prenia." (El subratllat és nostre) (446)

Represa la feina "en temps hàbil", hom procedia a aquella activi--tat de completar i consolidar els gremis de la Secció a la que ens hem referit més amunt (447), però, encara, la dimissió de Bordas - de la Cuesta, Elías Galada, Bayona, Cruixent i Sellés, produïrien noves dificultats interiors. Interinament, ocuparia la presidència de la Junta de Govern de la Secció Joan Bas fins que el juny de -- 1911 fóra substituït per Adrià Presas (448). Tot plegat paralitzà la campanya uns mesos fins que el mes de març de 1911 prosseguí de

nou. Aquest mes, segons informa el butlletí "Acció", el Centre s'adreçava a les entitats que tenien "delegació per a col.laborar a la campanya, excusant la inacció sobre la mateixa, amb motius de l'anormalitat travessada per la nostra ciutat" (449). Al llarg del mateix mes de març, hom convocava nombroses reunions al Centre de dependents de diverses branques de la dependència amb èxit remarcable (450). El 20 d'abril de 1911, finalment, la Secció celebrava una Junta general extraordinària de socis, presidida per Joan Bas, president interí, en la qual hom donà compte de la tasca feta en la campanya. Unànimament s'aprovà de facultar a la Junta de govern de la Secció perquè convoqués "les entitats que tenen nomenat representant per a col.laborar a la campanya i fer acció mancomunada, ja que a continuar el Centre sol podia obtenir matís particular i exclusivista, perjudicant per tant al treball intensiu" (451). A partir d'ara, la campanya prengué una nova amplitud i, per primera vegada en la seva història, el Centre arreglerava darrera seu diverses societats de dependents. Així, el 3 de maig de 1911, es feia la primera reunió de delegats d'entitats de dependents de Barcelona "per a formar la comissió definitiva que treballi fin l'assoliment del treball intensiu". A la reunió hi participaven Caballé per l'Associació de Viatjants del C. i I. Puigmartí per la Càmera de Viatjants i Representants, Soler pel Centre de Viatjants del C. i I., Canadell per la Unió Professional de D.E. de C., Combalia per l'Associació Mutual de D.E., Rodríguez per l'Associació de la Dependència Mercantil, Càrdenas pel Centre de Cobradors i Mossos de S.I. i C. i Presas i Feliu pel CADCI. Aquests dos darrers fóren elegits president i secretari respectivament de la Comissió, a la qual més tard s'hi afegiria Enric Matons en representació de l'Associació General de Dependents d'Escriptori. A la reunió, en la que hi participaven també els membres de la Junta de Govern de la Secció de Relació i Treball, es donà compte dels informes favorables a la reforma del treball intensiu emesos per la Cambra de Comerç, Foment del Treball Nacional i Lliga de Defensa Industrial i Comercial; i hom hi acordava de "començar novament una intensa campanya per a la divulgació i públic coneixement de la reforma a la qual diverses cases han prestat ja llur assentiment, i per a no aixecar rezels de cap mena que les propagandes es facin dintre de la més correcta prudèn-

cia i sempre d'acord amb les entitats patronals que compten, entre els seus associats, amb decidits partidaris de la reforma". Hom decidia també la celebració d'un gran míting de propaganda i sensibilització així com redactar un manifest, dirigit a les entitats patronals, a les quals hom visitaria "per a recabar el seu suport i consell per a un millor profit" de la campanya. (452). La comissió es reuní diversos cops i s'entrevistà amb diversos dirigents d'entitats patronals (453) alhora que seguien les reunions amb dependents; així, el 20 de juny es feia una reunió al CADCI de dependents i empleats de Banca per a constituir una sub-comissió, encarregada de fer les gestions necessàries perquè aquest sector fos el primer en establir el treball intensiu (454). El 22 de juny, se celebrava un míting a l'Associació de la Dependència Mercantil a favor de la reforma; era el primer acte públic en el qual participava la Secció de Relació i Treball, representada per Feliu i Codina i, significativament, aquest "contestà a unes insinuacions fetes per parladors anteriors, de què ja era hora que el Centre recordés l'estat social dels dependents" i, després de diverses manifestacions, explicava el procés de la campanya pel treball intensiu, "des de la primera època, abans del 1902, la d'aquest any i la de 1910, donant detalls de com el Centre va comprometre's a dur-la endavant fins a la data, que, considerant que era reivindicació ciutadana no obrera solament, volgué que fos la ciutat, representada per les associacions, que hi donés la seva resolució" (455). El 25 de juny, la Comissió d'entitats esmentada per al treball intensiu, establí l'horari de la reforma en set hores i mitja de treball, seguides i diàries (set de treball i mitja de descans), i es proposava la data del primer d'agost com la més adient per a començar la reforma (456); en aquest sentit es fixaven pels carrers uns cartells dels que se'n feu una tirada de 500, signats per la Comissió de delegats d'entitats per a la consecució de la reforma, i que, després de recordar l'adhesió rebuda de diverses entitats com la Cambra de Comerç, el Foment del Treball Nacional, la Lliga de Defensa Industrial i Comercial, l'Associació de Banquers i d'altres afines, concretava el seu pensament, pel que feia a la duració del treball, en la duració abans dita, -- "sens perjudici que les cases que, per les condicions del seu treball, tinguin establerta una forma més avantatjosa, continuïn la ma

teixa, acomodant-la a l'horari general que sigui adoptat"; hom hi defensava novament la reforma, tot estimant-la positiva tant per -- als dependents com per als caps i patrons, car havia de permetre a uns i altres de "complir com ara, o millor que ara, amb les ineludibles atencions del treball i disposar de temps per a les relacions familiars o socials, així com per al conreu intel·lectual i físic, donant també vida a les nostres associacions que tants esforços fan per la cultura dels dependents en general (457)"; consideraven l'estiu el temps més adequat per a la implantació de la reforma i assenyalaven la data abans esmentada del primer d'agost com a inici d'aquesta, pregaven als caps de les diverses cases "que, a iniciativa pròpia i responant als nostres desitjos", acordessin "practicar el treball intensiu, des de la data esmentada", adrecessin les seves adhesions a la citada comissió, al local del CADCI, i demanaven la col·laboració a tots els dependents (458).

El mes de juliol continuava l'activitat de la Comissió: el primer -- de juliol, Josep M. Feliu del Centre i C. Rodríguez de l'Associació de la Dependència Mercantil acudien a la reunió celebrada al Centre de Cobradors i Mossos de Banca, Indústria i Comerç, la qual "per -- l'animació i la marxa de la mateixa, es convertí en improvisat miting" (459); al llarg del mes es feien visites a les cases de co---merç més important per a obtenir la seva adhesió al nou horari (460). Però, l'acte més important, fou el miting celebrat el 14 de juliol, d'acord amb la decisió de la reunió esmentada del 9 de maig, profusament anunciat pels carrers i a través de la premsa (461), al pati del CADCI, en el qual hi varen prendre la paraula Adrià Fresas, president de la Secció de Relació i Treball, el qual donà compte de -- l'estat de la campanya i de la creença per part de la comissió de -- la necessitat d'aplagar el començament de la reforma al 15 d'agost donat que "cada dia, la comissió rebia cartes d'importantes cases -- per a visitar-les i tractar del treball intensiu (...) car una precipitació podia dur al fracàs"; Carbó, en nom dels dependents de -- Banca, que manifestà l'acceptació de la Banca de la reforma --fora -- del "Crédit Lyonnais" del qual s'ignorava la resposta -- i que "amb -- quelcom d'insistència i entusiasme podia aconseguir-se que el primer d'agost fos implantada" (462); Casademont, del Centre, que re--

marcà el valor de la reforma; Feliu i Codina, que fou ovacionat en aixecar-se a parlar, i que indicà com la campanya havia de donar - "personalitat al dependent i prestigi per a intervenir i ésser sol·licitats en les qüestions econòmiques, socials i polítiques que a la ciutat se suscitin", explicà el procés de la campanya i rebutjà els parers en contra així com la idea "de què per ésser la joventut la que treballa en favor del treball intensiu, aquesta teoria fracassarà"; la joventut, tot el contrari, segons Feliu, havia de dur-la a la pràctica, i insistiria també, com ho havia fet Carhó, - que "si els dependents perden aquesta millora, no tindrien dret a demanar cap més reforma progressiva"; Rodríguez, de l'Associació - de la Dependència Mercantil, que parlaria breument tot recomanant "dominés l'optimisme ja que, no altre que amb ell, s'arribaria a l'assoliment de la reforma"; Josep Bordas de la Cuesta, del qual - "Acció" remarca la seva condició d'expresident del Centre i de la Secció de Relació i Treball i d'"impulsor de l'empresa del Centre en aquest ideal" (de la jornada intensiva), el qual fou rebut també amb una "grossa ovació que durà llarga estona"; Bordas censuraria els diaris que havien fet campanya contra el treball intensiu, tot afirmant que "el censuren perquè no el coneixen"; justificaria també el fet que es promogués la reforma en el ram dels majoristes i no en el dels detallistes perquè aquests no estaven en "condicions de reduir el treball a 8 hores", no era possible, indicava -- "que les botigues estiguessin únicament obertes aquelles poques hores" ja que la implantació del treball intensiu comportava una "mena de pertorbació en els costums i els dependents detallistes trobaran el camí franc per a l'obtenció d'altres aspiracions més apropiades per a ells"; amb tot, l'èxit de la reforma faria "que ells millorin moltíssim les seves condicions"; subratllaria també que -- no era just "que els homes de carrera i els obrers de tota mena -- tinguin unes hores determinades de treball i, en canvi, els dependents de comerç no puguin mai disposar d'una hora" i que la "im---plantació del treball intensiu fóra la única solució per a resoldre la multiplicitat de conflictes morals i socials que en aquests temps revolten Barcelona". Adrià Fresas, finalment, resumí els discursos i exposà la tasca de la comissió en els darrers mesos així com les acceptacions rebudes de cases i la notícia dels llocs on -

ja s'havia establert (463). "La grossa concurrència -indica "Acció", que durant el miting s'havia sumat a la ja nombrosíssima -que hi assistia des del començament-, anà desfilant, animadíssima, fent comentaris favorabilíssims al Centre, als seus homes, a la comissió que, amb delit deien, treballa incansablement, donant-se per més convençuda de la bondat i avantatges del Treball Intensiu" (464).

La comissió continuà les seves gestions, adreçà una lletra circular als caps de cases comercials i industrials a l'engròs en la qual, - "per a no aparèixer com excessivament idealistes i apartats de la realitat" modificaven el seu criteri respecte al nombre d'hores de la jornada i la fixaven en vuit (set i mitja de treball i mitja hora de descans), de 3 a 5 de la tarda (464 bis); igualment, aquella, anava obtenint adhesions; el primer d'agost el gremi de colonials a l'engròs iniciava la reforma (465). Periòdicament, la premsa publicava columnes informatives sobre l'estat de la campanya i les adhesions rebudes (466). Segons "El Poble Català" del 20 d'agost, unes trenta cases estaven d'acord amb la reforma si bé la comissió creia que no era convenient pressionar els caps d'aquestes perquè posessin aquella en pràctica fins que hi hagués un major nombre d'adherents; les cases citades, d'altra banda, pertanyien a rams diversos i demanaven prèviament l'acord general del gremi per a no veure's perjudicades; els membres de la comissió feren gestions en aquesta direcció però topaven amb l'absència de gran nombre de patrons de Barcelona, a causa de les vacances, i, per part dels animadors de la campanya, amb la manca de temps per a dedicar-s'hi i el poc nombre de persones disponibles per a aquesta feina (467). El 27 d'agost de 1911, Miquel Sastre donava una conferència a la "Unión Profesional de Dependientes y Empleados de Comercio", sobre el treball intensiu, organitzada per aquesta d'acord amb la Comissió de Delegats pel treball intensiu, la qual fóra editada el gener de 1911 -- (468).

Després de l'estiu, la Comissió prosseguí la seva actuació (469), - però "el fet de no reunir-se amb la regularitat deguda la comissió Pro Treball Intensiu, fa que aquesta campanya, començada bellament per nosaltres, hagi de sofrir paraments i dilacions, no obstant, -- per la nostra part, realitzant esforços gens habituals, hem fet ges

tions prop de diverses cases per a aconseguir la seva adhesió a la campanya i a la reforma " (470). Encara la Comissió de delegats, el desembre de 1911, repartiria un gran nombre de circulars adreçades a les cases, acompanyades d'uns fulls de conformitat que s'havien de retornar degudament omplerts a la Comissió (471). El gener de 1912, costejada per la Comissió "Pro Treball Intensiu", la Secció de Relació i Treball del CADCI, i la "Unión Profesional de Dependientes y Empleados de Comercio", es feia una edició de 10.000 exemplars de la conferència citada de Miquel Sastre per a ésser distribuïda entre la dependència mercantil (472). Però, al marge de les comunicacions d'adhesió que "Acció" comunicava i d'alguna notícia sobre activitats fetes -o que hom volia fer- de la Comissió de Delegats, la campanya anà morint (473), bé que hom li dedicués encara un tema a l'Assemblea de Dependents de 1913, a la qual més tard ens referirem (474).

De fet, la campanya fracassà perquè els animadors toparen amb la dificultat de vèncer una rutina i unes normes sòlidament establertes en l'opinió dels patrons i dels mateixos dependents, en més d'unes cas (475); a més a més, al marge de les oposicions, hom havia de vèncer l'escepticisme envers el triomf de la campanya. Rafael Pons, secretari del Centre, reconeixia en el Consell general ordinari de juny de 1911, referint-se a aquesta acció:

"Abans de procedir a tasques externes, el Centre ha consultat, per gremis, el parer dels socis sobre la reforma projectada, havent comprovat el que tots suposàvem, de què la immensa majoria en són partidaris; però, entre la mateixa majoria partidària, també n'hem trobat bastants que creuen irrealitzable l'adopció definitiva del nou horari (El subratllat és nostre). Un criteri tan negatiu fa pena -- d'escoltar, i haver-lo tingut massa en compte hauria estat el mateix que abandonar tota campanya pro treball intensiu. Volguts companys -- que així penseu, no vulgueu cobejar semblant idea, modifiqueu-la en bé vostre i del Centre. Una cosa, sigui bona, sigui dolenta, sols es irrealitzable mentre no es fan els possibles per a realitzar-la; quan es considera bona, s'han de fer, doncs, aquests possibles i -- això és el que procura la nostra Secció de Relació i Treball (476).

El mateix Rafael Pons que, a la Memòria anterior, havia subratllat

que el curs 1910-1911 havia estat el de les "grans empreses", car, mai com aleshores el Centre "havia intervingut tan intensament en -- la vida pública barcelonina" en maldar per aquella reforma del treball intensiu (477), remarcava, tanmateix, al Consell General de -- juny de 1912, tot referint-se a les tasques per aconseguir el casal propi i la jornada intensiva:

"Si la resolució d'ambdues qüestions hagués dependit sols de nosaltres; si la cooperació material de tots els socis del Centre s'hagués bastat per a convertir en un fet aquell hermós projecte del -- nostre casal (...), si en l'altre projecte del treball intensiu no degués ésser concedit, en definitiva, pels caps de les cases comercials; si no hi hagués l'entrebanc de tot això, avui l'arcaica i -- desballestada vida del dependent barceloní seria folgadamente tota -- una altra, s'hauria modernitzat i en les moltes hores que li restarien lliures tindria un nou temple on l'educació moral i física, el mutualisme, el nacionalisme i l'obrerisme més extensament desenrotllats del que ens és dat de fer en aquest estatge, el farien més -- fort i més apte per a vèncer en la lluita social. Però, els socis -- del Centre, molt rics en idees i activitats, no ho són gaire materialment; els socis del Centre, grans administradors dels interessos dels de dalt, no els poden orientar en la forma més perfecta -- que voldrien, i entre una cosa i l'altra les millores que tan ardentment desitgen queden endarrerides. La campanya pro treball intensiu fins a començat a donar els seus primers fruits. Deixant de banda les moltes cases de comerç que l'accepten en principi, són 18 les que el practiquen des d'aquest curs, havent-hi, entre elles, -- totes les d'un gremi, que de moment l'havia adoptat com a prova i -- posteriorment l'adoptà amb caràcter definitiu. Després d'aquest cas, ¿voleu ni pot trobar-se millor argument en defensa de dit sistema -- de treball? Sense el rutinisme, la indiferència i la desorientació econòmica de gran part del comerç barceloní, les esmentades 18 cases serien en nombre cent vegades major (...)." (478).

Els resultats d'aquesta primera campanya del Centre, produïria una certa frustració entre els dirigents de la Secció de Relació i Treball i entre els del mateix Centre, com s'endevina en les paraules anteriors de Rafael Pons. Feliu i Codina, secretari de la Secció es

mentada més amunt reconeixia a la Memòria de la Secció, del curs -- 1911-1912, en informar sobre el treball intensiu: "Dem passat dar-- rament -hi esten encara avui- un moment d'aplanament; és el con-- tracop de les energies esmerçades estèrilment" (479). Però, malgrat els pocs resultats pràctics de la campanya pel treball intensiu i -- la desil.lusió consegüent, els animadors del Centre hagueren de -- prestar atenció a una altra reivindicació uels dependents, el des-- cans dominical, la batalla perenne del ram del detall i que prengué especial virulència l'any 1912 a causa de l'obstrucció sistemàtica que feien al compliment de la Llei del Descans Dominicals, els botiguers seguidors de la Unió Gremial.

Ja esmentàrem al capítol anterior diverses intervencions del CAOCI, a finals de 1909 a favor del compliment d'aquesta llei (480) que -- s'havien traduït en un telegrama al ministeri de la governació i al president de la Junta Central de Reformes Socials, en dos intents -- d'entrevista amb el governador civil i amb una visita al president de la Junta Local de Reformes Socials. Segons "La Publicidad" del 18 de novembre de 1909, els dirigents del Centre visitaren també l'alcalde de la ciutat (481). Segons aquest diari, aquesta actuació del Centre era la continuació de les gestions que, "en pro del compli-- ment de la llei del descans dominical", havia fet fins aleshores en el "terreny particular o sigui dirigint-se als establiments infrac-- tors, i veient que amb això no aconseguia el seu fi", resolva de -- fer aquella visita a l'alcalde i d'adreçar aquells telegrams. Tam-- bé esmentàvem el toc d'alerta que donava el butlletí "Acció" de --- desembre de 1909 respecte de les gestions de la Unió Gremial per a modificar la Llei esmentada i amb aquest motiu adreçava també un telegrama de protesta al Ministre de la Governació.

En l'incompliment de la llei que s'observava, en aquells moments, -- la Societat d'Obrers Carreters denunciava que els patrons carreters s'havien aprofitat de "l'estat excepcional", després dels fets de -- la setmana tràgica (482). Segons "La Publicidad" del 21 de novembre de 1909, un bon nombre de botiguers havien acordat d'obrir el diu-- menge, davant de la qual cosa l'Associació de la Dependència Mercantil cridava a la lluita; al marge que els patrons s'aprofitessin de la situació i de la inanició forçada de les societats obreres, in--

fluïa, també, en l'incompliment del descans dominical, la dimissió del governador Ossorio i Gallardo, produïa en començar els fets trágics de juliol a Barcelona, el qual s'havia esmerçat al màxim en -- fer complir la llei i, en desaparèixer la "ferma actitud de l'autoritat governativa començà novament a infringir-se la llei, prenent de mica en mica tal increment la insolvència de la mateixa que avui --octubre de 1911-, per a vergonya nostra, són pocs els establiments que tanquen el diumenge" (483). La no observància de la llei, doncs, s'anà progressivament agreujant com ens descriu aquest testimoni. -- Davant d'això, l'Associació de la Dependència Mercantil celebrà una reunió el 15 de novembre de 1910 al seu local, en la qual es formà una comissió pro descans dominical; aquesta convidà totes les entitats interessades en la qüestió a adreçar un delegat a la reunió a fer el 23 del mateix mes al CADCI, al qual hom designà per a la presidència de la comissió de delegats (484). Tanmateix, pocs resul--- tats aconseguí aquesta comissió ja que l'incompliment de la llei -- seguí i s'agreujà. Pel que fa al Centre, i a la seva nova secció de Relació i Treball, el tema va plantejar-se a partir de la constitu--- ció del Gremi del Detall i de la formació definitiva de la seva jun--- ta, el 30 de desembre de 1910 (485) si bé encara amb poca continuïtat. Els gremis d'escriptori i de magatzem, d'altra banda, sol.licitaven als socis que els hi fessin arribar informació de les cases que --- obrien el diumenge a fi de poder actuar degudament (486). Però, de--- fet, l'atenció del CADCI en aquells moments se centrava en el tre--- ball intensiu i la lluita pel descans dominical seguia dirigida --- fonamentalment per d'altres entitats i, especialment, per l'Associa--- ció de la Dependència Mercantil. La qüestió del descans dominical --- prengué nova força a finals de l'estiu de 1911. Els dependents d'a--- quella Associació de la Dependència Mercantil es dirigiren a finals d'agost al governador civil, al qual presentaren un escrit de pro--- testa per l'incompliment de la llei i en el que manifestaven que, --- cada cop, es respectava menys aquesta i que els diumenges semblaven un jorn normal de la setmana (487); el governador els contestava --- que l'afer era competència de l'alcalde (488) i aquest es manifesta--- va impotent per a resoldre la qüestió i, com a solució, segons de--- nunciava l'Associació de la Dependència Mercantil en un telegrama --- al President del Consell de Ministres, els aconsellava de recórrer

a la vaga (488). Davant de l'actitud de les autoritats i de la qüestió de competències entre el governador civil i l'alcalde que hom plantejava per a inhibir-se de la qüestió, la mateixa associació -- adreçà diversos telegrams i escrits al president del govern el 16 i 29 de setembre, i a finals d'octubre de 1911 (490). Pel que feia al CADCI, la Junta del Gremi de Detall, decidia el 27 de setembre de 1911 de redactar un escrit, d'acord amb la Secció de Relació i Treball, dirigit a la Junta Central de Reformes Socials. A l'escrit --adreçat amb data del 15 d'octubre--, partint del "Motu Proprio" dictat per Roma, el darrer 3 de juliol, que suprimia dotze festes intersetmanals, motiu pel qual a diverses ciutats industrials s'havia arribat a l'acord entre treballadors i patrons de suprimir gairebé totes les festes intersetmanals, a canvi que el dissabte a les 12 - del migdia comencés la festa setmanal, la Secció de Relació i Treball proposava que es generalitzés aquesta mesura per a totes les fàbriques i tallers; d'aquesta manera, els treballadors, clientela principal de les botigues que obrien en diumenge, podrien fer les seves compres els dissabtes i s'aconseguiria fer realitat finalment el repòs dominical (491). El mateix gremi del Detall, fixà, durant els mesos de novembre i desembre de 1911, pels carrers de Barcelona, cartells, amb quatre barres, signats pel Consell Directiu del CADCI i en els que hi figurava la recomanació: "No compreu en diumenge", -- cartells que continuaren fixant-se en dates posteriors (492). El 21 de desembre, a la vista de les mesures preses per l'autoritat governativa per a fer complir la Llei, la Secció de Relació i Treball -- acordava de felicitar el governador civil per la seva actitud (493). Justificant aquesta felicitació, "Acció" de gener de 1912, afirmava: "La campanya iniciada en pro del tancament dels diumenges, ha fet que l'autoritat competent s'ocupés una mica pel compliment de la Llei. No obstant i ésser això el deure fonamental de les autoritats, per l'excepcional del cas, la Junta de Govern d'aquesta Secció oficià a l'Excm. senyor governador, felicitant-lo (...)" (494). El 13 de gener, es constituïa, novament, a l'Associació de la Dependència Mercantil, una comissió de delegats d'entitats de la que formava part el president del gremi del Detall del Centre i que decidia preparar "una forta campanya per a interessar a l'opinió i so--

bre tot al proletariat en la qüestió del descans dominical a fi i - efecte de què el públic i sobre tot els obrers, s'abstinguin de comprar els diumenges" (495).

Certament, l'actuació dels dependents començava a obtenir efecte i el rigor de les autoritats en fer complir el descans dominical augmentava tot i que les denúncies contra establiments oberts eren ben nombroses (496). Aquest rigor, motivà la reacció de la Unió Gremial a finals de febrer de 1912 que inicià gestions per a fer aprovar -- unes bases, redactades per la mateixa, que reformessin el Reglament vigent d'aplicació de la Llei i aconseguir que el descans dominical fos substituït pel descans setmanal (497). Dies després, la mateixa Unió feia públic una nota de protesta pel capteniment de la policia respecte dels botiguers que mantenien oberts llurs establiments, de les detencions fetes i de les agressions que diverses botigues havien sofert de grups de dependents alhora que manifestaven la seva acceptació del descans setmanal però no de la "Ley Dominical en la -- forma como se interpreta", i, en el mateix sentit, adrejava un telegrama de protesta al president del Consell de Ministres (498). El 16 de març de 1912, la Unió Gremial celebrava una reunió al seu local en la qual eren atacats el govern, les autoritats local i governativa, pel rigor amb què feien complir la llei, i especialment Zulueta "al qual s'acusa d'haver estat la causa, amb la seva sabuda -- interpel.lació al govern sobre aquest afer, de què aquell hagi ordenat extremar el rigor a Barcelona"; els patrons insistien sobre la necessitat de substituir el descans dominical pel setmanal, i acordaven de protestar contra Zulueta, per haver-se atribuït "la representació de Barcelona en formular la seva interpel.lació al govern", donar un vot de confiança a la taula perquè actués segons les circumstàncies, fer un tancament general de portes el dilluns si el -- diumenge és produït alguna detenció, que la junta de la Unió visités el governador comunicant-li els acords presos, i hom adrejava, -- també, un telegrama al govern desautoritzant les interpel.lacions fetes al Congrés sobre l'incompliment de la Llei i demanant "la reforma del reglamento de dicha Ley, segun las bases entregadas al alcalde (...). Lo contrario es la ruina inminente de la pequeña industria de Barcelona y creación de un verdadero conflicto, persistien-

do la actitud rigorista de las autoridades" (499). Segons aquest -- projecte de bases de la Unió, els establiments "dedicados a la venta de artículos de vestir y sus derivados, y los que tengan por objeto servicios de limpieza e higiene, vendran obligados a cerrarlos todos los domingos a la una de la tarde, y los dependientes no se presentaran al trabajo hasta la misma hora del siguiente lunes" -- (500); i segons l'article segon de les mateixes bases, els establiments dedicats "a la expedición de artículos de primera necesidad (...), podran tener abierto todo el dia del domingo, con la obligación, por parte de los patronos de dar a todos sus dependientes 24 horas de descanso cada semana (501); l'entitat patronal, d'altra -- banda, sol·licità del governador que s'inhibís de tot el referent -- al compliment de la Llei del descans dominical (502). Els dependents reaccionaren d'immediat. Joan d'Arc, dependent i que, en tots els seus escrits, defensava la línia del CADCI o l'elogiava (503), publicava un article comentant les clàusules de les bases i en la -- que remarcava la necessitat que els dependents refusessin tota fórmula o compromís que portés a la pèrdua o disminució del descans dominical: "no podem deixar els nostres drets --afirmava-- a la mercè del patró, que malgrat l'estimen, ens és patró" (504). L'Associació de la Dependència Mercantil, pel seu costat, en assabentar-se dels acords presos per la Unió visitava el governador protestant per -- aquests i assenyalant que la "Unión Gremial no es ni de mucho la genuina representación del comercio de Barcelona" i adreçava un telegrama al govern (505). Tot plegat, la tensió produïda per l'actitud de la Unió Gremial, palesada sobre tot en la setmana que havia seguit al diumenge dia 10 de març, les pressions fetes sobre el governador, a darrera hora del dissabte dia 16, per part dels patrons -- perquè aquell s'inhibís i dels dependents perquè fes complir la llei (506), produïren tota una expectació pel que podia passar l'endemà. Val a dir, que la Unió Gremial feia una crida, a la premsa del diumenge, perquè cap industrial no protestés ni fes oposició en cas de detenció per "suposada infracció del descans dominical" o en cas de sofrir "algun atropell pels mateixos agents" i demanava que qualsevol fet que s'esdevingués fos comunicat a la Junta Directiva de -- la Unió que romandria tot el diumenge al seu local social i acabava

la nota: "Esperem que les autoritats encarregades del manteniment de l'ordre procuraran per tots els mitjants que no es repeteixin les pedrades del diumenge passat" (507). El diumenge esmentat, segons "El Foble Català" del 12 de març, experimentà més incidents que en d'altres diumenges, si bé el diari assenyalava que aquests no havien -- tingut gaire importància i els agents de l'autoritat havien fet complir la llei amb rigor; no obstant el balanç fou trenta dues detencions de joves per apedregar i trencar vidres, pertanyents la majoria als rams d'ultramarians i de drogueria, i més de cinc centes denúncies d'agents contra industrials, de les quals 96 fóren presentades al jutjat municipal (508). La Unió Gremial, protestaria, també, de l'actuació dels jutjats municipals en aquest afer (509); els dependents per la seva banda seguien manifestant la seva reprovació -- contra la Unió Gremial mitjantant telegrams de refús (510), escrits (511) i la celebració d'un míting, organitzat per la Unió Ultramarina de Dependents de Comerç de protesta contra l'incompliment de la Llei i contra les bases de la Unió Gremial (512). Alhora, a través de les planes de "El Foble Català" es descabdellava una polèmica -- entre partidaris i contraris de la Llei esmentada, entre mitjans de març i primers d'abril de 1912 (513). La lluita pel repòs dominical, malgrat el rigor emprat per fer-lo complir, continuà (514), a l'igual que persistiren les maniobres de la Unió Gremial. Així, una comissió d'aquesta darrera visità Madrid tot intentant de fer reeixir el seu projecte de bases (515), alhora que algun ram concret com el dels taverners assajava d'ésser exclòs de l'obligatorietat de la Llei amb la consegüent oposició dels dependents (516). A mitjans d'abril la Unió Gremial, a través d'una reunió convocada per l'alcalde de Barcelona i d'acord amb l'Institut de Reformes Socials intentà d'arribar a un acord amb les entitats de dependents sobre aquelles bases; solament l'Associació de la Dependència Mercantil acudí a la reunió, -- però aquesta presència --tot i que no donà lloc a cap resultat-- motivà una reacció de disgust per part de Joan d'Arc (517), a través de "El Foble Català" del 15 d'abril que considerava inadmissibles les bases citades, criticava la solvència de la Unió i posava en qüestió el prestigi de l'Institut de Reformes pel que feia al descans dominical "que tenia en el seu poder centenars de denúncies per infracció

de la llei" i havien quedat "nul·les" i s'havien "fet fonedisses en passar per les mans de l'obrer Puig d'Asprer i demés que formen l'obrera corporació", i s'oposava a l'assistència a la reunió: "jo, de pendent associat, proposo a la meua entitat que no assisteixi a la reunió. Ques les altres facin igual" (518). Aquest escrit, probablement, tot i que no citara a l'Associació de la Dependència Mercantil, donà lloc a la publicació, per part d'aquesta darrera, d'una nota, el 17 d'abril, que justificava la seva presència a la reunió com una mostra "d'elemental cortesia envers el Sr. alcalde per l'interès que ha posat perquè l'entrevista es realitzi" i que hi assistia "amb una bandera desplegada", la del descans dominical, "sense fe en què es trobi una solució que harmonitzi l'esperit de la Unió Gremial i el seu, car els separa un món d'idees i principis i la seva respectiva actuació passada i present", i "perquè no defuig ni tem la discussió al terme de la qual no pot respondre ans que la -- raó i la justícia que l'assisteixen en aquest litigi" (519). Joan d'Arc, comentaria el 20 d'abril, a "El Poble Català", en un article titulat La conxorxa, la reunió esmentada i la manifestació de l'Associació de la Dependència, bé que no l'esmentés pel nom (520). -- "Aquesta entitat -assenyalava Joan d'Arc- ha contradit l'aspiració dels dependents" i havia "donat un vis de legalitat: ha afavorit la tendència del govern, facultant un acord. A això anava el govern -- única i exclusivament". "De totes maneres -afegia més tard-, no cal desesperar-nos. Els dependents som un conjunt de trenta mil de no-- saltres cinc mil som associats. Les entitats més potents, sèries i solvents, varen entendre el joc: una que té el nucli de 2.500 socis -referència al CADCI- ja no hi va concórrer i altres d'importància després d'aquesta, tampoc eren a la reunió (...). Fora componendes ni conxorxes. Com deia un home il·lustre en aquestes pàgines: jo no faré riulla ni la meua acció serà diplomàtica: em limitaré a donar un cop de puny." (521). L'article provocaria una resposta d'Ernest G. Massanet que atacaria Joan d'Arc per insultar "una entitat a la que tot dependent deu respecte i veneració" i després "esdevé mas-- cle i parla de cops de puny i de fermesa". "Qui ni tem, ni pot, ni deu témer -afegia-, comparegué on se'l cridà i la seva actuació fou tan clara, que sols després de reflexionar, es pot perdre la reflexió

i la serenitat i això és el que li ha passat a aquest senyor." I, donat que Joan d'Arc havia subratllat l'actitud -encara que sense anomenar-lo- del Centre, del qual s'havia criticat la seva passivitat - en qüestions socials, precisament en el míting a l'Associació de la Dependència Mercantil sobre el treball intensiu (522), Massanet, -- també sense anomenar-lo feia referència al Centre: "Jo podria fer un llarg article explicant al públic tota una història societària de -- quina en quedaríem escandalitzats tots els vers obrers, més això seria fer el joc dels que combaten el descans dominical, com ho fa tal volta inconscientment el senyor a qui en refereixo i com que entenc que tot el que contribueixi a mermar força a una societat obrera, no deu fer-se, per això me n'abstinc. No obstant, els camps estan ben -marcats: a l'un política, sardanes i paperets; a l'altre consciència societària; allí on ha vist un enemic l'ha rebut, sense reparar en -qualitat ni en quantitat. I ara les comparacions que les faci el -- lector." (523) Joan d'Arc, en nou article, el 25 d'abril, subratllaria que l'actitud de la "Unió Professional desentenent-se de tot conveni que afebleixi en el més mínim l'actual llei i el Centre Autonomista de Dependents, obrant amb forma diversa i que es pot apreciar, han reventat en plé tot un gran ideal de diplomàcia amb què els gremis -la Unió Gremial- anaven a la reventada de la llei (524) i afe--gia una "nota" al final en què replicava l'escrit anterior: "Quan es pega en segur, veureu que trontolla tot el que eren costats d'allí - on heu donat el cop en ferm. Si passeu amb foc prop de pallers notareu que amb pasmosa facilitat es cremen. Tals han estat les virtuts del meu article del dissabte La conxorxa i aquesta és la contestació definitiva que dono als senyors Massanet i altres que amb ell han -- trontollat o cremat i que ells sabran d'on i per què." Tanmateix, -- "El Poble Català" en comentar aquesta polèmica entre escrits favorables i contraris a la Llei i la qüestió del descans dominical, en general, considerava injustos els atacs de Joan d'Arc a l'Associació - de la Dependència Mercantil la qual havia lluitat repetidament pel - descans dominical fins el punt que podia ben bé dir-se que "la història del descans dominical és la història de l'Associació de la Dependència Mercantil" (525).

Pel que feia al CAOCI, aquest s'oposà, igualment, a la Unió Gremial

(520) i el 25 d'abril de 1912, Josep M. Feliu i Codina donava una conferència sobre "El plet del descans dominical" en la que definia les posicions del Centre al respecte. Obert l'acte per Puig i Esteve, Feliu i Codina condemnà tota atenuació de la Llei; reconegué que aquesta tenia "defectes capitals" ("incordinació amb d'altres disposicions de treball, la ineficàcia en el que regula i en la seva no taxativitat") i assenyalà com a culpable de la "irrealitat de la llei", el fet que la "classe mercantil" i la "classe patronal" no intervenien mai "en la confecció de nostres lleis", però els defectes de la llei no podien minvar "en el més mínim el nostre dret a les 24 hores de festa en diumenge". Detallà "les gestions fetes fins a la data, el resultat de les quals, és que quantes denúncies es feien quedaven arxivades al calaix de l'alcaldia o a l'Institut de Reformes Socials. La papereta de contribuent tenia més força -- que la nostra raó legislativa i amparada per l'Estat. Amb paraules d'acusació, qualificà els moments actuals de gran importància, ja que es va d'una manera hàbil i diplomàtica a retallar de la llei -- quantes lletres combinades són i diuen quelcom, va a passar-se el llapis vermell per totes aquelles bases que ens protegeixen. La intransquil·litat d'ahir, de cada festa, era una felicitat si els comparem amb la situació actual del litigi. La forma hàbil i diplomàtica és, en primer lloc, el fet de demanar o proposar de tenir obert -- fins a la una, l'emparar a les excepcions una infinitat de comerços i, tercera, el monopolitzar la mida reguladora pel compliment de -- les seves bases. Els dependents quedarien els diumenges en plegar a les dues, fer festa a la tarca i prou; seria el resultat únic i -- pràctic de les bases de la Unió Gremial." Feliu analitzà la Llei i les bases i "amb frase enèrgica parlà un xic sobre la solvència de la Unió Gremial que, si fos entitat obrera, per la seva acció rebecca, hauria estat clausurada i dissolta governativament. Cità els elements que són indispensables per a oferir garantia de justesa, tots els quals manquen a la Unió Gremial. Rebutjà tota tendència d'aproximació i confiança en aquesta corporació amb acopi de detalls convincents. L'Institut de Reformes Socials no ens mereix avui la mínima confiança per la seva constitució interna. Amb claredat i concisió explicà la necessitat que tenen el govern i la Unió Gremial de pren-

dre un acord, sigui el que sigui, amb el qual empararíem el seu raquític pensament. Exposà el criteri resolt de negar-se rodonament a tota reunió que es convoqui, si amb anterioritat no es diu que és - per a adoptar mides de més rigorós i estricte compliment de la llei en diumenge. Declarà que, el negar-se als tractes amb tota proposta de fer més excepcions, era l'únic que podia salvar-los de quedar-se sense la llei del descans dominical. Conà la seva impressió de què l'actitud de scrollós fracàs de la Unió, al retirar les seves bases, es prou per a no escoltar ni atendre les noves que presentarà. Sabem l'esperit que els domina, i amb una vegada de veure que no és or si nó llautó, ha d'haver-n'hi prou." I acabà: "Siguem tan serens i prudents com enèrgics". (527)

Esmentem extensament la conferència de Feliu, perquè representa una de les exposicions més contundents i categòriques, fetes en matèria de reivindicacions laborals, per un representant del Centre i en un acte del mateix; la seva posició d'altra banda, com hem vist, se situava plenament en la mateixa direcció que la defensada per Joan d'Arc si no és que ambdós eren la mateixa persona (528). Josep M. Feliu, encara, donaria un altra conferència sobre el mateix tema - del descans dominical el 8 de maig a l'Ateneu Gracienc (529).

El "plet" del repòs dominical seguiria manifestant-se a través de - l'actuació dels dependents: ja visitant el governador civil (530), adreçant queixes a l'alcalde (531), organitzant comissions de dependents que acompanyaven els agents de l'autoritat (532), ja a través del míting (533), ja cridant els ciutadans i dependents a què denunciessin les infraccions a la Llei (534) ja a través de la informació a la premsa (535). El CADCI es feia present també en aquesta acció, especialment a partir de finals d'agost de 1912, a la barriada de Gràcia que era un dels indrets on més s'incomplia la Llei (536). "Cada diumenge -informa "Acció"- diversos companys es dirigeixen a l'esmentada barriada de Gràcia ara obtenint el que pregunten, -- ara denunciant els rebecs infractors" (537).

Els patrons, per la seva banda, no havien de restar sense reacció. Així, a començaments d'octubre, la Unió Ultramarina comunicava als seus dependents que les negociacions amb el "Círculo de Ultramarinos, Comestibles y similares" -entitat patronal- per a arribar a -

un acord en la qüestió del descans dominical, estaven trençades i - informava que el "Círculo" celebrava el 4 d'octubre junta general de socis per a prendre "enèrgics acords en contra de dita Llei" i, acabava la nota: "Alerta! els dependents en pro de la llei del descans dominical" (538). La reacció patronal, però, vingué aquesta vegada, a través d'una maniobra que intentà d'imposar per sorpresa una modificació al seu favor en l'aplicació de la Llei. El mes d'octubre de 1912 es produïa el canvi de governador civil i, tot aprofitant --- aquest fet, poc abans de la seva sortida, Portela Valladares autoritzà la formulació d'uns pactes entre "quatre simulades entitats de dependents i altres tants gremis patronals, simulats també la majoria d'ells (car no es tracta més que d'un petit grup d'elements de la -- Unió Gremial)", els quals anul·laven el descans dominical en els gremis de merceria al detall, venda i confecció de calçat, venedors de porcellana entrefina i venedors de robes fetes (539); d'aquesta manera aquells patrons podien obrir legalment els diumenges i el governador s'inhibia de les protestes de les associacions de dependents - veritables ja que, tot seguit, abandonava Barcelona. Però, com que - els pactes havien de fer-se públics, pel "Boletín Oficial de la Provincia" del 16 d'octubre de 1912 es donaren a conèixer amb la sorpresa desagradable dels dependents. Aquests pactes revigoritzarien i - agreujarien novament el conflicte i la tensió entre la dependència. "Totes les vertaderes associacions de dependents de Barcelona", interposaven, de bona hora, un recurs d'alçada davant l'Institut de Reformes Socials contra els esmentats convenis dels quals es demanava l'anul·lació (540); però, sobre tot, aquest cop, el CADCI es destacaria en aquesta campanya. Així el 12 d'octubre, una nombrosa comissió de socis del Centre, encapçalada per Puig i Esteve i acompanyada per a Noguer i Comet i Pere Coromines, visitava el governador civil per protestar per aquests pactes "convinguts entre unes societats obreres i patronals que ningú no coneixia i pel quals renunciaven, els obrers al descans dominical" alhora que anunciaven la voluntat del Centre de celebrar el diumenge següent un míting en un gran local de la ciutat "per a exterioritzar llur protesta contra - dits convenis simulats i demanar al govern l'anul·lació dels mateixos"; el governador, Sánchez Anido, els responia positivament i els manifestava que fóra "enèrgic en fer que la llei del descans es com-

pleixi rigurosament a Barcelona" (541). El Centre, efectivament, convocava un míting, a celebrar a la Sala Imperi, per al dia 17 de novembre (542), anunci que provocava la immediata tramesa de telegrams, el dia 16, per part de dues de les entitats patronals signants d'aquells convenis, l'Institut de Reformes Socials i al Govern "tot protestant del que els enviï el CADCI" i afirmant que aquells pactes eren "vàlids per atendre's a les disposicions legals vigents" (543).

El 17 de novembre, concs, es feia el míting anunciat, al qual s'hi adherien les 17 societats de dependents de Barcelona i les de Lleida, Manresa, Mataró i Sabadell, i del Grup Català per a la protecció legal dels treballadors (544), i era presidit per Puig i Esteve i la Junta de govern de la Secció de Relació i Treball. Entre les adhesions que llegí Feliu i Codina, en figurava una d'un grup de dependents del ram de robes fetes, que era un dels que havia contret el pacte "denunciant les coaccions de què foren objecte pels seus patrons que els feren firmar el conveni que els repugna". Davant de la platea plena de la Sala Imperi (544 bis), parlaren Feliu i Codina - que recomanà "convicció i unió per a dur a bon terme l'actual campanya", Enric Valls, també del CADCI, que assenyalà la necessitat i els avantatges de l'associació entre els dependents "no sols per a millorar individualment (...) sinó també per a oposar una força poderosa als egoismes i a les indignes maniobres de què es valen uns quants, per a arrabassar als dependents els drets que tenen guanyats"; Miquel Sastre, de la Unió Professional de Dependents i Empleats del Comerç que remarcà la nul·litat dels pactes segons la legislació vigent, es dolgué de la lentitud dels expedients que s'instrueixen amb motiu de les infraccions i cità el fet "inqualificable" de què la Junta Provincial de Reformes Socials de Barcelona "que té per a resoldre milers d'expedients en recurs d'alçada, fa més de tres anys que no s'ha reunit"; Adrià Presas, del Centre, es manifestà partidari d'una reforma de la Llei "no sols per a abreujar la tramitació a què és referí el Sr. Sastre, sinó també per a fer-la més restrictiva, esborrant algunes de les excepcions que admet la llei actual i que no tenen raó d'ésser (...) especialment en el que fa referència als mercats (...)"; Francesc Muñoz, de l'Associació de la Dependència Mercantil, que esmentà les intenses campanyes de la seva entitat per fer complir el descans dels diumenges i es dolgué "de la

passivitat de què donen mostres alguns dependents donant amb ella -
 ales als patrons per a burlar el seu compliment"; Pere Palà, presi-
 dent de la Secció de Relació i Treball del Centre, que explicà la fi-
 nalitat de la campanya iniciada per dita entitat, afirmà "enèrgica-
 ment que serà continuada fins a assolir (...) l'anul·lació dels pac-
 tes (...)" i protestà "què les societats de dependents contractants
 s'haguessin arroгат la representació que no tenen dels dependents --
 dels gremis interessats, la immensa majoria dels quals en protesten";
 i Josep Puig i Esteve que clogué l'acte, agrai la cooperació de les
 altres entitats, especialment de la Unió Professional i de l'Associa-
 ció de la Dependència Mercantil, afirmà el dret dels dependents a --
 fruit de tota la festa del diumenge i a reformar la llei perquè per-
 metés de "beneficiar (...) a major nombre de treballadors que l'ac-
 tual", "censurà, també enèrgicament els convenis (...) dient que la
 maniobra dels gremis firmants dels mateixos és una provocació a la -
 dependència barcelonina, encara que expressà la seva convicció de -
 què serà ineficax, car és tan manifesta la seva il·legalitat, que -
 forçosament tindran d'ésser invalidats pel govern. En termes vehe-
 ments censurà l'obra d'intranquil·litat i d'egoisme anti-social que -
 realitzen dits gremis patronals amb la seva conducta, exposant com a
 contrast a la mateixa la tasca de cultura i de ciutadania que realit-
 zen les associacions de dependents de Barcelona, reivindicant amb no-
 ble i legítim orgull en aquest punt la que va complint el benemèrit
 Centre Autonomista de Dependents (...). Acabà dient (...) que la depen-
 dència barcelonina seguiria amb la mateixa energia i sensatesa que -
 fins ara la campanya, recorrent a tots els medis legals, però que si
 ni així és atesa no podrà estranyar ningú si després es produeixen -
 fets de violència, que sols a l'actitud egoista dels patrons i a la
 parcialitat de les autoritats podrà culpar-se." Durant la interven-
 ció de Puig i Esteve, va produir-se a la sala, segons assenyala la -
 crònica de "El Poble Català", alguns incidents provocats per alguns
 pertorbadors que no aconseguiren els seus propòsits, car "després de
 rebre el seu merescut foren lliurats als agents de l'autoritat conti-
 nuant-se l'acte tranquil·lament i amb més entusiasme encara" i, afe-
 gia, "se'ns digué que comanava als pertorbadors un botiguer lerrou-
 xista". Puig i Esteve, en acabar el seu parlament, exposava unes con-
 clusions que eren aprovades unànimament i acollides amb una llarga -

ovació, per les quals "la dependència (...) de Barcelona, reunida per convocatòria del CAECI", acordava de "ratificar (...) i fer-se seu el recurs d'alçada, interposat per totes les veritables associacions de dependents de Barcelona, contra els convenis firmats (...) en virtut dels quals renunciaren aquells (dependents) a la celebració de la festa dominical, perjudicant a la immensa majoria de dependents de Barcelona"; protestar que els "convenis haguessin obtingut la sanció de l'ex governador civil Sr. Portela", convenis nuls, segons les conclusions, perquè la legislació vigent exigia que les associacions que vulguessin pactar havien de representar la majoria absoluta dels interessats i les que havien pactat reunien "escassíssim nombre d'associats" i, a més a més, no havia estat oberta "la informació que exigeix la disposició setena de la R.O. del 26 de juny de 1907"; demanar del Ministeri de la Governació, "mentre es resolen els recursos", la suspensió governativa dels convenis "tal com va prometre de fer-ho al diputat per Barcelona, D. Lluís de Zulueta en la sessió del Congrés - del dia 11 de novembre passat"; reclamar de l'alcaldia la ràpida resolució del gran nombre d'expedients instruits per infraccions de la Llei, la imposició de les multes corresponents així com tota l'energia per part de l'alcalde i del governador perquè la Llei del descans dominical es complís, i comunicar aquests acords al Ministre de la Governació; finalment, hom resolvia de demanar al Comte de Romanones, president del Consell de Ministres, que fes complir la R.O. del 9 de desembre de 1905 per ell dictada quan era Ministre de la Governació. A la sortida del míting, els organitzadors de l'acte i els representants de les entitats adherides es dirigiren al govern civil per a lliurar-hi les conclusions aprovades, acompanyats "d'alguns centenars de joves", "en manifestació Rambles avall, aplaudint-los i donant repetits crits de Visca el Descans Dominical". El governador els rebia "afablement" i els prometia de trametre les conclusions al govern i els manifestava el seu "decidit interès en fer complir la llei rigorosament" i que, per a prendre totes les mesures escaients, havia convocat l'alcalde i la Junta Local de Reformes Socials així com la Junta Provincial per al dijous; els informava, finalment, d'un telegrama del Ministeri de la Governació que havia rebut i el qual li comunicava que l'Institut de Reformes Socials "resoldria properament els recursos d'alçada" i que "si per tota aquesta setmana l'Institut no ha-

via resolt suspendria governativament dits convenis". Encara, Puig i Esteve, hauria de sortir a un dels balcons del Govern Civil per a comunicar al nombrós grup que els havia acompanyat i que havien romàs al carrer "les satisfactòries paraules del Sr. Sánchez Anido i recomanar-los que es dissolguessin tranquil·lament com així ho feren". (545)

Tanmateix, i a desgrat de les paraules del governador el conflicte dels "pactes" es perllongaria i aquells recursos no havien d'ésser resolts fins al cap d'uns quants anys (546). De moment, la campanya continuà; així, l'Associació de la Dependència Mercantil, convocava un altre míting per al diumenge següent, el 24 de novembre, i en el que hi participaven J. Ventura, Feliu i Raventós, Antoni Verdú i -- Francesc Muñoz de l'Associació de la Dependència Mercantil; Antoni Font del Montepio de la Dependència Mercantil; i Josep M. Feliu i Codina i Enric Valls del CACCI (547), les conclusions del qual, signades pel CACCI, Unió Ultramarina, "Asociación de Cortes y Confecciones", Auxiliars de Farmàcia, Societat d'Oficials Rellotgers, Societat d'Obrers Ferruquers "El Fígaro", i Associació de la Dependència Mercantil, eren lliurades, també, al governador civil (548). El conflicte d'altra banda, produïa un fenomen de solidaritat entre els dependents que era subratllat per Pere Palà, president de la Secció de Relació i Treball, en un article a "El Poble Català" (549).

L'actuació dels dependents, per la seva banda, continuaria, tot perpetuant-se les visites al Govern Civil, especialment les vigílies de cada diumenge i el corresponent balanç dominical de denúncies per infracció (550); alhora que romanien atents per a contestar a les accions de la Unió Gremial com les gestions que, per encàrrec seu, emprenien a Madrid "alguns correligionaris de l'actual president del Consell de Ministres" amb la finalitat de "declinar a favor dels elements patronals la resolució de l'afer". Davant d'aquesta maniobra patronal, el 18 de febrer de 1913, el CACCI adreçava telegrams als presidents de l'Institut de Reformes Socials i al Ministre de la Governació demanant la resolució urgent dels recursos presentats "por todas las verdaderas entidades profesionales" i l'anul·lació dels "pactos leoninos contrarios espíritu y letra ley descanso dominical". (551).

El descans dominical fóra un dels principals centres d'interès de --

L'Assemblea de Dependents, celebrada l'abril de 1913 i a la qual -- ens referim a l'apartat proper. D'ella n'havia de sortir l'acord de formar una nova comissió de delegats d'entitats "pro descans dominical" que prosseguiria el combat dels dependents per fer realitat la festa dels diumenges, com hem de veure planes més avall (552).

Al costat del litigi pel descans dominical, n'hem d'esmentar aquí un altre, relacionat amb ell, el provocat per la supressió de les festes intersetmanals. Ja hem vist en un altre lloc l'informe que sobre aquesta qüestió adreçà el CADCI a l'Institut de Reformes Socials, el setembre de 1911 (553); el mes següent, d'altra banda, n'havia adreçat un altre en el mateix sentit al Ministre de la Governació (554); però, la qüestió es replantejà, a partir d'una reunió d'industrials al Foment del Treball Nacional, la segona setmana de gener de 1912 -- per a prendre un acord col·lectiu sobre la supressió de les festes citades. El Centre, amb aquesta avinantesa, adreçà un escrit al Foment, el 11 de gener el qual declarava "lògica i de conveniència social la supressió de les festes intersetmanals", en compensació de -- les quals, com ja havien assenyalat a la comunicació d'octubre darrer al Ministre de la Governació, "deuria atorgar-se als treballadors la reducció de les jornades setmanals de treball fins als dissabtes al migdia, talment com es va practicant d'un quant temps ençà, amb èxit creixent, en algunes poblacions industrials de Catalunya", mesura amb la qual es podria assolir finalment el descans dominical, car "donant a la massa obrera, per la festa del dissabte a la tarda, el temps que ara dedica en diumenge a les seves provisions desapareixerà la causa econòmica i única que ha mantingut coheccionats als comerciants detallistes per a oposar-se al compliment de la llei"; -- l'escrit, tanmateix, reconeixia, que els dependents a l'engròs sortien perjudicats amb la supressió de les festes, car en gaudien plenament, però, com a compensació proposava 15 dies de vacances estiuenques per a aquest sector (555); el Centre, va entrevistar-se encara amb la Junta del Foment, però, entre els treballadors va produir-se una forta reacció contra la supressió esmentada, entre d'altres raons perquè les compensacions proposades pels patrons eren considerades insuficients ja que no comportaven ni de molt la contrabalança de la festa dels dissabtes a la tarda (556). Al mateix temps, es desvetllava una polèmica a "El Poble Català" sobre les conseqüències --

de l'esmentada supressió, especialment pel que feia a la dependència mercantil, i respecte de la positura del CACCI. El 2 de febrer, Josep Cervelló i Sadurní, assenyalava al diari de la UFNR que la dependència sortia perjudicada amb aquella mesura que la privava d'unes "festes extra" i manifestava en acabar: "El problema a resoldre és entre la Dependència Comercial i llurs caps; per això hi ha que esperar que qui deu vetllar per al millorament moral i material d'aquesta classe, potser la més assotada, ha d'aixecar la bandera de la lluita i congregar a tots al seu entorn, amb energia si cal, recuperar per un concepte o altre la llibertat que avui ens mermen. El CACCI té la paraula" (557). Puig i Esteve replicava a aquest escrit recordant la comunicació adreçada al Foment el 11 de gener i subratllant la voluntat del Centre de no deixar "de mà tan vital qüestió" (558). El 8 de febrer de 1912, Jaume Galaguer feia referència a la lletra de Josep Cervelló i a l'actitud del Centre, analitzava les repercussions que podia tenir sobre cada grup de treballadors la mesura de la supressió de les festes intersetmanals (559) i, pel que feia als dependents de botiga, criticava l'acceptació de la supressió a canvi de fer festa tots els diumenges, perquè "a la pràctica, perdrien les tardes de les primeres (de les festes d'entre setmana) sense guanyar res en les altres"; -- els diumenges, afegia, "quedarien com estan, malgrat tenir una llei que és arma prou poderosa per a esgrimir quan els convingui" (als dependents); i interrogava: "¿per què no acordar fer el que tenien legíslat, a gust o disgust dels seus caps? Així obtindrien el que de dret els pertoca". I pel que feia a la compensació dels 15 dies de vacances a l'estiu, per als dependents a l'engròs, manifestava: "No sembla sinó que ens haguem caigut d'un niu. ¿Quants seran els patrons que es recordaran de complir-ho? ¿I si algú, per gran miracle ho aconseguia, tindria a punt uns quants duros per a fruir-los." L'escrit, -- doncs, es manifestava contrari a la reforma (560) i preguntava, en acabar: "¿No serà convenient moure l'opinió de la classe a fi d'estalviar-nos una espoliació més?". Dos dies després, el 10 de febrer, -- Francesc Rosell, publicava també un article sobre la qüestió en el que assenyalava la justícia de les peticions dels obrers blanquejadors, tintorers i aprestadors que refusaven les compensacions que els oferien els patrons i remarcava el conflicte greu que es produiria entre la dependència si, a més de suprimir-se aquelles festes inter--

setmanals, se seguia incomplint el descans dominical (561). Al llarg del mes de febrer i començament de març, continuaren els escrits i la polèmica sobre el tema: el 18 de febrer, Josep Cervelló comentava els escrits de Puig i Esteve i Jaume Balaguer citats i exposava la necessitat que els dependents imposessin la seva fórmula d'alternativa "amb fermesa" (562); "no imposant-se -escrivia, també-, puc dir -auguro un veritable fracàs a les bases que el CADCI pot presentar. - No, no lograrem res; i no triomfant, és ben trista la conformació - que denota el senyor Puig i Esteve al finalitzar el seu escrit, dient: que sabrem quina dossi d'esperança podem tenir en els elements productors per a la solució harmònica, etc." (563) "Jo no vull dir, afegia més endavant, que el que cal fer sigui obra a realitzar única ment pel CADCI; però, sí que hi cap l'esperança de què sigui la repetida entitat quina es posi al davant de la creuada, ferma i decidida, car en tal actitud no ha de manca-li el concurs de tots els que ens sentim veritables homes, als qui la instrucció ha dit que no per ésser dels de baix estem condemnats a servir de pilota dels de dalt" (564). Joan d'Arc, el 20 de febrer, intervenia a la polèmica tot defensant la línia d'actuació de la Secció de Relació i Treball del Centre, la qual anava dirigida, subratllava al final del seu article, a què la supressió fos compensada amb el "compliment complet del -- descans del diumenge i el tancament justament a les 8 dels dependents del detall", el "treball intensiu de nou a cinc, i els dies de vacances a l'estiu pels dependents de magatzems i escriptoris", i la festa dels dissabtes a la tarda per als treballadors de fàbrica i taller (565). El 27 de febrer, terciava, un altre cop, Jaume Balaguer que -- criticava els acords i els procediments de la Secció de Relació i Treball del Centre (566); i el 3 de març li replicava Joan d'Arc que resumia els diversos escrits que havien anat apareixent i defensava no vament tant les decisions preses per aquella Secció del Centre com els mètodes emprats (567). Encara, el 26 de juny de 1912, Josep Cervelló, replantejava el tema (568) i Puig i Esteve, replicava amofinat i agressiu (569) alhora que resumia les gestions fetes pel Centre i l'estat de l'afer (570). La polèmica, al capdavall, té el seu interès perquè, en definitiva, el que hom posava en qüestió era la tàctica del CADCI en matèries de caire laboral i la timidesa d'uns plantejaments que en aquest cas, oferien de fet com a alternativa a la supressió de les festes intersetmanals, en el ram del detall, el com -

pliment d'una Llei ja en vigor i el tancament de les botigues a les 8 que, sobre el paper, Jaume Balaguer assenyalava que estava també atorgat (571).

Assenyalem, encara, en relació amb el descans dominical, la instància adreçada pel CADCI, l'Associació de la Dependència Mercantil i l'Associació Ferretera a l'alcalde de Barcelona demanant que l'Ajuntament estudiés "la manera d'implantar urgentment (...) Hotels de Venda" en substitució dels Encants, els quals, alhora que per a les transaccions d'aquests, "podrien servir per als dipòsits judicials i administratius"; i que, mentre això no fos un fet, es complissin rigorosament les Ordenances Municipals i el Reglament dels Encants a fi de restringir "l'extensió actual desmesurada i abusiva de les parades". Les entitats, per altra banda, s'oposaven al projecte "que segons sembla existeix de traslladar els llocs de venda" a un altre indret, demanaven que fos "prohibida rigorosament la venda d'articles nous" i que s'apliqués "tant als Encants com a la fira de Bellcaire, amb tot rigor, la Llei del Descans Dominical". A l'escrit -- s'assenyalava, precisament, que "un dels principals obstacles per al compliment degut de la Llei del Descans Dominical a Barcelona, ha estat la subsistència del Mercat dels Encants en la forma actual" (572).

La celebració de l'Assemblea de Dependents de Catalunya, a celebrar l'abril de 1913, anava a significar un pas endavant en l'actuació "societària" del CADCI i, concretament, de la nova Secció de Relació i Treball; suposava, en definitiva, la decisió de no tornar enrera -- en el camí de l'intervencionisme en les qüestions que atenyien als dependents en general, més enllà de tota possible temptació de reduir-se a treballar pels socis del Centre, solament; a desgrat que -- en aquest camí fos continuament titllada d'adoptar actituds excessivament moderades i tímides, com hem de veure i ja hem tingut ocasió d'observar a través de la polèmica sobre la supressió de les festes intersetmanals, acusacions, d'altra banda, a les quals els dirigents no deixaven de replicar ni deixarien de fer-ho, també, en endavant. Pere Palà, per exemple, elegit president de la Secció de Relació i Treball el juny de 1912, manifestava en unes "Consideracions" a la "Revista Anyal" de 1912:

"És clar que ens podríem emprendre campanyes que apassionessin -que potser destruirien certs recels i impaciències (el subratllat és nostre), - mes per què? es finirien sense que les coronés l'èxit; car - l'actuar col.lectiu demana més que estridències, sòlida organització, altruisme i fermesa, i sense aquestes principalíssimes condicions seria inoportú, quasi insensat, llançar-se a cap empresa. Cal primer - organitzar-nos. Cal que sentim fonament el bé que podria reportar - nos la cooperació de tots a una aspiració comú. Cal despendre's d'aquesta grossa indiferència que ens té sotmesos a la inacció, perquè la inacció no és vida, i cal que renaixi en nosaltres, com fènix -- dins les cendres, l'esperit d'associació. I mentre això procurarem, que aquesta Junta de Govern en fa son deure, no deixarem pas de viure tots els moments socials que se'ns presentin, que els volem viure un per un i amb tota la intensitat seva." (573)

Val a dir que la novella Secció començà actuar amb una gran prudència i precaució. Només cal esmentar en aquest sentit les paraules - d'Adrià Presas, al cap d'un curs d'existència d'aquella:

"I cal remarcar que, a l'inraves de les altres seccions, les quals tenen llur activitat limitada als associats, aquesta Secció ha de referir-se també als qui no ho són, puig la base de la seva actuació - per a ésser completa ha de recolzar-se tant dintre com fora del Centre. I és precisament aquí el perill, i a aquí serà l'èxit si aconseguix assolir-lo. Portar la vida del Centre a l'exterior vol dir significar-se, vol dir exposar un pensament social de classe, d'estament, i això no és tan fàcil d'encertar-ho. Exposar el Centre a la crítica pública com a col.lectivitat de treballadors, d'obrers més o menys distingits, que naturalment deuen lluitar per a llur millorament, és d'una greu responsabilitat per a la Secció, i cal que vagi pausadament a la realització del seu programa per a no sofrir contra temps que l'inutilitzin.

En el nostre país, on l'esperit d'associació entre les col.lectivitats obreres -sobre tot entre les de classe mitja-, és encara rudimentari i el poc que hi ha reduït a l'egoista mira d'un benefici immediat, sense el qual les associacions no aconseguirien més que un - nombre de socis migradíssim, una Secció com la de Relació i Treball, creada per nosaltres, és quelcom insòlit, inoït, que haurà de limi--

tar-se, al començament del seu actuar a recollir aquelles qüestions que no apassionen, que no fan por, que, al més, poden portar al brogit del dia unes quantes discussions sense importància real, com su ara el Treball Intensiu que tant enrenou ha mogut sense aconseguir apassionar a la gran massa confiada al creure que uns pocs individus, constituïts en comissió, podrien aconseguir per encant la variació completa dels costums en la vida ciutadana, mancats d'aquell estat d'opinió que és necessari promoure per a què les qüestions es devinguin l'ordre del dia." (574)

El CADCI, doncs, volia trobar una línia d'actuació que fos eficaç - per a aconseguir el millorament dels dependents; d'aquesta manera, donà nou impuls al registre de col.locacions per a posseir un instrument que facilités o millorés el treball, primer dels socis i -- després de la resta dels dependents i, per una altra banda, cercava d'actuar sobre les condicions en què es desenrotllava aquell; d'aquí la campanya pel treball intensiu que la consideraven factible perquè era susceptible que fos vista positivament pels mateixos patrons o una bona part d'ells i era, també, susceptible d'establir una col.laboració entre el Centre i d'altres entitats, tant de dependents com de comerciants i industrials. Igualment, en la qüestió de la supressió de les festes intersetmanals, el Centre plantejava una sèrie de compensacions que poguessin ésser satisfactòries per a tots els grups socials i classes implicats. Sols que, aquest capteniment, tan lluny de l'acció directa àcrata o d'un plantejament sindicalista anticapitalista -però no tant, en canvi, de l'actitud -- d'un sindicalisme a l'estil de l'anglès-, basat en la persuassió - per la propaganda i la negociació i per l'apel.lació a la intervenció de les autoritats o de les associacions patronals (Foment del Treball Nacional, Cambres, etc.), estava ben lluny de poder reeixir davant del fort conservadurisme social que caracteritzava una petita i mitjana burgesia mercantil, sotmesa a una situació de depressió econòmica, com hem assenyalat en un altre lloc, des de començaments de segle (575). El fet és que les primeres experiències de les intervencions del Centre farien dir aquests mots significatius a Puig i Esteve, al seu discurs de les Festes de l'aniversari de -- 1912:

"I penseu, companys, en el molt precís que és que la Secció intervin_{gui} en tot el que faci referència al treball, com el descans domini_{cal}, el treball intensiu, la supressió de les festes intersetmanals, les vacances estivals, la limitació de la jornada, soldades, contrac_{tes}, etc. Però, teniu ben present que la secció, molt especialment - per això, és precís que porti a tots els socis del Centre al seu cos_{tat}.

Jo voldria, amb perdó de tots vosaltres, dir quelcom que fa referència precisament a aquesta matèria, tal com és les condicions de treball tractades pel Centre o, millor, la intervenció del Centre en -- les condicions de treball. El que us vaig a dir, podria marcar una -- nova tendència en la nostra actitud en aquest particular. És el que us vaig a dir ben bé fruit de l'experiència obtinguda en la presidèn_{cia} d'aquesta casa. Fel meu càrrec, quasi sempre a requeriment de la Secció de Relació i Treball, m'he vist precisat moltes voltes a trac_{tar} amb elements forans per afinitat professional o de conveniència. Doncs bé, sempre que he tractat amb dits elements, i ha estat sempre per assumptes del treball, m'he convengut de què no podem anar a cer_{car} res a fora de casa en aquest particular. La indiferència, l'enve_{ja} o la desorientació més absoluta barren tots els vostres passos i mustiquen tots els vostres entusiasmes. Recels, abandó absolut, manca de fe, fan pols les vostres il.lusions més pures i falagueres. En_{tristeix} l'ànima la desorientació dels de baix. Amarguen el cor els desencerts dels de dalt; aquests, especialment, us alaben la cordu_{ra}, festegen el vostre acte i bon criteri, però quan han d'atorgar -- quelcom, encara que només sigui amb la seva adhesió, troben molts -- subterfugis, es rieuen de les vostres amenaces i escarneixen la vos_{tra} bona fe.

Aquesta és la meua impressió personalíssima, avalada, però, per al-- gun volgut company que també ho ha trobat d'aprop, del que cal esperar de l'acció que algú ha cregut que el Centre pot desenrotllar fo_{ra} de casa. A més, cal pensar que la feina externa exigeix un des--- gast grandíols d'energies i molt sovint unes despeses onerosíssimes -- sense remuneració, a canvi de desenganys i decepcions. Per això, amb el més absolut convenciment, creient fer un gran bé al Centre, decla_{ro}: que entenc que la Secció de Relació i Treball ha de deixar tota

actuació forana, consagrant-se ardentment a fer obra de consolidació interna, anant a la realització immediata de tot el que hem dit i -- concretant-se a fer sentir la seva veu en totes i cada una de les -- ocasions que sigui necessari per a què se sàpiga que és el que pensa el Centre, i per ell la Secció, en totes les qüestions que afectin a ell o als seus individus. Frou té que fer la Secció amb la feina interna, com és l'organització dels gremis, la formació del Cens del Dependents (obra complexa i interessantíssima per al nostre avenir), la intervenció en la Junta Local de Reformes Socials, el Registre de Col.locacions, emetre el seu criteri en totes i cada una de les qüestions socials i obreres, criteri que serà seré i desapassionat, perquè no hi serem combatents; l'establiment de delegats en les principals places comercials d'Europa i Amèrica, com ja tenim en algunes, i l'intercanvi i protecció mútua en qüestions de treball, per medi de dits delegats, amb les associacions professionals de les respectives poblacions, com ja tenim establert amb les d'Hamburg i Leipzig, i la iniciació, estudi i plantejament de soldades, habitacions, contractes de treball, comunitats i de tot el que en sentit mutual o social pugui esdevenir en avantatge nostre. Abans i avui mateix porto dit -- ja: Hem d'ésser espill d'organització obrera a Catalunya. Arribem a la nostra perfecció col.lectiva, i quin millor obra social i patriòtica podem aspirar a fer?" (576)

Però, ni els esdeveniments ni la joventut del Centre deixarien que aquests propòsits de Puig esdevinguessin realitat. La campanya pel descans dominical amb les maniobres repetides de la Unió Gremial i la campanya, a partir de l'agost de 1913, pel tancament de les botigues del 8 del vespre forçarien el Centre a sortir enfora i a haver d'enfrontar-se amb els patrons que seguien rera de la Unió Gremial i amb les mateixes autoritats, com ho hem de veure amb el tancament a les vuit; i el mateix Puig hem vist com havia de sortir novament "en fora", en la lluita contra aquells pactes, pocs mesos després precisament d'aquest discurs esmentat; de la mateixa manera que aquest -- combat havia de forçar a fer superar el "moment d'aplanament" la Secció travessava quan Feliu i Codina llegia la Memòria del curs corresponent, el juny de 1912 (577). La celebració de l'Assemblea de Dependents, presidida per Puig i Esteve, demostrava prou palpablement que

els mots de Puig eren conjuntarals i forçats pels resultats de la campanya del treball intensiu i per la polèmica respecte de la qüestió - de la supressió de les festes d'entre setmana, si bé no ho eren la recerca de la mesura i l'obsessió per fugir d'estridències com també ho hem de veure més endavant. Al capdavant, aviat, aquesta difícil positura de moderació i templança en les actituds de combat havia de desvetllar ben aviat -i probablement ja desvetllaven en aquests moments impaciències i desitjos de major radicalitat entre sectors de joves, fet que havia d'ésser cada cop més esperonat per l'augment continu de socis (578).

Per a acabar d'arrodonir la visió social dels animadors del Centre, és interessant d'esmentar els mots de Puig i Esteve, al mateix discurs citat, en què comenta la tasca del Registre de Col·locacions; - després d'assenyalar que no es tractava d'una Borsa de Treball general per a tots els treballadors, sinó que havia d'abastar "solament - les especialitats dels dependents del comerç i de la indústria", indicava la necessitat que es concretés a "l'especialització del nostre estament" i, després, que havia d'ésser "a benefici dels socis del -- Centre primordialíssimament i després per als altres, si bé amb exclusió absoluta d'elements forasters, i us prego que doneu a aquesta paraula el relleu precís i l'expressió que em podeu endevinar a flor de llavi. ¡Via fora la foresteralla! Nostre amor solsament per als nos - tres." (579) Els darrers mots, tradueixen l'antilerrouxisme, aquest sí ben radical, de Puig i dels dependents del CADCI. Aquests darrers --- eren un dels principals components del catalanisme popular i de les - manifestacions que ben sovint havien tocat amb els grups de lerrouxistes, molt dels quals eren treballadors de parla castellana; les batugues amb els "jóvenes bárbaros" havien d'estar presents, per una altra banda, en l'ànim de la dependència nacionalista del CADCI a l'hora - d'explicar-nos aquelles paraules de Puig (580). Però, igualment, al costat del nacionalisme i antilerrouxisme, aquests mots reflectien -- igualment una mentalitat corporativa que no arribava a un planteja -- ment global de classe i a una presa de consciència en una línia ja -- fos sindicalista revolucionària ja socialista; més endavant haurem de veure l'evolució del Centre en aquest sentit i, especialment, les diverses positures al seu si, entre els socis. Però, hem d'assenyalar,

també, com a hipòtesi de treball, que la presa de consciència de classe s'hauria pogut accelerar entre els dependents si l'anarcosindicalisme, per una banda, o bé el socialisme del PSOE, per l'altra, s'haguessin manifestat amb una altra actitud enfront del nacionalisme català (501). En tot cas, l'agreujament en les seves condicions de treball i en la seva situació social, tard o d'hora els forçarien a radicalitzar-se.

L'Assemblea de Dependents de Catalunya i la campanya pel tancament de les botigues a les vuit

Els contactes entre les diverses entitats de dependents barcelonines s'havien anat fent cada cop més intensos i freqüents a l'entorn especialment de la lluita pel descans dominical i d'altres reivindicacions com la del Treball Intensiu, malgrat que les comissions de delegats d'associacions creades per a aquests fins o d'altres, no haguessin donat sempre resultats tangibles (582); igualment hem vist, en apartats anteriors, els contactes existents entre els dependents del CADCI i els de Sabadell, Mataró i Terrassa. Partint d'aquesta tradició de col·laboració que la Secció havia practicat de bona hora i de la realitat existent d'una gran dispersió de centres i associacions de dependents, amb la natural disgregació d'esforços a l'hora del combat per les reivindicacions dels treballadors mercantils, i, fins i tot, partint de la pròpia experiència interior del Centre (583), els dirigents de la Secció de Relació i Treball es plantejaren la necessitat de celebrar una assemblea que aplegués, no solament els dependents barcelonins, a través de les seves respectives entitats, sinó tots els de Catalunya. Josep M. Feliu i Codina a la Memòria del Curs 1912-1913, explicitava prou bé totes aquestes finalitats:

"Tota vegada que, a la nostra ciutat, la vida societatària professional compta amb altres nuclis, per a fer una obra, el fonamental és l'existència d'una solidaritat espiritual, un programa mutu que tingui la força d'ajuntar els organismes, i empenye'ls conjuntament fins a l'assoliment de les idees de redempció que patrocinem. Fins ara, entre nosaltres, per míseres consideracions de capelleta, superditàvem les finalitats o les adaptàvem a l'ambient general que dintre la nostra societat dominés; així succeïa que mentre els uns, d'aquell principi burlat i escarnit pels pocs escrupulosos comerciants, en feien arma única portant-la a l'extrem de la lluita (584), altres deixaven en lloc secundari i aixecaven a la ciutat altres ideals que són en l'ensenyança de tots i per ells feien campanya primordial (585), resultant-ne a la fi que les dues banderes entusiàsticament enarborades, al cap de poc restaven sense una ànima voluntariosa que

enlaire les mantigués, i els enemics es reien de tal esforç està --
ril." (586)

La iniciativa, doncs, representava una rectificació dels planteja--
ments de Puig i Esteve, al marge que els dirigents del Centre en --
fossin conscients, car, enlloc de l'entotsolament com a reacció da--
vant del fracàs de la campanya pel treball intensiu o davant del --
desgast enfront d'altres actuacions, el Centre, ara prenia la deci--
sió d'enfortir els llaços de la solidaritat entre els dependents --
com a instrument de lluita de la dependència mercantil i industrial:
"Treball nostre -segueix a la mateixa Memòria, Josep M. Feliu- ha --
estat aquest curs, ajuntar les voluntats, refondre les banderoles i
fer-ne una per tots, ja que volíem les mateixes coses en ordre equi--
vocadament divers. Tasca gegantina la d'acostar els germans, però --
indispensable perquè la nostra obra sigui positiva i tingui efecti--
vitat. A això va respondre la idea de celebrar la Primera Assemblea
de Dependents del Comerç i de la Indústria de Catalunya. Nosaltres
professionals, nosaltres nacionalistes, nosaltres de concepcions li--
berals, hem sortit amb la nostra: el Centre ha obtingut un resultat
esplèndid, podem dir ha triomfat altra vegada." (587)

L'Assemblea de Dependents, d'altra banda, es feu coincidir amb la --
celebració del X Aniversari de la fundació del CADCI (588). Hom hi
convidà totes les entitats de dependents de Catalunya i, segons el
Reglament de l'Assemblea, aquesta havia de celebrar dues sessions,
el dia 12 d'abril, a la nit, i el dia 13 al matí (dissabte a la nit
i diumenge al matí); eren assembleistes "amb veu" tots els depen --
dents associats a qualsevol de les entitats d'aquest caire, exis --
tents a Catalunya, i amb "veu i vot" els "representants oficials de
signats per les esmentades Societats, cada una de les quals tindrà
un vot"; una taula presidencial regiria les discussions, elegida en
constituir-se l'Assemblea i formada per un president, dos vicepresi--
dents i tres secretaris; el CADCI havia d'adreçar a totes les enti--
tats, adherides a l'assemblea abans del 25 de març, les conclu ---
sions que els ponents dels temes formulin" i els assembleistes havi--
en de fer arribar les seves esmenes "per tot el dia 6 d'abril", es--
menes les quals, abans de començar l'assemblea foren distribuïdes --
entre els participants, si bé durant la celebració d'aquesta hom po

dia plantejar-ne també "sempre que siguin presentades amb 25 o més firmes"; els ponents disposaven de 20 minuts per a desenrotllar cada ponència i de 10 per a rectificar; en la defensa i discussió de cada esmena no s'admetien més que dos torns en pro i dos en contra, disposant "per a fer-ho els que les combatin o defensin de 10 minuts i de 5 per a rectificar una sola vegada"; i, finalment, la tau la presidencial, "al seu lliure criteri", quedava "facultada per a ampliar o restringir les disposicions d'aquest Reglament" (589).

L'organització de l'assemblea començà el desembre de 1912. Hom elaborà els temes a discutir, es cercaren els ponents i es formularen les invitacions a tots els centres i associacions de dependents --- (590). El butlletí "Acció" de febrer de 1913, transcrivía els temes d'estudi i el mateix butlletí del mes de març informava respecte -- dels ponents: Descans Dominical, a cura d'un ponent nomenat per -- l'Associació de la Dependència Mercantil; Treball Intensiu, a cura d'Adrià Presas del CADCI; Setmana Anglesa, a cura d'un representant del Centre de Dependents de Sabadell; Salari Mínim, també a cura - d'un representant del mateix Centre de Sabadell; Jornada Màxima del Dependent, a cura d'un ponent nomenat per l'Associació de Dependents del Comerç de Lleida; Actuació de les Associacions de Dependents de Catalunya en l'ordre professional, a cura d'un representant de l'As sociació Professional de Dependents de Comerç de Mataró; Millores - legislatives, a cura de Noguer i Comet; Vacances Estivals, a cura - de P. Regull de l'Associació Mutual de Dependents d'Escriptori de - Vilafranca (591); i Treball de la Dona en l'esfera comercial que no arribà a discutir-se, probablement per no haver trobat ponent que - el desenrotllés (592).

El 6 d'abril de 1913, Josep M. Feliu i Codina, donava una conferència al CADCI sobre el tema de l'assemblea: "Aures de redempció. La pròxima Assemblea de Dependents del Comerç i de la Indústria" (593). "Acció", d'abril de 1913, publicava una salutació del Consell Direc tiu als assembleïstes (594). El dia 12, començaven els comicis; hi eren presents com a delegats oficials i votants, Lluís G. Escobet - de l'Associació de Dependents de Manresa i la seva comarca, Narcís Martí de l'Associació Professional de Dependents de Comerç i indús tria de Mataró, Fere Regull de l'Associació Mutual de Dependents --

d'Escriptori de Vilafranca, Salvador Graells del Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell, Eduard Llerena de l'Associació de Dependents del Comerç i de la Indústria de Lleida; i de Barcelona, Pere Palà del CADCI, Francesc Muñoz de l'Associació de la Dependència Mercantil, Joan Saurina de l'Associació General de Dependents i Empleats d'Escriptori, Josep Costa de l'Associació d'Auxiliars de Farmàcia, Antoni Viladot de l'Associació Ferretera, J. Margineda de la Unió de Dependents de "Corte y Venta" de confeccions, Pere Gorgas de la Unió Ultramarina; a més es llegiren les adhesions de l'Associació de la Dependència Mercantil de Girona i de l'Associació Mutual de Dependents d'Escriptori de Barcelona "restant tan sols una entitat a Catalunya que no tingué a bé fer com les demés, la de Reus" (595).

"La sala d'actes i dependències properes -informa "Acció"- estaven totes curulles de companys associats, als quals se'ls havia entregat ja, una fulla impresa contenint les esmenes que es presentaven a les conclusions" (596). Prop de les onze de la nit s'obrí la primera sessió; i després d'un breu parlament de Pere Palà d'obertura i de la lectura del reglament per Josep M. Feliu i Codina, es formà la mesa per a acceptar les delegacions, la qual a precés dels assembleistes mateixos - fou constituïda pels mateixos membres de la Junta de Govern de la Secció de Relació i Treball presents en aquells moments a l'estrada. La mesa, feta la tasca de reconeixement dels delegats oficials i votants proposà a l'assemblea de refusar l'adhesió i el delegat d'una "Asociación Obrera" de sabaters i d'una altra de sastres car eren dues de -- les quatre entitats de dependents signants d'aquells pactes, als --- quals hem fet referència a l'apartat anterior sobre el descans dominical. "Unànimament aquella acordà no acceptar-la (l'acta dels esmenats delegats), després d'haver fet ús de la paraula diversos assembleistes, combatent fortament els inductors de la farsa representada per dites titulades societats que sols existeixen de nom" (597). Puig i Esteve, combaté, també aquestes entitats que "com altres dues idèntiques en diferents articles que no s'havien atrevit a tant, s'havien constituït única i exclusivament per a pactar contra el Descans Dominical" (598). Seguidament, hom procedia a la constitució de la taula definitiva de l'Assemblea, la qual, per aclamació, restà constituïda així: Presidència, CADCI (Puig i Esteve); vicepresidències, Cen--

tre de Dependents de Sabadell (Graells) i Associació de la D. Mercantil (Muñoz); Secretaries, Associació de D. de Comerç de Lleida (Llerena), A. Professional de D. del Comerç i de la Indústria de Mataró -- (Martí) i Associació Ferretera (Viladot). Acte seguit, després d'uns mots de luïg començava la lectura de les conclusions així com el corresponent debat, que anà descabdellant-se "amb gran serenitat, amb envejable disciplina, amb tot l'amor i l'entusiasme", tot deliberant-se "àmplia i consciencudament" i tot aprovant-se "les conclusions sense una sola votació sol·licitada, tot amb acord aclamatori" (599).

Vegem els temes de la primera sessió:

Pel que fa al tema del Descans Dominical, Muñoz i Ventura glossaren i defensaren les conclusions, les quals després d'afegir-s'hi algunes adicions, restaren aprovades; segons aquestes conclusions l'Assemblea considerava que la Llei sobre el descans dominical havia de conservar "íntegre l'esperit que la informa" i procedir-se "a aquest efecte a -- una completa reforma de la mateixa i reglament per a la seva aplicació". La reforma havia de comprendre la prohibició terminant del treball de dones i nens menors de 18 anys (600), la supressió en el text de la Llei i del seu reglament "dels articles que concedeixen facultats a les associacions obreres gremials, legalment constituïdes, per a convenir amb els patrons el descans setmanal enlloc de la festa dominical", l'"anul.lació de les excepcions concedides als mercats i fires anomenades tradicionals", la "prohibició en la seva totalitat de la venda ambulat", la "modificació de la llei amb caràcter restrictiu, respecte a la tolerància concedida a certes indústries i comerços, limitant-la només als més absolutament necessaris per a la vida"; igualment, l'assemblea entenia "que si bé la Llei del Descans Dominical exclueix del tancament a les farmàcies, no obstant podria legislar-se, obligant als farmacèutics a fer certs concerts per barris, i tancar per torn rigorós els diumenges des de la una de la tarda fins a la corresponent de l'obertura del dilluns" (601); hom plantejava -- també la necessitat que es prohibís "el treball intel.lectual de tot dependent el diumenge a les oficines" (602), que s'assenyalés en 25 - pts. "el mínim de multa a imposar per les infraccions individuals" i que fos "Única i exclusivament imputable al patró", que coneguessin

de les infraccions o faltes els jutjats municipals (603) i, final --
ment, hom proposava que "en el cas de què l'autoritat competent no
hagués resolt dintre el terme de deu dies els expedients al descans
dominical, les multes se consideraran imposades i hauran d'ésser --
fetes efectives com a conseqüència de la denúncia feta en forma" --
(604). Aprovades per aclamació, el secretari llegí una sèrie de pro --
posicions a dur a terme respecte de la qüestió del descans dominical
que Adrià Fresas "glosà amb un veritablement interessant discurs"; --
segons ell calia "procurar el total ingrés de la dependència mercan --
til a les rengleres de les nostres associacions", aconseguir el su --
port de les societats obreres perquè els seus membres i llurs fami --
lies no compressin en diumenge (605), que s'organitzessin les asso --
ciacions de dependents en seccions gremials "cada una de les quals
portarà un registre dels infractors corresponents a la seva secció
respectiva", que es formés una Comissió Permanent Pro Descans Domi --
nical a les localitats on existissin dues o més entitats de depen --
dents, formada per dos elements de cada una, la qual hauria de vetl --
lar pel compliment de la llei i la seva "exacta aplicació"; hom re --
comanava als dependents que no fessin les seves compres a les cases
"que sigui provat infringeixen la llei del descans, i particular ---
ment procurin que les seves relacions procedeixin en la mateixa for --
ma", i que s'interessés de "les col·lectivitats religioses, políti --
ques i socials iniciïn una enèrgica i activa propaganda en el sen --
tit expressat a l'incís anterior, i que coadjuvin, a més, al total
èxit de nostres legítimes aspiracions".

Pel que feia al tema sobre el treball intensiu, Adrià Presas del --
CADCI exposà les seves característiques (8 hores diàries com a màx --
im, amb una interrupció mínima de mitja hora), la seva aplicabili --
tat "a la dependència, en general, de les cases industrials i comer --
cials a l'engrós, de les bancàries, d'assegurances i de totes aquel --
les que hi tinguin una relació constant per esser-ne auxiliars", i
els aspectes positius que presentava per a la dependència, car, en
reduir o escurçar la jornada de treball, "comprimint-la", havia de
"permetre una major expansió a la llibertat individual, necessària
per a intensificar la vida familiar, les relacions socials, i el --

conreu físic i intel·lectual en la joventut; Presas subratllava, també, que el treball intensiu no perjudicava els interessos dels patrons en no "limitar la quantitat de treball en els períodes de normalitat" (606), i, "creient convenient i justíssima per les anteriors declaracions l'aspiració de la dependència mercantil de Catalunya d'establir el Treball Intensiu", considerava que "la forma més eficaç de portar-lo a la pràctica, és interessar la reforma per grups de cases del mateix ram de comerç, la conformitat de les quals, en adoptar-la al mateix temps, faria desaparèixer tot argument fonamentat en possibles danys de competència mercantil entre elles, per desigualtat d'horari de treball"; alhora, com a mitjà de sensibilització es proposava la "difusió d'aquestes conclusions per tots els medis adequats; constituint comissions permanents a totes les localitats on la reforma pot i deu ésser posada en pràctica, i interessant la col·laboració activa de totes les entitats patronals i obreres -- que puguin contribuir a la realització d'un tan noble desig de millora social" (607). Les conclusions d'Adrià Presas esdevingueren de l'assemblea en ésser aprovades sense esmenes i per aclamació (608).

El tema de la Setmana Anglesa, exposat per Domingo Saló del Centre de Dependents de Sabadell fou el darrer de la primera sessió; respecte d'aquesta qüestió l'Assemblea acordava de "sol·licitar als poders públics, per mediació de l'Institut de Reformes Socials, que sigui considerat festa per a les indústries i comerços a l'engròs el dissabte des de la una de la tarda fins al dilluns al matí" (609).

El diumenge, a les deu del matí, començava la segona sessió amb el tema sobre el Salari Mínim, a cura de Joan Bernaldo, que fóra aprovat, després d'algunes esmenes i afegitons. L'Assemblea, d'acord amb les conclusions definitives, manifestava la necessitat d'un salari mínim per al dependent així com per a "tot aquell que lloga el seu personal esforç per un tant diari, setmanal o mensual, per la raó poderosíssima de què, qui treballa i produeix, té dret a una vida digna i conforme a la seva naturalesa humana no essent possible el poder continuar consentint que s'explotin ignominiosament la concurrència i la misèria", salari el qual, per a determinar-se, havia de tenir-se en compte la "categoria" del dependent (610), "a qual efecte

es nomenaran comissions dintre les associacions adherides a l'Assemblea, que estudiïn i resolguin amb els patrons el dit establiment" -- (611); hom considerava la conveniència de "recabar dels poders públics la promulgació d'una Llei que obligui a patrons i treballadors a la fixació d'un salari mínim; procurant mentrestant els dependents obtenir particularment la seva implantació" i, igualment, entre tant, hom proposava que les entitats prenguessin algun tipus de mesura com era la "creació de les Borses del Treball Professional, dirigides i mantingudes per elles" (612).

Eduard Llàrena de l'Associació de Dependents de Lleida, desenrotllà la ponència sobre la Jornada Màxima del dependent i score els criteris a emetre davant dels projectes governamentals sobre la qüestió; -- les conclusions de Llàrena fóren les que sofriren més modificacions a l'hora d'aprovar-se (613). L'Assemblea declarà que per "la consideració deguda a la persona no pot consentir-se l'existència de cap jornada humana de dotze, quatorze i fins setze hores de treball diari com per dissort n'hi han per a la classe dels dependents de comerç dins de Catalunya", que, a la vista dels "projectes atribuïts a l'Institut de Reformes Socials", calia demanar als poders públics, pel que feia a la futura llei, la jornada de set hores per als dependents d'escriptori, vuit per als del major i nou per als del detall (614) enfront del "projecte de llei que unificadament determina onze"; el començament i l'acabament de la jornada diària dels dependents haurien d'ésser "fixats entre aquestos i els patrons" (615) i per a l'eficàcia de la llei es feia "necessària de tot punt la prohibició absoluta de -- l'internat" (616); l'Assemblea indicava també que als "pobles on hi -- hagin pocs dependents, i per tant no estiguin organitzats, deuran fer-se socis de l'associació que resideixi a la capital de província" -- (617), que les multes, pagades als patrons per infraccions a la llei de la jornada màxima, s'apliquessin "a favor dels dependents" (618); -- hom remarcava la necessitat de la "inspecció del treball" (619), que les Juntas Locals de Reformes Socials fossin "augmentades" amb un delegat representant de la classe patronal i un altre dels dependents -- (620), i que les associacions de dependents fessin labor sensibilitzadora de l'opinió pública respecte de les mesures proposades (621) i --

realitzessin la tasca corresponent de vigilància un cop promulgada la llei (622); finalment, hom acordava de demanar fos fixada la jornada dels dependents d'una sèrie de rams que eren exceptuats del projecte d'articulat (623).

Oscar Avila i Pere Manent de l'Associació Professional de Dependents de Mataró exposaren les conclusions del tema sobre Actuació de les Associacions de Dependents de Catalunya en l'ordre professional, la part dedicada a l'educació i instrucció el primer, i la dedicada a l'acció social el segon. En el primer grup de conclusions aprovades, l'Assemblea es fixava com a punts d'actuació la inculcació en el dependent de l'"educació moral i cívica" perquè esdevingués "bon ciutadà, despertant i avivant en ell l'esperit d'associació i preparant-lo per a ésser element actiu profitós a la causa comú de la dependència, a fi d'arrelar ferma i definitivament la personalitat social d'aquesta i fer-la digna de major consideració i respecte"(624); "donar a l'educació física tota la importància que té en particular per al dependent i exercitar-la (625); "gestionar la delegació a favor de les Mancomunitats i de les Cambres de Comerç, Indústria i Navegació, com a més coneixedores de les necessitats de cada regió, de tot quan faci referència a les ensenyances comercials" (626); "interessar la creació de museus comercials amb les seves corresponents oficines informadores a totes les regions de la península i Consultats i Legacions --- d'Espanya a l'estranger, interessar-se perquè es creïn més borses --- d'estudi per als alumnes més avantatjats dels centres docents nacionals que vulguin ampliar els seus estudis durant dos anys en altres països"; "demanar representació en els patronats creats recentment a les Escoles de Comerç i procurar intervenció en tots quants assumptes afectin directa o indirectament al comerç i a la Indústria, i que l'atorgació de les Borses d'Estudi sigui de la competència de les -- Cambres de Comerç" (627); i establir classes nocturnes especials i pràctiques a les Associacions de Dependents o "donar tot l'increment possible a les ja establertes" (628). Pel que fa al segon grup, exposat i comentat per Pere Manent, com hem assenyalat més amunt, hom decidia de "facilitar la inscripció de tots els dependents al cens --- obrer per a tenir el dret electoral social i vetllar per a què s'exer

citi aquest dret a l'elecció de vocals obrers de les Juntes de Reformes Socials i de Tribunals Industrials, i sempre que ens correspongui" (629); "fundar amb el concurs de totes o la majoria d'associacions -- una gran Caixa Central de Socors" amb delegacions locals allí on hi hagués un centre de dependents (630); "crear una borsa de treball per a la dependència, extenent-la per totes les poblacions de regular importància i procurar relacionar-la amb les demás borses, així nacionals com estrangeres" (631); i "en les qüestions entre el capital i el treball, adoptar procediments de concòrdia que aconselli la raó i l'experiència; si resultessin ineficaces, utilitzar els medis legals en la justa mida dels drets i deures, preferint una prudent evolució a violències impròpies del seny i correcció a què ens obliga la mena del nostre treball i la cultura social a què aspirem". Pel que feia als mitjans a emprar en aquest darrer punt, hom considerava també "útil i eficaç, valer-se de les bones relacions que acostumen a haver-hi entre els amos i els dependents de primera categoria, i, en cas necessari, de persones influents en nostres principals, ans de recórrer a la via legal, a quina s'acudirà si fracassen els demás intents" --- (632). Les conclusions aprovades, considerava l'assemblea, requerien. "en general l'acció de conjunt", la síntesi de la qual no podia "ésser una altra, al nostre entendre, que la Federació Regional ben estudiada i reglamentada, amb mires a eixamplar-la a tot Espanya quan sigui oportú" (633).

Noguer i Comet exposà la ponència sobre Millores Legislatives: Reformes a introduir en el Codi de Comerç i en la legislació fiscal per a millor aclarir la condició legal del dependent, assegurar els seus drets davant dels patrons i fer més equitativa la seva tributació. Segons les conclusions aprovades, hom acordava d'adreçar-se al govern -- tot demanant la reforma del Codi de Comerç de 1885, la qual, entre -- d'altres punts (634) hauria de comprendre la formulació per part del nou codi "què el dependent és un obrer i la dependència comercial forma part integrant de la classe obrera del país i, per tant, deu disfrutar de tots els beneficis reconeguts en les lleis de protecció --- obrera vigents i que es promulguin, així com complir els deures imposats en les mateixes, declarant-se concretament que el dependent de

farmàcia no és excepció, sinó igualment integrant de la classe"(635). Igualment, l'Assemblea declarava que "la dependència comercial catalana, entenent que son interès està íntimament lligat amb el de les de més classes populars, formula la seva aspiració que pels poders públics, i especialment pels ajuntaments, s'emprenguin reformes que tendeixin a una major democratització de les finances, assenyalant en aquest punt al govern la necessitat immediata d'elevar el mínim sobre el que recau avui l'impost d'utilitats sobre el salari de la dependència per ésser l'actual 5% sobre les mesades superiors a 100 pts. -- una càrrega feixuga que pesa sobre bona part de la dependència, que -- veu reduïts, mercès a ell, els seus salaris, que ja amb prou feines -- basten avui per a cobrir les seves més peremptòries necessitats" (636).

Finalment, Fere Regull de l'Associació de Dependents de Vilafranca exposà les conclusions del darrer tema sobre Vacances Estivals, el qual reivindicava el dret de tot dependent a tenir com a mínim quinze dies de vacances --encara que fos en dos torns-- a l'any "sense cap minva en el sou" (637).

Aprovades les conclusions dels temes, hom donà lectura a diverses proposicions generals que foren igualment aprovades i per les quals L'Assemblea decidia de sol·licitar l'activament dels recursos presentats contra aquells famosos pactes sobre la qüestió del descans dominical, que es "fes pública declaració de què si dissortadament el dependent de comerç es troba sense feina, per tant en desig i necessitat de treball, si aquest se'ls oferís, prèvia la firma de document en el qual manifestés s'eximeixen i abandonen els avantatges que les lleis i codis reguladors del treball ofereixent (...) (638), poden firmar i admetre condicions, car prevé el Codig Civil en expressiu article que -- cap contracte privat ni públic pot contravenir les lleis i disposicions dictades "; que l'assemblea fes seva la instància --esmentada a l'apartat anterior-- la qual sol·licitava la creació d'un Hotel de Vendes en substitució dels Encants; i que es felicités a les cases que havien implantat el treball intensiu (638 bis) així com al diputat a corts Lluís de Zulueta "per les seves gestions incansables en profit dels nostres interessos i del compliment de preceptes justos legislats" i a les persones que haguessin col·laborat en "tal tasca". Per acla --

mació, s'acordà també de felicitar a la Secció de Relació i Treball - del CADCI, com a organitzadora de l'Assemblea, "felicítació que refusà encertadament en nom nostre el company Puig i Esteve; igualment -- hom felicità la mesa de l'assemblea, la qual fou designada com a comissió executiva dels acords d'aquesta. (639), i Puig i Esteve clogué el comici amb un breu parlament. En sortir de l'Assemblea molts dels participants es dirigiren al Restaurant Mundial Palace on el Centre reuní un bon nombre dels seus associats i obsequià als delegats de les altres entitats adherides a l'assemblea (640).

La premsa dedicà espais remarcables a l'assemblea; així, per exemple, Noguera i Comet en feu la crònica per al Butlletí del Museu Social -- (641), "El Poble Català" li dedicà espais abans, durant i després de l'assemblea (642); "Renaixement", igualment, li prestà atenció i comentaris de R. Casals i Peypoch i Ramon de l'Estany (643). "Acció" de juny de 1913, per la seva banda, agraïa les ressenyes extenses publicades per diversos butlletins d'entitats professionals (644).

La Memòria de la Secció de Relació i Treball esmentada, publicada a la "Revista Anyal" de 1913, comentava com a "resultat eficaç de les conclusions acceptades": "Imprimeixen totes juntes una concreta situació: la disposició terminant d'entrar a la lluita de redempció de classes; la incorporació professional al socialisme català; l'empresa definitiva d'assolir, mutualitzant l'esforç i la potència econòmica, l'ideal sublim de la protecció desinteressada quan la dissort arribi a un sol dependent de comerç de Catalunya. Lluita d'estament que la comprenen -- aquelles finalitats de benestar social que la vida exigeix; incorporació al socialisme català, per l'organització interna de l'estament i pels ideals d'intervenció a la vida política, de govern; i com a definició adequada i complementària, el pla en el desplegament cultural i cívic, que sigui el sustentacle i l'afirmació més categòrica de la --- consciència dels nostres ideals, i per fi l'acomodament per les hores fatals de la inèrcie, de la vellesa, del just descans (...). La Primera Assemblea de Dependents de Comerç, organitzada i duta a terme per la Secció, és el punt de partida de l'acció reivindicadora: tots els professionals ara estem en bon acord; portem convingudes amb precisió les idees prèvies de millora per les quals tots hem de treballar, cons

tituint un sol home i per dies no gaire llunyans hi ha el plan de la federació mutual a Catalunya que aquesta Secció, abandonant si es vol la força que li significa el càrrec que desempeña, de directora de l'acció, pura i simplement com a delegada pel Centre a la Mesa executiva, defensarà en termes tals com si la idealitat fos exposada nos - tra i la nostra feina serà posar-la en camí de realitat." (645)

La Secció de Relació i Treball del CADCI, després de la renovació de càrrecs de la seva Junta, el mes de juny, convocà, pel juliol de 1913, a les entitats de Barcelona que formaven part de la mesa executiva - de l'assemblea (Associació de la Dependència Mercantil i Associació - Ferretera, a més de la Secció del CADCI), a les quals sotmetè l'apro - vació d'una "pauta d'actuació a realitzar dimanant dels acords presos a l'Assemblea", la qual fou acordada provisionalment fins que s'obtin - gué l'aprovació de la resta d'associacions que integraven la mesa (les associacions de dependents de Sabadell, Lleida i Mataró). La pauta de treball comprenia aquests camps d'actuació: jornada màxima, treball - intensiu, descans dominical, setmana anglesa, vacances estivals i ac - tuació de les associacions de dependents (educativa i social), sala - ri mínim i millores legislatives; o sigui les qüestions treballades a l'assemblea i objecte de ponències allí (646).

Una de les primeres tasques de la mesa executiva fóra dur a terme els acords sobre la qüestió del descans dominical; en aquest sentit, la Secció de Relació i Treball, en nom de la mesa visità el governador - civil "per a interessar-li la suspensió dels pactes existents contra la llei del descans dominical" (647); però la decisió més important - fou el compliment de l'acord pres a l'assemblea de formar una comissió de dos delegats per cada associació; aquesta va ésser constituïda al CADCI el 6 d'agost de 1913; Francesc Muñoz de l'Associació de la De - pendència Mercantil era elegit president i Josep M. Feliu i Codina, se - cretari (648). La Comissió, es proposava, primer de tot, "seguir llui - tant fins obtenir l'anul.lació dels cèlebres pactes anorreadors de la llei, després actuar amb finalitat pròpia i, finalment, exercir una - acció per obtenir una reforma, millorant-la, de la llei actual"(649). La comissió, doncs, prenia en les seves mans el combat per fer reali - tat el descans dominical, un combat realment històric pels anys que --

feia que s'arrossegava i pel balanç de conflictes, detencions i violències que havia causat. Alhora que seguia maldant per resoldre la qüestió dels pactes que al cap d'un any continuava igual (650), es feia -- "pròpia la campanya de la Unió Ultramarina realitzant un míting per a fer atmòsfera contrària a l'insà intent de realitzar uns nous pactes" (651). La lluita dels dependents continuaria com ens ho testimonia la premsa (652). El 7 de març de 1914, la Comissió esmentada "pro descans dominical" adreçava un escrit al Ministre de la Governació i demanava el compliment estricte de la llei (653). A finals de març, la mateixa comissió decidia la celebració d'un gran míting al local del CADCI - (654), el qual se celebrava el 2 d'abril de 1914 (655); el 16 d'abril el seguia un altre míting fet a l'Associació de la Dependència Mercantil (656). Amb tot la comissió toparia amb dificultats provinents de -- la falta de cabals per a poder dur a terme una campanya efectiva (657) i dels resultats infructuosos de les seves gestions prop de les autori-- tats (658). De fet, malgrat totes les gestions fetes, els pactes, com hem dit, romandrien encara uns anys sense ésser anul·lats, fins el 1918 en què, al capdavall ho foren definitivament pel Ministre de la Governació (659); igualment la lluita pel descans dominical continuava...

La Mesa executiva de l'Assemblea, es preocuparia també dels altres -- acords d'aquesta com per exemple sobre el que feia referència al treball intensiu (660) o sobre el projecte de Federació Mutual d'Entitats Professionals de Dependents de Catalunya (661), alhora que celebrava -- reunions sobre els altres punts de la pauta de treball decidida per la taula executiva (662).

Però, l'acció més remarcable després de l'Assamblea de dependents --- d'abril de 1913, fou la campanya del CADCI pel tancament de les boti -- gues a les vuit del vespre que obtingué un especial ressò i conflicti-- vitat. El problema de l'hora del tancament de les botigues estava en estreta relació amb la reivindicació de la limitació de la jornada de treball, i, juntament, amb el descans dominical i la vida externa cons-- tituïa el programa mínim dels dependents des de feia anys. En aquest -- sentit l'Associació de la Dependència Mercantil, que agrupava, en gran manera, dependents detallistes n'havia fet també un dels punts de la -- seva acció (663). Però, si el descans dominical topava amb fortes opo-- sicions per a reeixir plenament, com hem vist fins ara i haurem de veu

re encara, almenys els dependents podien trobar el suport legal de la llei en aquesta qüestió; mentre que cap reglamentació existia sobre la jornada de treball i els dependents podien queixar-se amb raó que si bé els treballadors sabien quan havien d'entrar i de plegar de treballar, ells, en canvi, mai sabien quan plegarien (664). El fet és, doncs, que la reivindicació del tancament a les 8 de la tarda havia estat objecte ja amb anterioritat de diverses campanyes, cap de les quals havia --- reeixit. Ara, novament, tornaria a plantejar-se, aquest cop protagonitzada pel CADCI, especialment pel seu gremi de detallistes. Ja el tancament a les 8 era una de les propostes de compensació que el Centre feia a canvi de la supressió de les festes intersetmanals el 1912. Però, poc després de la renovació de la Junta de la Secció de Relació i Treball, el juny de 1913, els detallistes plantejaven la necessitat d'aital acció (665). Feliu i Codina, ens descriu l'inici de la campanya i el --- seu procés: "Entaularem, en primer terme, una serena deliberació respecte a la procedència de realitzar acció en aital sentit, recordant el -- que diuen les conclusions aprovades a l'Assemblea amb el nom de jornada màxima, i entenguérem, enfi, que convenia aprofitar l'estat d'opinió manifestada -entre els detallistes de fer tasca pel tancament a les 8-, més que iniciar una campanya amb el nom de reducció d'hores de treball." (666). Pel mes de juliol començaren una sèrie de reunions, a les quals la Secció de Relació i Treball convocava els dependents -socis del CADCI o no socis- de cada barri a fi de plantejar la viabilitat de la campanya. "En vista de qu'resultava tan unànim - escriu Feliu i Codina- la impressió de centenars incomputables que es reunien al nostre Centre i estimant el seu oferiment, nomenàrem comissions districtals" (667), la missió de les quals era obtenir la conformitat dels botiguers per al tancament de llurs establiments a les 8, per escrit o, si més no de paraula. Segons Feliu i Codina, el 20% responia favorablement (668). La premsa, per la seva banda, especialment "El Poble Català", anava informant de la campanya i de l'èxit de les gestions de les comissions de dependents (669). Cada dia una gran multitud de dependents es reunia al Centre i l'entusiasme i l'esperança de veure realitzada la millora s'acreixia (670). El 23 d'agost de 1913, el Consell de la Secció decidia de fixar la data del -començament de la reforma per al primer de setembre; hom acordava de celebrar una conferència i un miting de propaganda així com la impressió

de cartells que anunciaven la nova hora de tancament -per distribuir entre els botiguers- i de 30.000 paperetes que es repartirien entre el públic tot recomanant de comprar abans de les 8 de la tarda (671). La campanya s'intensificava alhora que començava a manifestar-se -- l'oposició d'alguns comerciants i gremis de botiguers; la Unió Gremial, com hem de veure fóra novament la protagonista d'aquesta oposició (672). El 27 d'agost de 1913, Moquer i Comet donava la conferència anunciada sobre "El tancament de les botigues a les 8. Antecedent legal d'aquesta reforma a l'estranger" (673). El 30 d'agost es duia a terme el míting anunciat en el qual hi parlaven Puig i Esteve, Roca i Codina, Emili Roig, Pere Palà, Adrià Presas i Feliu i Codina (674). Els dirigents de la Secció de Relació i Treball, per un altre costat, adreçaven un escrit de regreïament als botiguers que havien acceptat l'hora esmentada de tancament i de confiança en la seva paraula donada (675), i una altra als comerciants "no conformes" (676). Tota -- aquesta activitat de les comissions, juntament amb les lletres adreçades, les comunicacions i articles apareguts als diaris (677), i, -- les reunions i actes esmentats, creava un gran ambient entre la dependència: "La intensitat d'acció -escriu Feliu i Codina- començà a la dependència tota, a aquest cos professional tan estàtic que té -- dormides d'anys sencers, acostant la seva semblança al mort; el desvetllàrem, després de molt saturar-lo d'ànsia de renovació" (678).

El dia 1 de setembre, era el primer jorn de la reforma. Els anima -- dors de la campanya organitzaren comissions les quals, en principi i segons les instruccions de la Secció del Centre, havien d'ésser de -- dos membres i tenien la funció de visitar les botigues que romanguen sin obertes després de les 8 del vespre i convencer els seus propietaris de tancar-les, amb la recomanació d'actuar sempre amb "bones formes" i sense coaccions. El resultat fou un èxit remarcable per -- als dependents. Efectivament, la majoria de les botigues tancaven a les 8 i els que no ho feien eren visitats per les esmentades comissions. Segons "El Poble Català", solament un deu per cent de botigues havien romàs obertes després de les 8 de la tarda (679). Però, ja aquest dia no mancaren els conflictes; val a dir, que els fets del dia 1 de setembre marcaren la pauta dels següents jorns. Els conflictes partiren de les visites de les comissions als botiguers que roma

pien contraris a la mesura. Els carrers cèntrics de Barcelona, a les vuit s'omplien de dependents, molts dels quals -a més d'altres viants encuriosits- seguien les comissions i s'estacionaven davant de les botigues on aquelles entraven i aplaudien o xiulaven segons els botiguers acceptaven o no els precs dels dependents comissionats - (680). Aquesta escena es repetia en molts carrers de la ciutat. Segons "La Vanguardia", la coincidència al carrer Hospital de diverses comissions i grups donà lloc a la formació gairebé d'una manifestació, de dos cents dependents, que en obstaculitzar la circulació feren que la policia actués tot convidant a dispersar els grups i, en resistir-se alguns, feu dues detencions (681), igualment es produïen alguns aldarulls a la Plaça de l'Àngel i carrers Princesa, Jaume I, i Carme on la policia detenia quatre comissionats; a la Plaça Catalunya, alhora, es formava un altre grup nombrós, que, en baixar Rambla avall, anava augmentant fins arribar al miler per la Rambla de les Flors; la policia, sempre segons "La Vanguardia" hagué d'emprar-se a fons en la dissolució d'aquesta manifestació i es produïen dues noves detencions així com la contusió d'un policia. No havien encara de faltar altres incidents i alguna altra detenció (682).

"El Poble Català", per la seva banda, que dedicaria aquests dies grans espais al conflicte i es posaria decididament del costat dels dependents, feia del tot responsable a la policia dels incidents, la qual, segons el diari nacionalista, es comportà com "l'exèrcit d'ocupació d'un poble esclau que es llança bàrbarament, sense respectar res, damunt de ciutadans pacífics que pacíficament exercitaven un dret emparat per la constitució i totes les lleis"; "la força de seguretat, segueix més endavant "El Poble Català", encara no veia una comissió en una botiga entrava a ella, i sense encomanar-se ni a Déu ni al diable, se'n enduia detinguts els joves dependents peticionaris" (683); això produí "protesta i crits, donant càrregues la policia que, a més, practicà algunes detencions" (684). En aquests incidents "El Poble Català", remarcava el protagonisme d'una figura, entre la policia, que havia d'esdevenir tristament famosa per als treballadors barcelonins: Bravo Portillo (685). Puig i Esteve i Pere Coromines visitarien el governador civil per a aconseguir la llibertat dels detinguts, cosa que efectivament obtindrien (686); més tard,

encara, Puig i Esteve, Noguera i Comet i Pere Coromines visitarien el governador per "a protestar per la brutalitat de la policia i dir-li que, com creuen que els dependents estan dins de la llei, estan disposats a fer avui -o sigui el dia 2 en què apareixia la informació - al diari del jorn anterior- el que feren ahir".

El governador civil prometia de respectar les comissions de dos de dependents que entressin a les botigues però no així les manifestacions al carrer (687).

Segons Feliu i Codina, els incidents es produïren "com a conseqüència de certes gestions fetes prop del Governador civil per part d'una entitat prou coneguda d'altres ocasions -referència a la Unió Gremial- en què ha intentat, sempre infructuosament, agavellar l'opinió popular" (688).

El dia 2 de setembre, el Centre reunia els delegats, els quals tenien cura d'organitzar les comissions, i els distribuïa unes instruccions escrites sobre l'actuació que calia seguir en aquell dia i recomanant la no formació de grups nombrosos i que hom no s'aturés davant de les botigues (689). Les comissions, aquest cop, no foren destorbades per la policia. El tancament, segons "El Poble Català" i "La Vanguardia" fou gairebé general i les botigues obertes eren visitades per aquelles comissions; segons "La Vanguardia", alguns botiguers "se negaron a cerrar y después de dialogar en tonos de mayor o menor energía, se retiraban los comisionados" (690). Com a conseqüència, doncs, del canvi d'actitud del govern civil i de la policia --- així com de les instruccions del CADCI, l'ordre fou normal aquesta jornada (691). Tanmateix, el dia 3 es reproduïren els conflictes i aquests cop els fets s'agreujaren amb pedrades contra les botigues que romanien obertes després de les vuit, malgrat les indicacions de les comissions i tot i els esforços que feren aquestes per convèncer els dependents que no formessin grups ni s'estacionessin davant de les botigues ni llancessin pedres; les càrregues de la policia i les detencions es reproduïrien igualment (692). El governador civil cridà a Puig i Esteve i Pere Palà, aquell mateix dia els quals acudiren acompanyats de Noguera i Comet, que en la campanya actuava, a més a més de la seva funció a la secretaria, com a advocat del Centre. L'entrevista fou recollida a l'acta de la reunió del dia 3 mateix, --

en què, com cada jorn, la Junta de la Secció celebrava sessió permanent:"(...) la visita efectuada al governador, i diu que aquest funcionari degut a la pressió dels caps de policia i dels pocs patrons que disconformes no volen tancar, havia renovat ordres terminants - de rependre els comissionats o coneguts del moviment, manifestant - que no respectaria cap mena de delegació, pel contrari, considerava obra del Centre les pertorbacions d'ordre públic que, des de les -- vuit de la nit se succeïssin, i que, per consegüent, sabia quins - n'eren els autors. És clar que les nostres protestes fóren fermes -- (...) "(693). "El Poble Català", per la seva banda, el dia 4 de setembre sortia novament en defensa dels dependents, en un editorial, a part de la crònica corresponent, el qual reflectia la injusta situació social dels dependents, se solidaritzava amb la reivindicació d'aquests (694) i criticava amb duresa l'actitud repressiva del governador i de la policia la qual era, segons el diari catalanista, la qui veritablement pertorbava la tranquil·litat pública (695); el - governador, Francos Rodríguez, "excusant-se en què no hi ha cap text legal -ell que no ha sabut fer complir les lleis socials escrites- que empari als dependents, es posa de part dels veritables enemics - de l'ordre social barceloní, que no són altres que aquests quatre, - si a quatre arriben, que amb la seva absurda intransigència -alguns també amb incorrectes actituds- són els causants de pertorbació de l'ordre en les nostres vies" (696).

El quatre de setembre, a les vuit de la tarda es reproduïa la imatge acostumada de bona part de botigues que tancaven les seves portes, i d'altres que les cloïen en veure arribar una comissió o després -- d'ésser visitada per ella (697); les comissions alhora eren seguides de grups que anaven augmentant de nombre progressivament; la consigna, segons assenyala "La Vanguardia", "parece ser que era el no romper ningún cristal, sino no retirarse hasta obtener su deseo" (698). Però, aviat intervindria la policia en diversos carrers de la ciutat amb una extraordinària duresa que no diferenciaria els dependents -- dels vianants ni llurs edats (699) i que donaria novament motiu al - blasme per part de "El Poble Català" contra la policia, subratllant la disciplina de la que havien donat mostres els dependents (700) i acusant al governador d'haver comés un "abús d'autoritat" (701).

Les pressions dels comerciants detallistes eren, evidentment, una de les causes de l'actitud governativa. Aquestes com hem escrit i ho tes timonia la premsa no havien deixat de produir-se, especialment les protestes per les trencades de vidres i pel que titllaven de coaccions dels dependents per obligar-los a tancar les botigues a les vuit (702). Els atacs patronals al CADCI no havien de manca (703). La Junta Directiva de la Unió Gremial, per la seva banda, celebrava el dia cinc una reunió per a oposar-se a la campanya dels dependents (704). La premsa, a partir d'aquest dia, afegia a les informacions ja conegudes dels anteriors, les gestions de la Unió Gremial i dels botiguers disconformes així com les seves protestes públiques que, a partir precisament del dia cinc esmentat multiplicaven les actuacions per a fer frustrar la reforma (705) amb algun intent de negociació entre uns i altres com representà l'entrevista entre Puig i Esteve i Josep Fontanet, síndic del Gremi de Quincalleria que resultà endebades (706).

A l'ensem, els dies 5 i 6 les comissions de dependents prosseguien la seva tasca així com les càrregues de cada jornada amb la policia, a la qual "El Poble Català" seguia atacant alhora que continuava remarcant la correcció i disciplina dels dependents i el tancament cada cop més general dels comerços, a partir de les vuit (707).

El dia 7 de setembre la Junta de la Secció de Relació i Treball decidia de plegar les comissions i d'adreçar un manifest a l'opinió pública (708); el 8, però, segons informa "El Poble Català", Puig i Esteve i Pere Palà, acompanyats de Pere Coromines, visitaven el governador per a comunicar-li que, la vista de la forma en què havien estat tractats els delegats del Centre, "desistien de prosseguir en la seva campanya, duta a cap amb la més absoluta correcció i ordre, declinant tota responsabilitat pel que pogués succeir com a conseqüència de veure els dependents desatés un dret que ells consideraven legítim"; el governador els manifestaria, aleshores, el seu propòsit d'amparar els dependents amb el seu dret de petició i els reiteraria la seguretat que foren respectats pels agents; "com a conseqüència d'aquesta visita, assenyalava "El Poble Català", els delegats seguiran actuant i el Centre demana a tots els dependents que cooperin amb entusiasme per a l'èxit d'aquesta campanya" (709).

El dia 9 la pluja impedí la sortida de les comissions i fou una jornada de "treva" (710) si bé aquella no aturà l'activitat dels patrons i de les seves gestions contra la reivindicació dels dependents (711).

El 10 de setembre sortia a les planes de "El Poble Català" el manifest que hom havia decidit de publicar a la premsa, en la reunió del passat dia 7, adreçat "a l'opinió barcelonina". A l'escrit, signat per Puig i Esteve i Rafael Pons, president i secretari general respectivament del CADCI, hom afirmava, primer de tot, que la consciència no els acusava "d'haver comès cap acte en detriment de la història de seny, cultura i amor a Barcelona que constitueix el més preuat tresor moral d'aquest centre. Per això rebutgem les accions que algú, sense representació ni solvència davant de la ciutat s'ha atrevit a fer-nos, demostrant una ignorància completa no sols de la vida d'aquesta entitat, sinó fins de la gestació de l'assumpte que fa dies té interessada a l'opinió pública de Barcelona."

Hom recordava, a continuació, el neixement i desenvolupament de la campanya; com feia més de quatre mesos, abans de 1 de setembre, que hom havia començat a laborar per la reforma tot cercant, abans que res l'assentiment dels patrons: "Comissions de dependents nomenades per a cada carrer en reunions quasi diàries, tingudes a nostre estatge, i auxiliades per la junta de l'esmentada secció, s'encarregaren d'obtenir dita adhesió, amb tant felíç resultat, que afirmem resoltment que a l'arribar la data assenyalada per a la implantació de la reforma, comptava la Secció del Treball, amb l'adhesió a aquella, d'un 85% dels susdits caps d'establiments comercials, inclòs la d'algú que després s'ha atrevit a dir, que sols per nosaltres havia estat determinada la reforma. A la disposició de tothom tenim la documentació que justifica aquestes manifestacions nostres. És cert que alguns dels patrons als quals se sol·licità llur firma (...), tot i manifestant son assentiment declinaren, per característica resistència a comprometre's mitjançant llur firma, posar aquesta en els esmentats documents, però el fet de la seva acceptació verbal, consignada en les nostres relacions d'establiments, per cap persona seriosa podrà ésser desmentit. Altre fet que demostra les nostres afirmacions és el de l'abundós nombre de cases que acceptaren posar en els seus aparadors uns cartells avisant a llur clientela i al públic en

general l'acceptació per elles de la reforma. Del miler dels esmen--
tats cartells que férem imprimir no arribaren a un centenar els que
a primers de setembre ens faltaven per repartir."

Per això, recordava l'escrit, a la vista de l'èxit de la campanya, -
el 30 d'agost el CADCI havia adreçat, "com particularment ho havia -
ja fet anteriorment a molts d'ells, una lletra oberta de remercia---
ment als senyors caps d'establiments comercials que fou publicada -
per la majoria dels diaris locals", a la qual hem fet referència més
amunt. Tot plegat els feia subratllar com cabia esperar que la refor--
ma fóra un èxit, èxit que la realitat havia confirmat, "car aquella
(la realitat) ens ha demostrat que no sols el públic ha vist amb la
simpatia la implantació de la reforma, sinó que és la immensa majo--
ria de patrons la que l'ha acceptada amb voluntat."

El manifest reconeixia que eren conscients de les dificultats de la
innovació els primers dies, "dificultats provinents sobre tot de la
pèssima anacrònica organització interior del treball en la majoria -
dels comerços de Barcelona. Però, sobre la seva segura i definitiva
implantació, no en teníem ni en tenim cap dubte, perquè respon no -
sols a una demanda d'evident justícia per part de la dependència, si
nó també a una altament convenient i indispensable reforma dels nos--
tres costums ciutadans, que necessiten d'una major disciplina i seve--
ritat."

"Deplorem sincerament -proseguia l'escrit dels dirigents del CADCI-
-i qui cregui el contrari, esperit mesquí serà, incapaç de conèixer
i comprendre l'obra que vé realitzant aquest Centre, obra que no ne--
cessitem ponderar per immodestes paraules perquè abastament coneguda
de Barcelona i Catalunya és- els tristos incidents a què ha donat --
lloc la implantació de la reforma, incidents que afirmem novament, -
com repetides voltes hem manifestat ja davant de l'autoritat civil -
de Barcelona, que al poc tacte dels encarregats de vetllar per l'or--
dre públic han estat deguts principalment. De no haver estat la in--
justificada i censurable escomesa amb què els agents de policia trac--
taren els dependents de comerç i els delegats d'aquest Centre que --
amb tota correcció el dilluns, primer dia de la implantació de la re--
forma, recorrien els establiments dels carrers de l'interior de la -
ciutat, a invitar els seus caps al tancament, no s'haurien produït -

els deplorables successos del dimarts i el dimecres, fruit exclusiu de l'excitació del públic, no sols dels dependents, pels atropells - de la policia i també per l'actitud més que incorrecta, ofensiva, -- amb què alguns caps, molt pocs afortunadament, tractaren als que, - amb tota correcció i mesurades formes -tal com correspon a la cultura del nostre estament-, els visitaven, demanant-los que secundessin l'establert per la immensa majoria dels seus companys."

"Aquestes són les explicacions -segueixen escrivint- que deviem al - poble de Barcelona i que gustosament donem, amb el nostre desig de - no desmerèixer mai de la seva simpatia que sempre ens ha encoratjat en la nostra tasca. Davant d'ell, afirmem una volta més que aquest - Centre, col·lectivament, ni els seus membres, individualment, tenen cap responsabilitat en els fets que deplorem més que ningú perquè el nostre interès cabdal és servir la bona tradició de seny i amor a - Barcelona, que és nostre preuat patrimoni; davant d'ell afirmem que ens llançarem a la implantació de la reforma comptant amb l'assentiment previ -després confirmat- de la majoria de caps d'establiments comercials; davant d'ell consignem que seguirem en la nostra conducta, que ningú, sens pecar d'injust, pot censurar, en pro d'una reforma que sostenim que no sols és beneficiosa per a la dependència, sinó que per a res perjudica als interessos del públic ni dels patrons, essent com és nostre objecte fer-la general.

Si com el Sr. Governador Civil ha indicat, es fa precis un acord entre determinats patrons i les associacions de dependents, per la nostra part no trobaran cap obstacle. Amb legítim orgull podem dir-ho: tothom sap on ens ha de trobar, el nostre estatge és prou conegut i està obert a tots els que vulguin fer-nos l'honor de llur visita.

Desgraciadament no podem dir el mateix d'alguns que van a ploricar - pel Palau del representant del poder central i atiar-lo contra un estament qual cultura i esperit de ciutadania són infinitament superiors als llurs. Ferquè ho volem fer remarcar, per a millor coneixement de l'opinió a la qual ens dirigim. Precisament en el plet actual es dóna el curiós cas, de què són els humils, els que supliquen, els que tenen davant de la ciutat una solvència moral i fins podríem dir material, de la qual en canvi, els pregats, els aparentment superiors, els intransigents, en careixen. Ben coneguda de tota la ciutat

i tota Catalunya són les nostres organitzacions, la llur obra, orientació i importància.

En canvi, contra nosaltres no hi veiem pas cap organització patronal forta, responsable, ben orientada, no hi veiem pas a la classe patronal que en sa major part ha reconegut la justícia de nostra demanda i a la qual remerciem amb tota efusió l'haver implantat la millora per nosaltres tan desitjada i mantenir-la amb convicció. Contra nosaltres no hi trobem més que unes quantes associacions usurpadores de la denominació de gremis que no representen més que una ínfima minoria de patrons conculcadors de tot text legal que beneficiï la vida de treball de la dependència, constituïdes per individus tal volta classificats indegudament per a defugir responsabilitats contributives...Doncs bé: entre aquests i nosaltres tenim la seguretat de què el poble de Barcelona sabrà judicar. Nosaltres tranquil·lament, esperem el seu -- fallo." (712)

Tanmateix, l'escrit del CADCI era el cant de cigne de la seva campanya, car el dia 10 decidia de dissoldre les comissions definitivament "en vista de l'èxit evident i assegurat de la campanya per ell realitzada per a obtenir el tancament a les 8 i secundada per tota la dependència" i en ésser adoptat "per la immensa generalitat dels patrons" (713). Les pedrades i els conflictes, com les protestes dels botiguers continuaren encara uns dies (714) però anaren disminuint progressivament mentre els botiguers de la Unió Gremial seguien amb la seva actitud de fer fracassar la reforma. Així, el 19 de setembre, en una reunió de botiguers del carrer del Carme, que seguien rera la Unió Gremial, decidien de seguir obrint llurs establiments "fins a l'hora en què tenien per costum tancar, abans dels atropells de la dependència" (715).

El 20 de setembre de 1913, encara, "El Poble Català" subratllava com hom tancava, en general, les botigues a les vuit del vespre (716). -- Els conflictes al carrer havien també, encara de seguir alguns dies (717); "El Poble Català" del 26 de setembre tornava a informar d'una escomesa de la policia contra un grup de dependents, el dia anterior (718); assenyalen també que els dependents del Centre desplegaren la iniciativa, aquests dies, de distribuir paperetes entre els vianants,

especialment entre les dones, a les quals recomanaven que no fessin - compres després de 2/4 de 8, tasca en la qual eren ajudats per algu-- nes entitats femenines (719).

Però amb la retirada del Centre i de l'organització de la campanya - sistemàtica que havien dut les comissions, aquells conflictes no pas-- saven de manifestacions "espontaneistes". D'aquesta manera, un depen-- dent podia escriure a "El Poble Català" una lletra manifestant que - "el resultat del tancament, per més que es digui oficialment que re-- sulta un èxit sorollós, pot el públic convencer-se de la gran relati-- vitat de la reforma, que abarca sols, i encara amb certes reserves, a un reduït límit d'establiments del centre de la nostra ciutat" (720).

Rafael Pons, a la Memòria del Consell Directiu del curs 1913-1914, re-- coneix sincerament les veritables raons de la retirada del Centre de la campanya alhora que constitueix una recapitulació pel Consell Di-- rectiu de la campanya: després de recordar l'esperança que havia des-- vetllat l'acceptació per part dels botiguers, en llur majoria, de la reforma i com "l'èxit més falaguer semblava que devia coronar nostres treballs", declarava: "sols que, tot d'una tingué lloc un dels fend-- mens socials més deplorables, el fenomen d'uns quants senyors que in-- dividuàlment pensen una cosa i col·lectivament pensen la contrària. - Així succeí amb alguns comerciants del ram de quincalleria que, mal-- grat la conformitat al tancament a les vuit, donada per escrit, al - trobar-se aplegats en agremiació constituïda del dia abans, en foren els seus més acèrrims adversaris. I no fou això sols, sinó que paral-- lelament esdevingueren accidents desagradables en la via pública dels quals el Centre no podia fer-se'n solidari, ni molt menys responsable, per la seva impossibilitat d'evitar-los, ja que no depenien d'ell. -- D'aquí vingué la necessitat en què el Centre es trobà d'interrompre - una campanya tan bellament començada, i no cal dir que mancant lla-- vors el nostre impuls, la implantació de la reforma s'interrompé tam-- bé de fet. No es va aconseguir plenament el que es desitjava, però, - cal considerar la cosa com un fracàs? De cap manera. El Centre no -- n'ha sofert mai cap de fracàs, perquè sempre ha posat tots els mira-- ments possibles en el que fa. Referent al tancament a les vuit, és una reforma que havia estat ja intentada altres vegades, anys enrera, i - en cap com la present havia estat tan ben acollida pel comerç de de--

tall, i prova d'això n'és que, malgrat tot el succeït, són bastantes les botigues que, havent-la començat a practicar, l'han adoptada reglamentàriament, i són moltes altres les que si no observen igual puntualitat, han millorat, no obstant, en quantitat de temps ben notable, -- l'incivil costum que abans tenien de tancar l'establiment a hora evidentment tardana. És, doncs, innegable que s'ha guanyat quelcom del que es volia; és doncs positiu que dins el ram de botigues de robes -- que és on hi ha major nombre de dependència ocupada -- els dependents han obtingut, mercès als nostres esforços, una millora veritat, una millora tant més important perquè és precursora d'altra millora més completa que no dubtem també vindrà." (721)

Carreres i Palet, soci del Centre en aquestes dates i que fou un dels que participà en el moviment, al carrer, representatiu dels joves del Centre que animaren la via pública aquells dies, i dels que havien de constituir el nucli dels socis descontents de la línia moderada del Centre, en la qüestió social, ens ha deixat un testimoni interessant -- en poques ratlles: "L'any 1913, vaig col·laborar amb gran entusiasme a la vaga (amb trencadissa de vidres) que els meus companys del Centre sostingueren per tal d'aconseguir que les botigues tanquessin a les -- vuit del vespre, puix que fins aleshores les botigues obrien i tancaven a caprici dels patrons: obrir d'hora i tancar tard. Aquell primer moviment de classe emprès amb èxit molt relatiu per l'element jove del CADCI, amb gran astorament i fins amb l'oposició dels màxims dirigents de l'entitat, fou el primer avís del que vindria després tant en l'ordre social com en el polític. Tots els socis joves estàvem orgullosos d'ésser membres del Centre, de les nostres escoles, dels esports que hi practicàvem, de l'orientació patriòtica que cada dia anava prenent projeccions més d'acord amb els nostres propis sentiments...però els -- que treballaven dotze i quatorze hores, tancats en botigues fosques, -- sense veure mai el sol, i menjaven i dormien a caprici dels botiguers, volien quelcom més: volien que el títol de societat obrera que hi havia al membret del Centre tingués algun sentit, i jo com molts d'altres que no podien dir-nos pròpiament dependents, els vàrem fer cosat. Fôrem perseguits durament per la policia per tots els carrers de Barcelona vella, i en algunes ocasions passàrem hores de la matinada -- amagats sota les parades de verdura de la Boqueria o reclosos en ce--

llers infectes...però, al cap de no gaires dies, tots els botiguers, grans i petits, acudien a tancar a les vuit del vespre (722):"

Evidentment, a la vista del que hem exposat fins ara, algunes de les afirmacions de Carreres i Palet caldria matisar-les (723), però, el que aquí interessa assenyalar és l'aparició d'una joventut, la qual, ingressada per aquests anys com era el cas de Carreres que havia entrat al Centre el 1912, es manifestava crítica -i fatalment oblida--dissa, com ho fa Carreres, de campanyes anteriors com havia pogut ésser la del treball intensiu o la participació en el descans dominical (724)- i descontenta de la moderació del Centre. Certament, durant la campanya ningú no podria negar -si més no a la vista dels - textos citats més amunt- l'interès i la preocupació dels animadors - de la Secció de Relació i Treball i del CADCI per les reformes de - millorament social; ho hem vist en el mateix Puig i Esteve; el que - succeïa és que el descontentament venia, precisament, per l'alèrgia d'aquells dirigents davant de conflictes públics o tensions com la - que s'havia produït amb motiu de la campanya pel tancament de les bo--tiques a les vuit. Els joves socis irritats contra els botiguers que no seguien la reforma, exasperats per les seves condicions de tre---ball i de vida, com ens ho descriu Carreres, no degueren acceptar de bon grat la retirada del CADCI de la campanya com no els havia de --plaure la por a la radicalitat i a l'estridentia. L'acusació de conservadurisme degué ésser fàcil entre molts joves, arribats de poc al Centre, nacionalment i socialment més radicals, deleroses d'activisme; aquests sentiments, ho haurem de veure, hauran d'animar molts - dels qui formarien més tard la "minoria d'oposició" a la direcció - dels grans, els "joves" enfront dels vells. És això, el que resulta interessant del testimoni de Carreres, més enllà de qüestions discutibles en les seves apreciacions: la manifestació d'una consciència més radicalitzada o més activista entre la dependència i, en darrer terme, la realitat d'un pas més del Centre en les lluites socials -- dels treballadors catalans.

Esmentem, encara, abans d'acabar aquest apartat, una altra qüestió, estretament relacionada amb el tancament a les vuit i que havia estat un dels temes de l'assemblea de dependents de 1913: la jornada - màxima i el projecte governamental sobre aquest assumpte (725). --

Aquest projecte governamental havia donat ja lloc, l'any anterior, el 1912, a algunes preses de posició per part dels dependents de caire - divers, especialment davant del punt de vista de l'Institut de Reformes Socials i de l'assemblea de dependents, celebrada a Sevilla, de - demanar, com a punt de partida, la jornada de 10 hores (726). L'octubre de 1912 la Secció de Relació i Treball del Centre, adreçava un in - forme a aquell Institut comentant aquella proposta de "jornada màxi - ma" en el qual, si bé reconeixien que la mesura beneficiaria als de - pendents detallistes en molts indrets de l'Estat Espanyol, considera - va que "trae aparejado un gran peligro para los dependientes al por - mayor, para los cuales en esta ciudad, la jornada es de 8 o 9 horas - diarias, si la disposición solicitada se estableciera con carácter ge - neral y uniforme, no determinando con claridad, en la futura ley, las clases de dependientes a los cuales será aplicable"; alhora manifesta - va el seu temor que no s'esdevingués com amb la llei del descans domi - nical que era freqüentment incomplida: el mateix, doncs, podria pas - sar amb la nova llei "si no se dictaran medidas severas para obligar a su cumplimiento, como pudiera obtenerse el de la del Descanso, si - en una reforma, hoy indispensable, de la misma, se fijara un plazo - máximo para la resolución de los expedientes que se instruyan por in - fracciones" (727).

Tanmateix la protesta sorgiria unànim quan hom s'assabentaria de la - intenció governamental de fixar la jornada màxima en onze hores (728); hem assenyalat ja com l'Assemblea de dependents de 1913 s'hi va re - ferir i com la jornada màxima era col·locada com el primer punt de la pauta de treball de la seva mesa executiva. Aquest criteri es concre - taria en el projecte de llei del govern, presentat el 12 de juny de - 1914 a discussió de la càmara legislativa (729).

Abans de l'aparició oficial del projecte de llei, aquella mesa execu - tiva se'n ocupava (730) i les associacions de dependents manifestaven la seva oposició. Així l'Associació de la Dependència Mercantil, cele - brava un míting el 26 de març de 1914 per a demanar "als poders pú - blics l'aprovació immediata de la llei reguladora de la jornada màxi - ma, fixant-la en 10 hores de treball i supressió de l'internat i en - el qual hi participava Josep M. Feliu i Codina del CADCI (731). El 26

de juny, pocs dies després de la publicació oficial del projecte, la Secció de Relació i Treball del Centre adreçava un extens informe al president de la comissió del Senat, dictaminadora del projecte de llei que regulava la jornada màxima de la dependència i del qual se'n feia una edició de sis mil exemplars (732). L'estiu i la tardor de 1914, continuava la campanya contra aquest projecte, i en aquest sentit hom s'adreçà, per escrit, als parlamentaris catalans perquè s'oposessin al projecte de llei, tal i com es volia dictaminar, a les Corts (733) alhora que hom projectava la celebració de diversos actes, entre ells, "una sessió pública, amb assistència dels caps de les minories parlamentàries de Catalunya, més en vista de que el Govern, atret per assumptes que cregué d'interès, més general, no portava pressa per a presentar dit projecte a la sanció dels representants del poble, suspenguérem la campanya, disposats a reprendre-la quan el poder públic posi altra vegada el citat projecte sobre la taula" (734).

Assenyalem, finalment, una decisió important. El 22 de juliol de 1914, el Consell Directiu del Centre, "en aprovar els seus pressupostos generals per a l'exercici de 1914 a 1915", acordava de "subven-cionar la Caixa Especial de la Secció (de Relació i Treball) amb la quantitat d'un cèntim mensual per soci actiu". Es tractava del "primer pas" per a l'organització de la caixa de resistència (735).

L'estiu de 1914, Josep M. Feliu i Codina, a la memòria de la Secció de Relació i Treball del curs 1913-1914, manifestava la necessitat de la Secció de Relació i Treball, dins del Centre, per a "vetllar i treballar, fins a la consecució d'aquells mínims ideals de redempció a què aspira un que sigui de la nostra raça, això és: treballar amb dignitat". Igualment, "obeïnt a les exigències de l'oportunitat i en vista de què els medis professionals que ens fan costat, els uns circumscriu a actuació mutualista i benèfica, i els altres no tenint una vida pletòrica amb la que ens recordin que són al costat nostre; vetllant per la defensa d'aquells principis acceptats per uns i altres a la primera Assemblea de Dependents del Comerç i de la Indústria de Catalunya, precisa que es surti a la seva defensa, mantenint les campanyes per compte propi, pel que a tal cosa pugui decidir-se";

renovava, també, el compromís fet a la memòria de l'any anterior, pel qual el Centre havia d'ésser "el representant de la seva classe, en llocs on els gremis professionals d'arts i oficis n'hi tinguin, i que la seva actuació es refereixi a la vida política, el govern entre estaments i amb relació a la ciutat, en el sentit i forma que l'any passat concluirem"; finalment, afirmava "que nostra causa, íntegrament obrera, respon a l'interès suprem de Catalunya, per la vida feliç de la qual n'hi volem ric treball" (736).

L'agost de 1914, esclatava la gran guerra als camps d'Europa. El fet bèl·lic havia de tenir fortes repercussions sobre el nostre país i no havien de faltar, tampoc, sobre els dependents. Una nova etapa anava a obrir-se. De moment, el CADCI havia superat amb l'Assemblea de 1913 i la campanya pel tancament de les botigues a les vuit tota temptació d'entotsolament de recloïment interior com hom ho podia témer per -- aquells mots esmentats de Puig i Esteve, a les festes de l'aniversari, el 1912. El 1914 el Centre havia entrat dins de les lluites socials, i, pel nombre de socis, pel seu prestigi i la decisió de la seva joventut, assolia l'hegemonia entre les societats de dependents, -- tot això sense que perdés el seu tarannà i estil moderats i sense deixar d'ésser objecte d'atacs pels dependents més radicalitzats o pels sindicalistes als quals desplaïa aquella moderació i, especialment, la seva obsessió per aconseguir l'harmonia entre el capital i el treball així com d'actuar d'acord amb els principals de les cases i establir -- ments per fer reeixir les seves reivindicacions. L'oposició de la -- Unió Gremial als interessos dels dependents dificultava i posava certament en qüestió aquest ideal d'harmonia i havia de contribuir a radicalitzar els joves del CADCI. Però, els dirigents del Centre, tenien també els seus arguments, com hem vist, per a defensar el seu reformisme social i refusar, igualment, l'estridència i el radicalisme com a inoperants, i el sindicalisme llibertari i la lluita de classes com a contraris el seu nacionalisme i a la col·laboració de classes -- en favor del progrés de Catalunya. D'altra banda, les relacions entre principals i dependents a les botigues i magatzems eren diferents de les de les grans fàbriques i havien d'afavorir plantejaments menys radicals, si bé les condicions de treball i de salari eren prou aclaparadores com hem vist i l'oposició a les millores més petites, ben afer-

rissada, com hem pogut veure també. Tot plegat indicava que la mitjana i, sobre tot, la petita burgesia propietària de magatzems a l'engròs i de botigues al detall era tan paternalista com estreta d'horitzons i mesquina en la seva mentalitat social. D'aquesta realitat els dependents n'eren prou conscients -com en aquest capítol i en -- els anteriors ens hem pogut adonar- quan posavem l'ensenyament mercantil com un dels mitjans de renovació del comerç i quan subratllaven "l'anacronisme" de l'organització comercial del país a l'hora de plantejar moltes de les seves reivindicacions.

El Centre, doncs, desvetllava -o continuava fent-ho- aprehensions, - ja fos pel seu moderantisme, pel seu nacionalisme o, senzillament, a causa del sectarisme o de la falta de sensibilitat i d'"intel·ligència" que mostraven alguns observadors o adversaris en els seus judicis -- unilaterals. Però la realitat és, això és el que volem remarcar en - aquest punt final, que l'agost de 1914, el CADCI havia donat un pas endavant considerable en preocupació i actuació socials d'ençà de la seva fundació el 1903. La Secció de Relació i Treball, al cap de quatre anys d'existència mostrava un balanç d'activitat real i considerable. I en aquest balanç, la celebració de l'Assemblea de 1913 i - les campanyes contra els famosos pactes i pel tancament a les 8, palesaven la seva capacitat organitzadora i de mobilització.

Les altres seccions entre 1910 i 1914

Al costat de l'activitat descrita de les seccions de Propaganda Autonomista i de Relació i Treball en ocupar-nos de les manifestacions - nacionalistes i de l'actuació socio-laboral del CADCI, hem de subratllar, en primer lloc, l'activitat de la Secció d'Educació i Instrucció i, en especial, de les seves Escoles Mercantils Catalanes, un dels pilars fonamentals de l'entitat autonomista de dependents com - vegèrem ja al capítol anterior.

En aquesta etapa, la Secció d'Educació i Instrucció procediria a con - tinuar i completar l'estructuració de les Escoles iniciada el curs - 1909-1910 amb la formulació d'un pla d'estudis en quatre cursos (737). Aquesta primera sistematització no tingué gaire èxit perquè "els -- alumnes sols pensaven en les seves necessitats més immediates i es - mostraven rebecs a la sistematització" (738). Joan Bas i Soler que - havia estat l'impulsor d'aquesta regulació, el curs 1910-1911 la mo - dificaria tot reduint-la a tres cursos. Així, "Acció" de setembre de 1913 reproduïa el pla d'estudis "aconsellat" als alumnes de les esco - les (739):

Primer any: Càlcul Mercantil, Geografia Comercial i Francés (Primer Curs).

Segon any: Teneduria de Llibres, Redacció de Documents i Correspon - dència Mercantil, i Francés (Segon Curs).

Tercer any: Pràctiques d'Escriptori i Economia Política.

Aquest pla d'estudis fou augmentat amb l'assignatura de Mercologia a cursar durant el segon any, a partir del curs 1913-1914 (740). El - pla no era obligatori sinó indicatiu d'allò que la Secció considera - va essencial per a la formació del dependent (741).

El butlletí "Acció" esmentat del mes de setembre de 1913, anunciava el lliurament d'un "Certificat d'aptitud", "per a què serveixi d'es - títol", per als "qui provin haver cursat amb profit a les classes -- del Centre, les assignatures que componen el nostre pla d'ensenyam - ent" així com l'establiment per part dels professors a les seves -- classes respectives d'uns "concursos sobre els ensenyaments que en - elles donin, que desenrotllaran els alumnes durant el curs, al final

del qual seran recompensats els guanyadors en una sessió solemne que a l'efecte se celebrarà a l'acabament de les tasques escolars" (742). A partir del curs 1911-1912, aquest es dividí en trimestres (743) i en el de 1912-1913, hom establia, "per a evitar les aglomeracions - dels anys passats" un màxim de cinquanta alumnes per a cada classe i un màxim de vint-i-cinc per a les de tercer curs d'idiomes (744). -- Alhora, prosseguia la generalització dels exàmens d'admissió a les - assignatures de les Escoles (745) i a cada curs hom s'esforçava per millorar o esmenar l'organització de les diverses assignatures o aug- mentar-ne llur nombre (746), si bé aquest romangué més aviat estable, a l'igual que les matrícules, com hem vist en un altre lloc, per les raons allí també apuntades (747). Igualment hem assenyalat en un al- tre apartat d'aquest capítol l'evolució de les xifres dels pressupos- tos (748). Pel que fa al professorat la xifra romangué estable a l'en- torn dels divuit professors el curs 1910-1911, dinou el 1911-1912, i vint el 1912-1913, el 1913-1914, i el 1914-1915 (749), i respecte -- als sous augmentaren de 750 pts. mensuals per a tot el professorat - el curs 1910-1911, a 860 el 1911-1912; romangué pràcticament igual - la quantitat global amb una lleugera minva, 830 pts., el curs 1912 - 1913, i augmentà a 905 el 1913-1914 (750). Pel que respecta a la res- ta de condicions per a assistir a les classes, deixant de banda el - que assenyalàvem a l'apartat corresponent del capítol anterior, el - dret de matrícula es mantingué en la quantitat de dues pessetes per assignatura, fins el curs 1912-1913 en que augmentà a tres (751).

Pel que fa a l'activitat desplegada per les Escoles Mercantils Cata- lanes i la Secció d'Educació i Instrucció, a part del que hem indi- cat a la nota 746, hem de subratllar aquí, l'establiment d'un curs - de Dret Mercantil i Còdi de Comerç a base de "conferències-conversa" setmanals a cura de l'advocat Amadeu Peitx el curs 1910-1911 (752), així com el desenrotllament d'una sèrie de conferències sobre histo- ria de Catalunya i sobre "l'art en l'habitació" a càrrec d'Enric Cu- bas i Lluís Folch respectivament, d'acord amb els Estudis Universita- ris Catalans, durant els cursos d'aquesta etapa (1910-1914), el pri- mer, i durant el de 1910-1912, el segon (753).

El 15 de gener de 1910, començava una nova modalitat d'activitats, -

complementàries de les classes, les "visites escolars" a "llocs de cultura", centres públics de la ciutat, fàbriques, etc., precedides sempre d'una conferència explicativa; així grups de socis visitaven l'Observatori Febra (754), l'Arxiu Municipal (755), la Casa Llotja del Mar i Escola de Belles Arts (756), el gabinet de física "La Mentora" (757), l'Arxiu de la Corona d'Aragó (758), el Museu d'Arqueologia i Belles Arts del Parc (759) i l'Hospital de Sant Pau i de la Santa Creu en construcció (760), l'any 1910; l'Escola Industrial i Museu Social (761), diversos llocs de Vilanova i Sitges (762), el Laberint d'Horta (763), la fàbrica de la Companyia Barcelonesa d'Electricitat (764), i diversos llocs de Terrassa (765), el 1911; les obres del port de Barcelona (766), l'antic Palau de la Generalitat (767), les exposicions d'Higiene Escolar i de Treballs Escolars al Palau de Belles Arts (767 bis), i diversos llocs de Sabadell (768), i la fàbrica de gas "La Catalana" (769), el 1912; i la fàbrica de cervesa "La Bohemia" (770), el 1913. Les visites escolars eren considerades com unes classes de "tecnologia pràctica" (771) i palesaven el prestigi del Centre com observava Oleguer Bioto, secretari de la Secció d'Educació i Instrucció el qual subratllava a la Junta General d'aquesta darrera, el juny de 1911, que "com una prova de la importància que ha adquirit nostre Centre (...) quan aquesta secció s'ha proposat fer les esmentades visites, al sol·licitar el corresponent permís ha estat prou el sol nom del Centre per a què tot arreu trobéssim les portes obertes de bat a bat i persones competents a nostra disposició per a donar-nos les explicacions que demanéssim, el que ha contribuït a què aquestes visites resultessin agradables i profitoses" (772).

El primer de desembre de 1911, començava "l'organització d'unes agrupacions escolars, acordades per la Junta de Govern, amb objecte d'obtenir la major relació possible entre els assistents a les classes (773), completant-ne llur tasca amb concursos, visites particulars, excursions, sessions musicals íntimes, etc. (774)". L'agrupació de cada classe es componia "d'un president i secretari, elegits pels mateixos alumnes", als quals quedava "confiada la resolució de les iniciatives" que entre ells s'acordés dur a terme (775).

Assenyalem, com a complement de les classes també, les conferències -

d'"extensió de la classe de geografia", a cura de Serra i Pagés (776), la sèrie sobre "La humanitat de Miquel Àngel" a cura de Josep Lleó--nart (777), i l'important cicle sobre Dret Mercantil que portà a la tribuna del CADCI a Frederic Rahola, Jaume Carner, Francesc Cambó, Josep Roig i Bergadà, Lluís Riera i Soler, Santiago Gubern i Pere Estassén, durant els mesos de març i abril de 1913, dissertant sobre temes com "la lletra de canvi", "suspensió de pagaments", "constitució de societats mercantils", "Dret Marítim", "La Borsa", "contracte mercantil d'assegurances, especialment de la marítima", i "comptes corrents" (778), que assoliren un gran ressò i una remarcable presència de públic de diversos sectors de la ciutat relacionats amb aquestes qüestions (779).

Al costat d'aquestes conferències (780), assenyalen la participació ja esmentada en un lloc als Congressos regionals d'ateneus i associacions de cultura el 1911 i 1912 (781), la inscripció del Centre per part de la Secció d'Educació i Instrucció com a "membre col·lectiu de la Societat Internacional per al Foment de l'Ensenyament Comercial amb el títol de Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. Escoles Mercantils Catalanes." (782) I la participació de Marià Vendrell i Ramon Rucabado del CADCI al VI Curs Internacional d'Expansió Comercial a Anvers el 1912 (783), i de Ferran Boter, delegat també de les Escoles Mercantils Catalanes, al VII Curs a Budapest el 1913 (784), els quals al seu retorn desenrotllaven un cicle de conferències sobre Bèlgica (785) i Hongria (786). L'esclat de la guerra europea interrompria la celebració del VIII Curs que se celebrava, precisament, aquest any a Barcelona i en el qual el Centre hi feu sentir molt més la seva presència (787).

Al costat d'aquestes accions, la Secció d'Educació i Instrucció des--plegava aquelles activitats periòdiques que hem descrit al seu apartat corresponent com les festes d'inauguració de curs, la festa de repartiment de premis i de germanor, i les juntes generals de secció -- amb la renovació corresponent de càrrecs (788); i s'esforçava per completar de la millor manera possible, d'acord amb els seus cabals, les seves escoles així com el seu equipament (789). Per una altra banda, l'actuació de les Seccions especials, com la de taquigrafia (790), la d'Esperanto (791) o la de fotografia que es formava el 21 de novembre

de 1913 (792), completava el panorama d'una Secció Permanent d'una - importància cabdal com ja vàrem assenyalar al capítol anterior. Aques - ta consolidava la seva marxa, a desgrat de les dificultats d'un lo - cal que s'havia fet petit, com hem vist en un altre apartat, i mal -- grat l'entrebanc que les condicions laborals que patien els depen -- dents suposaven per a l'aprenentatge i la formació; tot establint un pla d'ensenyament i promovent múltiples iniciatives com les visites i les agrupacions escolars, les festes de germanor, o els concursos de fi de curs i d'altres premis per a estimar els dependents davant de les dificultats que suposaven precisament aquelles condicions la - borals i ambient en els que vivia la dependència mercantil (793) i - que expliquen l'adopció d'aquest sistema de mètodes competitius, si bé aquests eren complementats per d'altres de cooperació com volia - ésser la formació d'aquelles agrupacions escolars, o les festes de - germanor (794).

Ja assenyalàrem també a l'apartat corresponent del capítol anterior, les finalitats que els animadors de la Secció d'Educació i Instruc - ció donaven a la formació mercantil; aquesta era vista en estreta re - lació amb el millorament de les condicions de treball i sobre tot, - amb el seu ascens al si de l'empresa i amb la meta posada en l'esta - bliment d'un negoci propi o en l'accés a la direcció de les empreses comercials en les que els alumnes treballaven. Aquesta mentalitat -- era precisament entre els animadors de la Secció Permanent d'Educa - ció i Instrucció del CADCI on era més viva i predominant; i a l'igual que fèiem per als anys anteriors, els testimonis en aquest sentit du - rant el període 1910-1914 són ben abundants. Així, Joan Bas i Soler, president i animador de la Secció d'Educació, manifestava a la Festa de repartiment de premis del curs 1911-1912, que "una escola, una -- Universitat, o una senzilla escola particular influeix moltes vega - des en la prosperitat d'un poble: aquí teniu que la creació de les - Escoles de Comerç de Llotja coincideix amb una època de prosperitat - comercial. He sentit a dir també moltes vegades que a l'època de -- transformació dels telers de mà en telers mecànics, fou l'exemple i l'entusiasme del professor particular de teixits, en Ramon Batlle, - qui aconsellant als fabricants i ensenyant a majordoms i contrames -

tres, feu planera la substitució que representava una vertadera revolució industrial. Avui que el comerç i la indústria tendeix a la concentració de grans capitals, coneixements i energies, serem nosaltres, companys dependents, els que tinguem la glòria de què se'ns pugui assenyalar com a particeps o iniciadors d'una època de prosperitat per a la nostra terra? Això depèn de dues coses: de nostra voluntat i de què enfortim entre nosaltres l'esperit d'associació, -- perquè per a caminar envers la prosperitat és necessari marxar amarat d'una santa ambició, i amb una voluntat ferma de vèncer tots -- els obstacles (...)." (El subratllat és nostre). (795) Rafael Pons, per la seva banda, al seu parlament a la festa d'inauguració del -- curs 1912-1913 interrogava els seus oients estudiants: "I ara, vosaltres, joves estudiants que escolteu: que no és de la talla acabada d'explicar com desitgeu esdevenir comerciants?; Sense por d'equivocar-me, estic segur que sí; més a aquesta afirmació dec dir-vos -- que, per a arribar-hi, (...) és precis voler-ho (...), posant-hi -- tot l'esforç de la vostra ànima i del vostre enteniment (...). Han passat (...) aquells temps (...) en què un xic d'ambició conduïa a profits desmesurats; en què coneixements comercials, suficients per a fer bons negocis, podien adquirir-se pràcticament, sense cap preparació prèvia (...). Han passat aquells temps, i en son lloc en venen d'altres molt contraris --quasi ja els tenim a sobre-- en què -- sols triomfaran els comerciants que posseeixin una cultura general de les més extenses i variades, que, junt a una incansable aplicació al treball, gaudeixin d'una finesa d'observació i d'un poder de pensament prou capaços per a conrear, en proporcions considerables, l'immens camp dels negocis." (796)

Juli Bassols, soci del Centre, podia escriure també que la joventut mercantil "actualmente" considera que "el empleado no debe ser solamente un auxiliar en los negocios sino un coproductor de riqueza i un coproductor indispensable en el trabajo y así mismo comprende -- que su misión en el día de mañana no consiste en ocupar un lugar en el que encuentre lo necesario para vivir, sino trabajar para la colectividad, y sacrificar si es necesario los propios intereses y -- personalidad en bien de ella; por esto nuestra juventud mercantil

no se conforma en procurar solamente su mejoramiento y bienestar material (797) sino que tiene la vista fija en el porvenir y trabaja para que salgan de sus filas los grandes hombres de ciencia y de empresa, grandes directores de negocios que son los que deben llevar a cabo los hermosos ideales de la nación y son los que deben ponerse al frente de la industria y del comercio del país procurando que este sea modelo de las naciones más civilizadas. Hoy día nuestro país está falto de grandes empresas mercantiles; los negocios de importancia no los conocemos hasta que vienen los extranjeros a explotarlos (...). Por esto nuestra juventud mercantil se ha lanzado al estudio para conocer estas empresas, para conocer los problemas económicos, base de los negocios y del progreso nacional, que están tan íntimamente ligados con los mercantiles, y conseguir así que ella, que -- próximamente debe convertirse en clase patronal, pueda explotar por sí misma los negocios, evitando por lo tanto el malestar actual debido a la no nacionalización de los mismos por la falta de ciencia de los nacionales para llevar a cabo tales empresas. (...) Los jóvenes que integran esta clase han comprendido que su fin primordial no debe ser la adquisición de bienes materiales sino el ser útiles para la nación; por esto aspiran no solamente a convertirse en clase patronal para adquirir los medios desahogados del vivir, sino para -- crear instituciones necesarias, para convertirse en verdaderos hombres de negocios que a la vez que proporcionen riqueza y bienestar nacional, contribuyan a la formación de hombres más perfectos por medio de sus obras filantrópicas, que estimulen al estudio y al trabajo; y al mismo tiempo contribuyan a la tranquilidad individual valiéndose de la creación de instituciones sociales para llegar a una más perfecta justicia social procurando ayudar y levantar siempre al proletariado (...) (798). El negocio no debe ser materialista sino ideal, todo en él tiene que ser una belleza; y el CADCI que es el -- creador de este estado de perfección, es también el predestinado para formar la confederación de esta juventut que debe ser uno de los puntos de apoyo más potentes sobre el que descansa nuestra verdadera nacionalidad." (799)

Com veiem en els mateixos textos esmentats, en aquells dels quals es

tan extractats i en d'altres, apareixen estretament lligats, com els que citàvem al capítol anterior, la voluntat de servir el millorament del dependent i el seu accés a estrats superiors de cultura, benestar econòmic i d'estatuts, amb un nacionalisme econòmic i cultural (800); les crítiques consegüents a l'ensenyament comercial oficial (801) i - l'esforç d'actualització de l'ensenyament mercantil, tot manifestant així una voluntat d'informació del que hom feia en aquella matèria a l'estranger (802) i de trobar nous mètodes d'aprenentatge (803). L'article d'Eladi Homs, Vos, jove dependent..., aparegut a "La Veu de Catalunya" el 27 de setembre de 1911 i del qual el CADCI en feu l'edició d'una separata per a distribuir-lo profusament (804), sintetitzava prou bé les finalitats que els animadors del Centre havien donat a les escoles i l'ideari que els empenyia: "¿Us heu donat compte, -- amic, de què el comerç és una de les activitats humanes que major latitud ofereix als qui se'n ocupen? -escrivia Eladi Homs- El jove meritori que entra avui a l'escriptori o al magatzem, pot haver esdevingut demà el cap de la casa comercial. (...) ¿Sabeu, amic, quines són -- les condicions essencials d'una brillant carrera per a un jove negociant? Son tres: Treball, Honradesa, Estudi. El Treball és la producció de riquesa, el desvetllament i exercici de facultats individuals, la fixació d'hàbits de vida, l'adquisició d'experiència, la creixença del seny, la formació d'un cop d'ull i d'una perícia professional. -- L'Honradesa és la força ideal que impulsa el treball i el que fa saborsos sos fruits. L'Estudi és l'eixamplament de l'horitzó, l'adob que fa el treball més productiu, l'eina que el fa més perfecte. Si el treball és el desenrotllament de sí mateix, per sí mateix, l'estudi és -- el complement d'aquest desenrotllament per medi de l'experiència dels altres. (...) (805) Un grup de joveníssims negociants (dependents de comerç, viatjants, etc.) que sentien ànsies d'estudis i de millorament personal, fundaren el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i -- de la Indústria. Ells estimaven fonament a sa terra, i cregueren que el millor que podien fer per a servir-la, era associar-se i obtenir -- així l'enaltiment col·lectiu per medi del perfeccionament individual i propi; volgueren seguir la màxima de què el més patriota és el millor professional, el que més estima sa feina. I crearen de seguida --

les Escoles Mercantils Catalanes, de les quals vos, acabeu de matricular-vos deixeble. ¿Us heu fet ben bé càrrec del que vol dir soci del CADCI i alumne de ses EMC? ¿Us penseu que assistiu a una acadèmia a l'assistir a les classes del Centre? ¿Creieu que al freqüentar les EMC sou com un client que paga un tant per les ensenyances que se li donen? Aneu errat; les EMC i tot el CADCI és més que una Acadèmia: és una comunitat espiritual on per la cooperació, pel mutual sacrifici i pel recíproc encoratjament, es persegueixen ideals de millorament individual, professional, cívica i patriòtica. (...) (806).

Si el Centre va creixent com fins ara (...), vos soci del CADCI en seureu el beneficiat, junt amb tots vostres consocis. Vostres estudis professionals seran més extensos i profunds, us sentireu més estimulat per al treball, veureu amb major claredat els ideals honrats que fan realitzar grans obres i anireu esdevenint un home més integral, membre més dolç de vostra família, un negociant més potent, un ciutadà més digne de vostra ciutat, un fill més útil i amorós de nostra mare Catalunya, un súbdit més conscient de l'Estat Espanyol, un més noble germà dels homes. Doncs, !estudieu amb fe! cada dia un xic (...) (807). L'Estudi us portarà a la victòria, a condició que no deixeu -- del braç a la constància. Estudieu, estudieu!"

Evidentment, existia una distància entre els objectius més ambiciosos i la realitat. El pes dels dependents a l'engròs, especialment dels qui ocupaven llocs de treball de més categoria havia d'influir en la formulació de metes que abastaven la conversió del dependent en un patró i la renovació mateixa del comerç català, però la situació dels dependents de més baixa categoria i dels detallistes havia de fer --- molt més utòpica aquestes ambicioses manifestacions dels dirigents -- del CADCI, fins ara esmentades; o, si més no, responien de manera diversa a les situacions i interessos dels diversos nivells socio-laborals dels dependents a l'igual que passava amb actes com el cicle sobre Dret Mercantil que podien estimular els dependents de categories superiors però que representaven la formulació d'objectius il·lusoris per als dependents que s'havien de manifestar pel descans dominical, o pel tancament a les vuit; certament, cada cop, es faria més difícil l'esdevenir propietari o negociant per part del dependent, almenys --

per a la majoria, especialment a partir dels anys marcats per la incidència de la Gran Guerra. Però, la formulació d'objectius que duïen al desclassament del dependent, sobre tot pel que feia a la seva mentalitat, feta per dependents laboralment ben situats, molts dels --- quals a la llarga esdevindrien no dependents i que traduïa de manera diversa la realitat dels diversos nuclis de socis del CADCI, ens ajuda a explicar-nos també, com ja ho hem indicat en algun altre lloc (808), les divisions entre "joves" i "grans", la "direcció" i la "minoría d'oposició", que més endavant hem de veure. El nacionalisme, -- era d'aquesta manera l'element vertebrador dels diversos nuclis de dependents. Però, el que sí constituïa una realitat era aquella voluntat de renovació i perfeccionament constant de les Escoles, d'apli -- car-hi innovacions d'acord amb l'experiència i els plans que hom de-- manava a l'estranger, de servir a les necessitats dels dependents en la seva formació professional, de suplir les fallides de l'ensenyament oficial (809), d'anar més enllà de la simple instrucció, i d'abastar fites ambicioses com hem assenyalat abans i que es reflectien en l'esperança de constituir les Escoles Mercantils Catalanes la llavor de la Universitat Comercial Catalana (810). Tanmateix, Eladi Homs, a la festa d'inauguració del curs 1911-1912, es dolidria del fet que la Secció Permanent d'Educació i Instrucció era en realitat una "Secció Permanent d'Instrucció i Educació o, encara més exactament, una Secció Permanent d'Instrucció, a seques". Aquesta afirmació venia de la consideració de la manera com eren distribuïdes les matrícules: "Del total de matrícules exteses enguany --assenyalava Eladi Homs-- en nostres Escoles, les Llengües se'n emporten el 55% (...); a les assignatures d'escriptori, malgrat haver-n'hi més que de llengües, li correspon el 42%; i a les dues assignatures d'educació no els hi toca -- més que un 3%. (...) (811). Si classifiquem les llengües com a assignatures d'Instrucció --i motius tenim per fer-ho-- i les ajuntem a -- les assignatures d'escriptori, tenim que la Instrucció suma en nostres Escoles Mercantils Catalanes un 97% de matrícules, mentre que l'educació sols importa el 3%. La Instrucció ha esdevingut un monstruós gegant mentre que l'educació ha restat un insignificant pigmeu." Això --afegia més endavant no és més, en darrera anàlisi, que un re-

flexe fidel del món espanyol de l'ensenyança. Nostres escoles públiques i particulars instrueixen molt -si és que realment instrueixen- i eduquen poc." Tanmateix Eladi Homs, al marge que hom pugui considerar discutible el contemplar l'ensenyament dels idiomes com a "instrucció" només, matisava les seves afirmacions: "No vull ser extremat referent a la nostra Secció i per això no deixaré d'esmentar -- que les conferències que organitza tenen caràcter marcadament educatiu. Això pesa quelcom en la balança, però poc en comparació de les ensenyances instructives de les seves escoles." (812)

Instrucció, educació, visites escolars, iniciatives de les agrupacions d'alumnes, les conferències i els actes nacionalistes, i les campanyes reivindicatives dels dependents -juntament amb la resta de manifestacions del Centre- suposaven un conjunt d'actuacions i de vèncer que havien d'afaïçonar totes unes generacions de dependents, tant si, a la fi, pertanyien als "grans" com als "joves".

Fel que fa a la Secció de Socors Mutus, Antoni Caballer, president d'aquesta Secció Permanent entre juny de 1911 i juny de 1914 i un dels seus animadors principals, assenyalaria al seu escrit memòria, Secció Permanent de Socors Mutus, a la "Revista Anyal" de 1912, p. 171, que "en el temps presents, de lluites desenfrenades per l'existència, de competències suïcides, de treballs poc retribuïts, amb impostos de tota classe que encareixen cada dia més la vida, la societat actual busca constantment els medis de defensa, i mentre uns giren la vida a unes teories més o menys utòpiques, però sempre de llunyana implantació, altres amb més sentit pràctic s'apresten a la defensa associant-se i creant les societats que coneixem baix el nom de societats mutuais" (813).

Les Membries i els espais que hi dedica "Acció" ens il·lustren sobre la marxa d'aquesta secció, car contenen bon nombre d'estadístiques, alhora que els seus comentaris contenen la concepció que hom formulava sobre el mutualisme (814). Fel que fa al creixement de la Secció, els quadres adjunts ho detallen força:

SECCIÓ PERMANENT DE SOCORS MUTUS*Estatística gràfica del nombre de socis*

31 maig de	Socis
1904	61
1905	114
1906	139
1907	215
1908	291
1909	379
1910	457
1911	661
1912	723
1913	896
1914	1141

FONT: "Revista Anyal" 1914, p. 229

Estatística gràfica del capital i dels subsidis pagats per la Secció de Socors Mutus

31 març de		PESSETES
1905	—	cap. 1246
1906	—	sub. 770
		cap. 3340
1907	—	sub. 800
		cap. 6584
1908	—	sub. 1966
		cap. 9671
1909	—	sub. 2600
		cap. 15662
1910	—	sub. 3707
		cap. 19616
1911	—	sub. 3931
		cap. 28917
1912	—	sub. 7920
		cap. 34864
1913	—	sub. 5462
		cap. 45819
1914	—	sub. 7233
		cap. 61393

FONT: "Revista Anyal" 1914, p. 330

	Exercici 1904-1905	Exercici 1905-1906	Exercici 1906-1907	Exercici 1907-1908	Exercici 1908-1909	Exercici 1909-1910	Exercici 1910-1911	Exercici 1911-1912	Exercici 1912-1913	Exercici 1913-1914
Nombre de socis	114	129	245	291	379	457	661	723	896	1160
Baixes voluntàries	14	36	41	43	34	41	61	65	58	98
» per defunció				1		2	3	8	1	1
Recaudació per socis	1000	2226	3164'75	4562'75	5676'25	6043'75	9065'40	12296'—	14054'—	19408'90
» » interessos		38'45	79'—	163'19	390'70	473'80	879'65	930'00	1142'60	1843'94
» » subvencions	817'85	1137'85	2753'60	1764'40	3525'85	2082'40	803'—	4232'56	4067'87	5826'80
» » visites Dispensari										7
Nombre de subsidis medicina		6	13	16	21	21	33	38	61	57
Pagat per » »		770	770	1770	2150	2420	2500	5690	4650	6015
Nombre de » cirurgia major					1	2	3	1	3	3
Pagat per » »					105	445	495	375	70	475
Nombre de » » menor			3	2	5	3	3	8	7	5
Pagat per » »			120	96	285	267	189	375	342	213
Nombre de » defunció				1		2	3	8	1	1
Pagat per » »				100		200	300	850	100	100
Nombre de » cessantia						3	3		2	5
Pagat per » »						375	387'50		300	430
Pagat per quotes Aliança		42'20	230'10	315'80	327'20	565'40	617'90	834'30	934'—	1187'40
» al metge	350'—	514'—	474'80	440'95	676'50	727'90	925'95	1242'—	1379'10	838'15
» per gastos generals	270'60	208'25	1172'50	795'45	953'90	711'30	520'25	1052'15	1077'15	2267'50
Capital a fi de cada any	1197'25	3330'10	6570'05	9671'75	14906'56	18373'25	23427'36	32996'57	43016'31	57274'90
» especial per a invalidesa							1868'36		2803'41	4028'51

FONT: CABALLER, A.— Secció Permanent de Socors Mutuus.— "Revista Anyal" 1914, p. 110.

Deixant de banda, el que no coincideixin totes les fonts que usem en les mateixes xifres, sovint perquè es pren una data diferent com a -- punt de referència (815), el fet és que, a l'igual que en la resta -- d'activitats del CADCI, la Secció Permanent de Socors Mutus, duplicava el nombre dels seus socis inscrits, triplicava el seu capital i du plicava els seus subsidis —amb oscil·lacions entre mig pel que fa a aquests darrers—, entre 1910 i 1914 (816).

Les notícies (817) que apareixen a la "Revista Anyal" dels diferents cursos insisteixen prou en aquest ascens. Així, mentre la Notícia de la Secció Permanent de Socors Mutus, publicada a la "Revista Anyal" — de 1910, p.121, manifestava que "el funcionament d'aquesta Secció encara que molt treballós, és de poca fressa, essent això sens dubte un dels principals motius de perquè malgrat ses indiscutibles avantatges i la seguida propaganda que s'ha fet en pro de son creixement, restin encara una gran majoria de socis dels nostre Centre indiferents a --- aquesta important obra social, quin foment deuria procurar més que -- cap altre, la nostra classe o estament"(817 Bis); la "Revista Anyal" de l'any següent es feia ressó del "creixement que ha tingut nostra Secció en aquest últim any" i remarcava que "sentim una gran satisfacció al fer aquesta petita ressenya anyal, perquè de les dades que con té, se'n dedueix que progressem a passos de gegant, demostrant que -- s'ha acabat ja el període de gestació, i que d'institució novella que fins ara podia qualificar-se'ns, apareixem ja com organisme robust i plé de vida" (818). I, en la mateixa línia, la "Revista Anyal" de --- 1912, subratllava, també, que "la marxa progressiva que portem és el mirall que ha de servir d'orientació a moltes altres institucions de caràcter definit (819). I la nota corresponent de la Secció a la "Revista Anyal" de 1914, indicava que la "branca del mutualisme és cada dia més potent i ufanosa en aquesta casa. L'arrencada que portem és -- ferma i encoratjadora. El nombre de mil socis que comentàvem, no fa pas molt temps, a "Acció" ha estat sobrepujat en quantitat que no podíem imaginar. Els cabals han tingut un augment importantíssim", i, tot fent referència a la instal·lació d'un dispensari mèdic al local del CADCI, afegia: "i per fi, companys, l'ideal que antany ens apas-- sionava, és ja avui esplèndida realitat" (820).

Deixant de banda els subsidis per malaltia, cessantia, invalidesa i defunció (821) i de l'establiment de l'estalvi per a la redempció - del servei militar en començar el curs 1909-1910 (822), subratllen l'activitat del Registre de Col·locacions fins el juliol de 1911 en què passà a cura de la novella secció permanent de Relació i Treball (823); la conferència del metge de la Secció, Girona i Trius, sobre "el funcionament i la finalitat del Sanatori Català per a obrers tuberculosos i pre-tuberculosos", instal·lat recentment a Olost de --- Lluçanès, el 23 d'abril de 1910 (824); la Junta general de socis de la Secció de Socors Mutus, el 9 de juny de 1910, acordaria de "propo- sar al Centre la creació d'un Grup per a inscriure's voluntàriament i col·lectivament" a aquest sanatori, "amb el títol d'Agrupació de - socis del Centre Autonomista de D. del C. i de la I." (825).

La Secció de Socors Mutus, per un altre costat, continuava federada a la "Quinta de salut La Alianza" de la Junta Consultiva de la qual en formaven part diversos membres de la seva Junta de Govern (826); col·laborava a l'adquisició del casal del CADCI (827); hom nomenava comissions o ponències per a l'estudi de la reforma dels estatuts (828) o per a l'establiment d'un possible subsidi per a la vellesa (829); hom acordava d'establir un "servei de vacunació gratuïta per a tots els socis del Centre", "vist l'increment de la passa de verola", el 4 de desembre de 1912 (830); obtenia, també, algun benefici fiscal com "l'exempció de timbre pels documents de la Secció" atorgat per "l'administració especial de rendes arrendades" (831). Però, la tasca més remarcable d'aquesta Secció Permanent fou la d'organitzar i establir un Dispensari Mèdic propi al local del CADCI que substituïria al que el Centre emprava a "La Alianza" (832). El 12 ----- d'abril de 1912, hom nomenava una ponència perquè redactés "un projecte de funcionament de dispensari" en reconèixer-se "la grossa con- veniència de què la Secció" en tingués un de "propi", i el 14 de -- maig de 1912 la Junta de Govern de la Secció aprovava "un avant-pro- jecte de Reglament pel que deuria regir-se el futur dispensari", pre- sentat per aquella ponència (833). La "passa de la verola" abans es- mentada estimulà a la Junta de Govern de la Secció a instal·lar-ho (834). El 17 i 19 de maig de 1913, finalment, la Secció celebrava "sessions de la Junta General Extraordinària," a les quals, enmig --

d'un clima que resultà fins i tot apassionat (855), la Junta de Govern presentava un dictamen "referent a la possibilitat d'instal·lació en el seu estatge social d'un dispensari mèdic gratuït per a ús dels socis i llurs famílies" (836), s'aprovava la seva instal·lació, l'establiment d'una "quota especial transitòria de deu cèntims mensuals per a continuar la federació amb la Quinta de Salut La Alianza" i "amb la quantitat igual "que fins aquells moments "havia pagat la Secció", i que per tant s'estalviaria "en endavant, sostenir el funcionament d'un Dispensari propi"; a la "mateixa Junta General", --- s'aprovaven també "algunes lleugeres modificacions dels Estatuts, --- essent la més important l'establiment d'un dret d'entrada de dues -- pessetes" (837). El 14 de juny de 1913, la Junta General Ordinària de la Secció, ratificava l'acord de la "quota especial transitòria" (838). El 23 de juliol del mateix any, s'aprovava definitivament el reglament pel qual havia de regir-se el dispensari (833) i aquest començava a funcionar, en un primer moment amb dues especialitats per a anar ampliant progressivament aquestes alhora que el butlletí "Acció" subratllava l'augment en el nombre de socis que utilitzaven els seus serveis (840).

Amb l'organització d'aquest dispensari i amb el creixement de socis que hem vist experimentava la Secció de Socors Mutus en aquesta època, especialment el darrer curs 1913-1914, i que Rafael Pons, secretari general del CAOCI, subratllava a la Memòria del Consell Directiu (841), aquesta secció participava del procés de creixement i -- consolidació de tot el Centre, i se situava paral·lelament amb els esforços expansius de la resta de les seves seccions permanents.

La Secció d'Esports i Excursions, secció especial de la Permanent d'Educació i Instrucció fins el 17 de juliol de 1910, i nova Secció Permanent a partir d'aquesta data, com hem assenyalat en un altre -- lloc (842), era, finalment, la protagonista d'una tasca dirigida "a l'educació física dels seus associats, element indispensable en -- tota cultura integral" (843), nombrosa i diversificada. Les classes de gimnàs i d'esgrima (844), la pràctica de l'excursionisme, una de les activitats més abundantment practicades, la recensió de la qual ocupava nombrosos espais al butlletí "Acció" (845) i de la que les -- memòries en subratllaven igualment la quantitat (846); el futbol, --

nou esport introduït en aquesta etapa amb èxit remarcable (847); el ciclisme (848), els concursos atlètics, organitzats pels alumnes de gimnàs (849), els concursos de tir (850); els campionats de pilota -- amb pala (851), el patinatge, introduït també al final d'aquest període (1910-1914) (852), els esports de neu (853), la participació a -- les festes de l'aniversari del CADCI (854), les festes esportives de fi de curs (855), el lloguer d'un camp d'esports, que ja hem citat en un altre lloc també (856) i, finalment, l'adquisició d'un "edifici -- surant", el Club de Mar, amb la pràctica corresponent dels esports de mar, configuraven l'activitat d'aquesta Secció Permanent, "dedicada -- exclusivament al desenrotllament de la cultura física" dels depen-- dents, la feina dels quals feia més imperatiu "l'exercici del cos": "Les nostres ocupacions que ens obliguen a estar vuit o nou hores diàries al peu d'un taulell o d'un escriptori, són el pitjor enemic de la nostra salut i empobreixen els nostres muscles, que relaxats i miserables acaben per empetitir el nostre esperit" (857).

Però, de tota aquesta actuació esportiva i excursionística, el més re-- marcabable fou l'adquisició citada del Club de Mar i la introducció -- dels esports de mar, fet sobre el qual ja en remarcàvem en un altre -- lloc la importància (858) i que esdevingué paral·lel a l'adquisició -- del nou casal de la Rambla de Santa Mònica. Probablement, el fet que l'adquisició del mateix coincidís amb les actuacions que hom desplega va per a la compra d'un edifici propi per part del CADCI i la instal·lació d'un dispensari per part de la Secció de Socors Mutus, motiva-- ren més dificultats de les previstes quan els animadors de la Secció d'Esports i Excursions acudiren a la recerca de cabals prop de les al-- tres juntes del Centre, especialment en la de Socors Mutus, a la que hom sol·licità un emprèstec (858 bis). Tanmateix les dificultats fo-- ren superades. El 20 de maig de 1913, s'acordava de "proposar al Con-- sell Directiu del Centre la compra de l'edifici surant del Reial Club Marítim de Barcelona per a destinar-lo a Club de Mar del Centre" --- (859); el 27 de juliol de 1913, el Consell General Extraordinari del CADCI, decidia, entre d'altres acords (860), "comprar un edifici --- surant, destinat a Club de Mar, per un preu que no excedeixi de ---- 10.500 pessetes" i "acceptar l'ofertament del soci Josep Noguera i Ju-- lià de prestar al Centre la quantitat de 10.000 pts. per a poder efec

tuar la compra anterior" (861). Hom començaria tot seguit l'organització del Club i l'equipament corresponent (862); el 1 de gener de 1914 s'inaugurava "la pràctica de l'esport nàutic amb el funcionament del Club de Mar" (863), i el 19 d'abril de 1914, pel matí, s'inaugurava oficialment amb l'acte d'hissar el gallardet-insígnia del Club (864), a cura de Puig i Esteve; hom feia després la varada del iol "Hel.lè--nic", i "fent-ho coincidir amb la festa anyal en la que celebra el --Centre el seu aniversari, se celebrà un àpat a Miramar, el qual fou --el més concorregut que s'ha celebrat fins ara" (865); per la tarda, i com ja ha estat assenyalat també, la Secció cooperava amb una festa --esportiva a les festes de l'aniversari i del trasllat al nou hostatge (866). D'aquesta manera, Jaume Riera i Colom, secretari de la Secció Permanent d'Esports i Excursions, subratllava a la Memòria d'aquesta darrera, corresponent al curs 1913-1914, com "cap vegada com la pre--sent, de les moltes que m'he vist honorat amb el càrrec de Secretari d'aquesta Secció, he pogut, en els actes semblants al d'avui, llegir la memòria reglamentària amb tanta joia com ara, per dos fets impor--tantíssims en la nostra vida social: el de tenir ja casa pròpia, o --més ben dit nostres dues cases pròpies: una en terra i altra en el --mar" (867).

El 26 d'abril de 1914, s'iniciaven les primeres regates del Club de --Mar, el qual aviat participava en les que organitzava el Reial Club --Marítim de Barcelona (868), i que s'afegien a l'excursionisme i al --futbol en l'activitat esportiva que el CADCI desplegava fora del seu hostatge i que contribuïa a donar-li renom (869); una activitat espor--tiva, enfi, animada també aquí pel nacionalisme (870) i prou remarcable com perquè la premsa especialitzada hi prestés atenció (871).

Conclusió

Entre 1910 i 1914, com hem vist, el CADCÍ creix i es consolida. Aquesta consolidació té tot un símbol: l'assoliment d'un casal propi que ha d'agudiar a configurar físicament la identitat del Centre. El Casal de la Rambla de Santa Eònica, constitueix així la coronació - de tot un garbuix d'esforços i iniciatives que hem detallat i descrit extensament. Aquests, per un altre costat, eren acompanyats - per altres resultats físics com la instal·lació del Dispensari, el lloguer del camp de futbol i l'adquisició del Club de Mar, o per la maduració de la Secció d'Educació i Instrucció amb la sistematització de les seves classes, mitjançant el pla d'estudis en tres cursos, a partir del període 1910-1911. Però, sobre tot, coronava un - tossut esforç per superar l'ambient de crisi i de desànim entre els mitjans nacionalistes catalans després de la Setmana Tràgica i de - les picabaralles entre la dreta i l'esquerra "solidàries", i l'ini- ci decidit i continuat ja d'una activitat sindical des d'una òptica reformadora. La creació de la Secció Permanent de Relació i Treball, el 1910, completava d'aquesta manera el camp d'actuació del CADCÍ, - centrat fins aleshores en el nacionalisme, l'educació, l'esport i - el mutualisme. El reformisme social, la Borsa de Treball, les campanyes (pel treball intensiu, contra els "pactes", etc.), feien entrar el Centre de ple en el moviment dels dependents per assolir les seves reivindicacions en llur treball. A l'ensens, el CADCÍ contribuïa a canalitzar aquestes reivindicacions a través d'un estil sindical o "societari" molt allunyat del sindicalisme revolucionari. El nacionalisme i el reformisme social, feien sortir els animadors - del CADCÍ fora de casa, malgrat les reticències o aprehensions que - poguessin sentir alguns dels dirigents, com el mateix Puig i Esteve (872) (el míting de cultura celebrat a Mataró el 1912, la campanya pel tancament de les botigues a les vuit, etc.); o feien esdevenir el Centre nucli de la vida nacional i social de Barcelona i de Catalunya mateix (Inauguracions de curs, el cicle sobre Dret Mercantil, el 1913, en el que intervinien Frederic Rahola, Jaume Carner i Francesc Cambó entre altres, l'Assemblea de Dependents de Catalunya, etc. En conjunt, en acabar el curs 1913-1914, el Centre havia assolit la seva maduresa, havia esdevingut una de les institucions més repre-

sentatives i populars de Barcelona, i componia l'exemple d'un associacionisme obrer definit per l'arrelament nacional i el sindicalisme de reivindicació, però no de lluita de classes. Les condicions econòmiques encara no s'havien agreujat com per sotmetre el CADCI a tensions greus o dificultar-lo en l'harmonització dels seus objectius i dels seus mètodes. La discussió entre els socis per l'autorització del joc, al final d'aquest període, havia estat una "tempesta d'estiu", com ha estat escrit al seu lloc, preludi però d'altres que vindrien en el futur. Així, doncs, el que cal remarcar aquí, és que l'estiu de 1914, quan anava a esclatar l'altra tempesta de debò, la Gran Guerra, pels camps d'Europa, els socis del Centre se sentien en el millor moment de la seva etapa d'existència. La inauguració del Casal de la Rambla de Santa Mònica i del Club de Mar, el prestigi creixent a Barcelona i a Catalunya, el respecte aconseguit entre els altres treballadors mercantils amb la celebració de l'Assemblea de Dependents de Catalunya de 1913, l'ascendència i la força moral davant les diverses branques del catalanisme, el ressò de les seves escoles, tot animava als dirigents i socis d'aquella entitat a sentir-se satisfets de l'obra feta, estimulats a continuar el combat nacionalista i decidits a prosseguir en la via reivindicativa-reformadora, en els afers laborals, malgrat els fracassos o les crítiques que poguessin escoltar per la seva manera de treballar.

Per a la generació dels "grans", la generació de Puig i Esteve, Bas i Soler, Antoni Caballer, etc., fóra aquesta l'etapa "daurada" per excel·lència, que podríem prolongar fins a la dimissió del primer com a president de l'entitat. Aquesta generació havia viscut l'esclat solidari, la crisi de la Setmana Tràgica, la petita victòria de la Mancomunitat. A partir de l'impacte de la contesa bèl·lica sobre el país i de la crisi de 1917, els dependents del CADCI havien de viure crisis i tensions molt més dures.

· 4. A L'OMBRA DE LA GRAN GUERRA (1914-1918)

4. A L'OMBRA DE LA GRAN GUERRA (1914-1918)

L'agost de 1914, esclatava la primera guerra mundial. A l'ombra d'aquesta, i sota la neutralitat oficial declarada pel govern espanyol, el sistema polític de la Restauració i tota la vida del país foren sacsejats, tant per convulsions que venien dels efectes que causava el remolí europeu prop dels pobles hispànics com del seguit de contradiccions internes que arrossegava de feia temps el sistema i que els efectes de la guerra havien d'agreujar. Malgrat la neutralitat oficial, doncs, el país no fóra una illa encalmada en aquells moments. Els anys de la guerra, primer, i de la postguerra, després, sotmetrien l'Estat Espanyol, i Catalunya sobre tot, a una greu crisi i a una sèrie de trasbalsos polítics i socials que havien de degradar la pau pública i aguditzar els conflictes de classe de la societat catalana amb una especial virulència a la ciutat de Barcelona. Els anys vint no foren en aquest sentit "feliços" per al nostre poble. El que la guerra deixaria clar és que res fóra igual a partir d'aleshores per a tots els pobles (1).

Les primeres noves de la guerra a Catalunya, particularment a Barcelona, descabdellaren el pànic entre la burgesia barcelonina segons assenyalen tots els testimonis. Hom "preveia una paralització total de les indústries per falta de primeres matèries i, encara més, per falta de capitals que vulguessin arriscar la inevitable ruïna, i la de crèdits per a suplir-los" (2). El "pànic borsari i la inquietud foren un altre corol·lari del moment" (3). El "pànic financer" es traduïa d'immediat en "aguda crisi de treball" (4). La premsa es feia ressò immediat de la crisi. Diàriament apareixien articles i notícies dedicats als treballadors en atur i a reunions d'entitats patronals i obreres en què es debatia la crisi, especialment la dels obrers sense feina. Les manifestacions d'aquests darrers a la Plaça Sant Jaume formaven part d'aquestes notícies (5). Els sindicalistes per la seva banda denunciaven a la burgesia catalana perquè, en esclatar la guerra, "suspendió trabajos, cerró talleres, retiró el numerario de los bancos; humillose pidiendo moratorias y se retiró a su casa para disfrutar beatíficamente lo que salvó de lo que se figuraba era un naufragio" (6). Els mateixos sindicalistes assenyalaven a la burgesia la necessitat d'aprofitar l'avinentesa internacional per a augmentar la producció i millorar l'equipament industrial (7). L'Ajuntament de Barcelona, per la seva banda, també s'ocupava -

de la crisi si bé per a manifestar la seva impotència i atacar la inhibició governamental. Així, l'alcalde Fich, a la sessió municipal del -- dia 6 d'octubre de 1914, manifestava que "el govern des de l'inici del conflicte, quines repercussions han produït el present estat de coses, s'ha inhibit quasi d'una manera absoluta d'intervenir amb el seu decisiu concurs per a posar remei a la crisi que plana per damunt del poble treballador, amb motiu de la paralització de feina (...)" . L'alcalde assenyalava la impossibilitat d'actuació de l'Ajuntament i el fet palès -- que els "organismes centralistes demoren la resolució de tots els assumptes que podrien ésser una font d'ingressos per a la realització de les grans obres en projecte, aprovades per l'Ajuntament". Hom discutiria i aprovaria tot seguit una moció demanant al Govern una sèrie de mesures conjunturals consistentes en la represa i ampliació d'obres públiques, condonació o pròrroga del pagament de deutes, facultats perquè -- l'Ajuntament pogués concertar emprèstecs, etc. (8). La Lliga Regionalista, però, fóra la que anava a desplegar, tot seguit, una actuació i uns programes econòmics que havien de dur-la a l'enfrontament amb els diversos governs que s'anaren succeint i que es personalitzaria en el duel -- Alba-Cambó (9). Tanmateix, passats els primers moments de pànic, la indústria catalana experimentaria una expansió excepcional gràcies a l'augment de les comandes per part dels estats bel·ligerants i dels mercats momentàniament desatesos (10). Aquest increment, però, no fóra durador i havia de dependre de la duració de la contesa bèl·lica. Els industrials no poderen o no saberen reinvertir els guanys en les pròpies indústries perquè els mercats nous eren artificials i per a un temps determinat. El fet és que no s'aprofità aquella avinantesa per a renovar la indústria com manifestaven els líders anarcosindicalistes (11) ni varen -- produir-se "cambios estructurales que permitiesen ampliar el consumo interior y conservar los mercados exteriores cuando acabase la guerra" -- (12). Tanmateix, el que ens interessa subratllar és la unanimitat dels testimonis en assenyalar els anys de la guerra com el dels grans beneficis i d'una activitat febril que feia aparèixer de manera abundosa -- la figura del "nou ric". L'increment de la producció industrial, del comerç i de la navegació desembocaven en la inflació, l'especulació i -- l'augment dels preus. "Un riu d'or desemboca a Catalunya, escriu Claudi Ametlla; però bona part del seu cabal es perd en especulacions cobdici-

oses i equivocades (...). Aquells agents tenen sotsagents, i aquests - uns altres agents més subalterns, de tal manera que deuen els compra--dors infatigables ésser dotzenes de milers. No són gairebé mai entre - els qui abans es dedicaven a aquests oficis. Un qualsevol, dependent - de comerç, i fins un periodista us pot interpel·lar per si sabeu algun estoc de mantes, de sabates o de mongetes. El nombre d'intermediaris, molts dels quals no van lligar mai cap transacció, creixia de mala ma--nera. Era com una plaga de maniàtics somniant negocis que havien de --deixar mirífics beneficis." "Aquesta febre venia evidentment motivada--pels "exemples" de guanys remarcables i de bons negocis: "els fabri--cents -segueix escrivint més endavant Claudi Ametlla-, els naviliers, els comerciants i fins els pagesos, treien premis, petits o grossos, - en aquesta gran rifa de sang" (13).

La inflació i l'augment de preus havien d'influir sobre les condicions de treball i de caire salarial de la classe treballadora. D'entrada, - cal assenyalar que ja la guerra en sí motivà canvis en el moviment po--blacional en el sentit de produir un reflux migratori (14) i una modi--ficació de la seva direcció que ara s'encaminava cap a França (15). La crisi del camp i l'auge momentani de la indústria reforçaven la migra--ció interior i el creixement de les ciutats industrials, especialment de Barcelona, cosa que provocaria un augment de la població industrial "a veces en medida superior a la que exigia el desarrollo de ciertas -ciudades" (16). Tot plegat desembocaria en un agreujament de la situa--ció del proletariat i en una radicalització de les seves lluites a cau--sa de l'encariment de les subsistències, no acompanyat d'un augment --proporcional dels salaris, i a la crisi subsegüent, al final de les --hostilitats, que va empitjorar aquella situació de carestia i insufici--ent nivell salarial (17). Tuñón de Lara subratlla com "varen encarir--se infinitat de productes de primera mà que escassejaven" i s'aguditza--va la "desproporció entre preus i salaris" (18). L'encariment de les -subsistències, fou igualment un problema que sortí constantment a la premsa de l'època i que va reflectir-se en la formació de comissions, -convocatòria d'assemblees, formulació de reivindicacions, vagues, mani--festacions i aldarulls. De bona hora, per exemple, "El Poble Català" --del 1 d'octubre de 1914, informava de l'actuació de l'alcalde Fich con--tra els qui abusaven de les circumstàncies i pujaven els preus "sense

causa justificada", contra els acaparadors de productes i manifestava la seva intenció de reunir la Cambra de la Propietat Urbana per a recomanar benignitat en els desnonaments. L'Associació de la Dependència - Mercantil fóra una de les entitats que prendria iniciatives davant d'aquest problema com la formació d'una Comissió de Subsistències (19). - Les campanyes del CADCI per l'augment de salaris estaven igualment estretament lligades amb aquesta qüestió. "El Foble Català" freqüentment s'ocupava del tema i de la inquietud existent que es traduïa en conflictes i vagues, i que passava a primer pla d'actualitat en la premsa en general, sobre tot a partir del gener de 1916. Les mateixes crítiques amb termes idèntics s'anirien repetint contra "acaparadors", "monopolis" o contra les alces del lloguer dels pisos (20). L'oficial Junta de Subsistències, per un altre costat, a desgrat de les seves reunions, es manifestaria impotent com l'Ajuntament (21).

Les protestes, tanmateix, no eren protagonitzades solament pels obrers de la indústria o pels dependents de comerç; també els botiguers hi participaven (22). Les reunions, els mitings, els aldarulls i les vagues varen anar succeint-se sense que els preus baixessin i sense que les alces salarials fossin prou satisfactòries o significuessin un augment real (23). El setmanari nacionalista "La Nació" del 15 de gener de 1916, en un editorial titulat El problema previ de classe, reflectia aquella inquietud: "Els nuclis obrers de la nostra ciutat bullen d'agitació aquests dies. Quasi tots els oficis, davant l'enormíssim encariment de la vida, presenten les seves demandes a la classe patronal." El desnivell entre els guanys, els preus dels queviures i dels lloguers era posat de manifest (24). L'estat d'ànim existent i els conflictes donaven lloc a començaments de març de 1916, a una amenaça de vaga general que els diaris plantejaren durant un bon nombre de dies (24 Bis). Però, aquestes alces de preus que ens subratllen les informacions de finals de 1914 i començament de 1915, o al llarg de 1916, i la conflictivitat produïda, com a conseqüència, no era més que el començament. - Fou entre abril i setembre de 1917 i entre octubre de 1917 i març de 1918 que el percentatge d'augment del cost de la vida experimentà un fort augment (25). El 1917 havia d'ésser l'any clau d'aquest període. Albert Balcells assenyala com l'economia espanyola entrava aquest any en un circuit inflacionista "debido en parte al atraso de su agricultura" i els preus de les subsistències pujaven molt més de pressa que -

els salaris (26). No en va fóra el 1917 l'any de la crisi militar, política i social de l'Estat Espanyol. Imbricada en l'alça esmentada dels primers mesos de 1918, havia de produir-se, per un altre costat, els --avalots per la carestia del pa i de les subsistències, protagonitzats --especialment per dones (27).

Troben, doncs, també, unanimitat de testimonis pel que fa a l'agudització de divergències entre preus i salaris (28), i que està a sota del --fenòmen de l'augment continuat d'influència de les dues grans centrals --sindicals -CNT i UGT-, del seu pacte de novembre de 1916, i a sota de --la conjuntura revolucionària de l'estiu de 1917. Però, malgrat tot, els patrons, encara que de manera insuficient, anaven cedint a les reivindicacions salarials del moviment obrer i l'actitud obrera en general era relativament moderada pel que fa als mitjans de lluita i el sindicalisme trobava dificultats per a la seva organització (29). Si més no, els aldarulls, manifestacions o vagues que s'havien produït fins aleshores, no s'havien generalitzat prou ni pres un caràcter greu des del punt de vista dels mantenedors de l'ordre públic. L'estiu de 1917 i els primers mesos de 1918, la situació, però, esdevenia prou difícil com perquè l'agitació revolucionària i al carrer prengué relleu més enllà del pacifisme de la vaga general de 24 hores de novembre de 1916. Tanmateix, --havia d'ésser a partir de la celebració del Congrés de Sants i, a partir dels inicis de 1919, amb la crisi de la postguerra, que les lluites socials havien d'esclatar amb tota la seva violència. A més a més, ara, i precisament a partir de 1917, havia de projectar-se sobre el nostre poble la influència d'un altre fet internacional de gran abast: la revolució russa.

Aquest període, doncs, de 1914-1923, forma en realitat una unitat, encara que nosaltres, per exigències del nostre treball, i perquè el 1914-1917-18 incuba tota la crisi posterior, la subdividim en dues etapes.

Tot un curull de fets, doncs, adobava l'augment del sentiment revolucionari de la classe obrera i, en conseqüència, la sindicalització del moviment obrer. A l'encariment progressiu de les subsistències i a --l'exemple enlluernador de la revolució russa que alimentaven tal procés, s'hi sumaven d'altres fenòmens. Així, per exemple, l'aparició del "nou ric" que feia gala i ostentació de la seva riquesa i palesava encara més les diferències estridents entre el nivell de vida d'uns pocs

i el dels més. També aquí trobem un gran nombre de testimonis coincidents sobre aquesta figura i les conseqüències de la seva aparició. Josep M. de Sagarra, per exemple, l'ha descrit com a client que donava vida al cabaret, establiment que apareixia en aquells anys de la Gran Guerra a Barcelona, al "music-hall" modernitzat i al bar "més o menys americà" establert a tot arreu, que havia d'emborratxar-se sovint perquè sí i de manera ostentosa. Tot plegat en un ambient que havia de donar lloc al "desllorigament de les articulacions morals" de la burgesia catalana, sobre tot entre aquesta nou nata (30).

"Tombant de la història, tombent del món, la guerra també ho és de la nostra vida. Tot en surt afectat: hi ha més diner, augmenta el benestar, el confort és més general. El quadre no resta reclòs a la llar; al carrer el canvi és vistent pel major nombre d'automòbils, per la nodrida freqüentació de restaurants, espectacles i festes i, sobre tot, per la intensificació de la vida de nit. Els establiments nocturns, mig rehabilitats de la seva antiga sordidesa, més o menys eròtica, reben una concurrència de joves de casa bona, o d'intermediaris sortosos que han fet un bon negoci i beuen xampanyes com si fos aigua i despenen sense comptar. Uns nois de Terrassa o de Sabadell -ponderen els habitués- han pagat un compte de consumicions de més de mil pessetes. I la gent se'n fa creus i ho vituperen i profetitzen els més grans desastres, conseqüents als excessos i a la gran onada de desmoralització que la guerra ha portat." (31) El fenomen del "nou ric" enfondia públicament i estridentment les diferències de classe alhora que havia d'ajudar a radicalitzar el capteniment obrer a partir de l'atur del treball i de la crisi de postguerra (32). Al mateix temps, els "guanys fàcils" i el benestar recent adquirit havien de fer extraordinàriament dura i reaccionària a la burgesia espantada davant l'esclat anarcosindicalista fet manifest en la vaga de "La Canadiense".

L'aparició de bandes d'espies i pistolers, a Barcelona concretament, -- com la del Baró de Koenig (33), que arribaren a actuar en connivència amb la policia, fou una altra manifestació de la guerra: "Dins d'un estat neutral i ciutat portuària, Barcelona esdevé un centre d'intrigues, d'espionatge, de contraban i de tota mena de maniobres tèrboles relacionades amb la guerra", escriu Claudi Ametlla. "Hi arriben molts estrangers que ningú no sap de què viuen ni que fan. N'hi ha d'altres que -- habiten a la costa, ja per ajudar a proveir els submarins alemanys que

la freqüenten, ja per destorbar aquesta operació. Els volta tota una població dubtosa, a l'aguait d'uns negocis que semblen ploguts del cel. El govern ordena la neutralitat més estricta, però ningú no fa cas del manament, i tots els aventurers treballen sense parar pel bel.ligerant que els paga. Els francòfils acusen la policia per l'auxili que presta a les manobres alemanyes. Hom parla dels funcionaris que participen en tal delictes o tal altre contra la neutralitat. Hom assenyala sobre tot l'inspector de policia Bravo Portillo, conegut com a amic del risc i -- l'aventura, barrejat amb un inquietant baró de Koenig, espia alemany, capaç de qualsevol perillosa empresa." (34) Tota la costa catalana veia aparèixer la figura de l'espia i relacionat amb aquest ambient de l'espionatge es produïrien diversos atemptats, un dels quals costaria la vida al fabricant Barret el gener de 1915. Aquí es covaria una de les arrels del terrorisme que ara anava a iniciar-se (35). "Los pueblos beligerantes -escriu Jesús Fabón- lanzan sobre España una riada de indeseables: agentes de compras, especuladores, propagandistas, espías, revolucionarios, desertores. Cuando del exterior viene, actúa sobre una sociedad desnivelada, desequilibrada." (36)

Una altra manifestació, no per externa mancada d'importància, fóra la bel.ligerència dels habitants de la geografia peninsular respecte dels països en guerra: la divisió i les polèmiques entre germanòfils i aliadófils és un altre dels fets testimoniats unànimament i que la premsa de l'època recull de manera continuada. "Bajo la neutralidad de España -escriu també Fabón- los españoles se dividieron también en partidarios de los beligerantes, y, otra vez, de modo castizo, vivieron en clima de -- guerra civil. Movidos por la propaganda de los contendientes, llevados de convicciones y afectos más o menos razonables, olvidados generalmente del bien común, germanófilos y aliadófilos batallaron incansablemente en la prensa, en el café, en las academias y en las familias." (37) - La divisió, de fet, correspondria en bona part a les divisions entre "dretes" -que s'inclinaven per les potències centrals- i "esquerres" -que s'inclinaven pels aliats- amb els lògics matisos i amb la presència també dels neutralistes, considerats pels aliadófils com a "germanòfils vergonyants", segons escriu Claudi Ametlla (38). El neutralisme era precisament la posició de la CNT, cosa que no implicava la neutralitat de tots els seus militants ni molt menys. Alhora de descriure les posicions anarcosindicalistes "oficials" no hem d'oblidar l'afer dels diners co-

brats per "Solidaridad Obrera" dels alemanys i que Angel Festaña relata al seu llibre de records Lo que aprendí en la vida (39) ni el testimoni de Bueso pel que fa a l'aliadofilia de diversos militants anarquistes; especialment l'aliadofilia dels obrers en general, secreta o palesada públicament, no havia de coincidir amb el pacifisme proclamat per la CNT (40).

Enfront de la guerra, de les incidències d'aquesta sobre Catalunya i de l'actitud governamental respecte dels fenòmens que la mateixa descabellava, havia de manifestar-se amb claredat les posicions de la burgesia catalana i de la classe obrera. La Lliga Regionalista i la Confederació Regional del Treball de Catalunya de la CNT, havien d'ésser els dos -- grans protagonistes públics, rentre l'espai polític de l'esquerra, tant del republicanisme radical com de la UFR moribunda, s'esmicolava i anava a remolc de La Lliga o bé assajava de convergir amb el sindicalisme com ho intentaria el Partit Republicà Català de Layret.

La Lliga Regionalista aprofundia molt més els seus lligams amb la burgesia catalana i iniciava, com hem dit, una ràpida actuació destinada a -- aconseguir una política econòmica governamental favorable als seus interessos industrials i comercials que, en coincidir amb les necessitats -- de treball de la classe treballadora i de desenrotllament de la societat catalana, aconseguiria un ampli suport polític per part d'altres -- forces i de caire popular, especialment en la campanya per la zona neutral, com més endavant veurem. La Lliga, anava a encetar un període de forta vitalitat i actuació política, tot presentant com a seva l'obra -- de la Mancomunitat (41) i iniciant una política d'intervencionisme en -- els afers generals espanyols que havien de dur-la a l'Assemblea de Parlamentaris i a participar en el govern. Així, tot just començada la -- guerra, com escriu Josep Pla, Prat de la Riba, com a president de la -- Mancomunitat, convocava una reunió de parlamentaris catalans i de presidents de les entitats econòmiques i creava la Junta Econòmica "que actuarà permanentment en els moments més tràgics del conflicte", la qual elaborava un programa d'actuacions econòmiques (42). Una delegació de -- la mateixa havia de visitar al rei i a Dato el mes de setembre, i Cambó, el 27 de novembre de 1914, plantejaria el problema econòmic provocat pel conflicte europeu i la necessitat de respondre convenientment a la conjuntura en profit de l'economia del país (43); s'iniciava així, -- com hem dit més amunt, un llarg torneig amb els governs que s'anaren --

succeint al si de l'Estat Espanyol, en especial amb el liberal d'Alba - el 1916 - "l'any heroic de La Lliga" com dirien els panegiristes d'aquesta darrera (44)-, a fi d'aconseguir l'aprofitament al màxim de l'avinançesa bèl·lica, el que Cambó anomenaria una "neutralitat activa" (45). - Per a Josep Pla, el fet que la Lliga oferís un programa d'actuació econòmica adient per a les necessitats del país explicaria "l'onada veritablement fabulosa d'adhesions reals i morals que naqué de suportar llavors el partit: es pot dir que els elements econòmics en massa de Catalunya i de més enllà de l'Ebre es consideraren naturalment representats pels polítics del catalanisme." (46) D'aquesta manera s'estrenyia, com hem dit, la identificació de la Lliga Regionalista amb la burgesia catalana i alhora la guerra agreujava les contradiccions existents entre -- les forces polítiques i socials conservadores del centre i del camp castellà i andalús, i la burgesia perifèrica. Això motivaria, per una banda, aquella vitalitat de La Lliga en aquesta etapa, de la qual parlàvem, la seva actitud combativa enfront de la política de torn i del sistema de la Restauració, però contenia també les bases que imposarien un nou compromís d'aquesta burgesia amb aquelles forces conservadores de l'Estat.

A Catalunya, però, la Lliga encertava a assolir la seva hegemonia. "A Catalunya, escriu Josep Pla, malgrat els grassos beneficis de la guerra, el malestar era tan gran, el moviment d'opinió tan definit i clar, que espontàniament es formà una conjunció de tots els partits i de totes -- les classes socials sobre un programa d'actuació econòmica. La convocatòria per a la manifestació popular Fra zones franques i altres reformes econòmiques fou firmada per patrons i obrers i pels polítics de -- tots els sectors: per Prat i per Lerroux, per Cambó i Caralt, per Coromines, Vallart, i Roig i Bergadà." (47). Aquesta manifestació i campanya per les zones franques o neutrals, i en les quals hi participaria -- el CADCI com veurem, consagrava l'hegemonia política de La Lliga a Catalunya, esdevinguda un fet a partir del fracàs electoral del Pacte de -- Sant Gervasi entre republicans radicals i nacionalistes, i que es concretaria en els resultats positius de les successives eleccions a diputats a Corts, a la Mancomunitat i al municipi barceloní (48). Tot començant aquella manifestació del 10 d'octubre de 1915 a favor de les zones franques, Isidre Molas escriu: "La Lliga Regionalista ja havia assolit l'hegemonia política completa; nacionalistes republicans i lerrouxistes,

que no estaven en absolut desvinculats de la burgesia barcelonina, es veien obligats a seguir les seves consignes" (49)

Els partits republicans i d'esquerra, els grups que assajaven de fer convergir el catalanisme i l'obrerisme o de fer penetrar el socialisme entre els treballadors, es trobaven impotents davant l'augment visible de l'abstencionisme electoral (50). La UFNR, moria després de participar en la maniobra albista del Pacte de la Castellana a les eleccions legislatives de 1916; la derrota electoral tenia com a conseqüència la retirada de Pere Coromines de la política (51) i "El Poble Català", després d'una lenta agonia, desapareixia els primers mesos de --- 1918 (52). Les crítiques alienes, sobre tot dels homes i de les publicacions de la Unió Catalanista i les autocrítiques acompanyaven aquest procés de descomposició de la UFNR (53), mentre que els diversos agrupaments que assajaven de succeir-la no reeixien a bastir un veritable partit que s'enfrontés amb èxit a La Lliga i que desvetllés la participació electoral obrera i de sectors de la classe mitjana. Molts vots - catalanistes, per una banda, es trasvassaven a la Lliga que capitalitzava, com hem dit, la Mancomunitat i l'encapçalament d'aquelles campanyes per a un aprofitament a fons de la neutralitat de l'Estat alhora que se situava com l'única veu important del catalanisme al parlament espanyol. (53 Bis). L'esquerra, nacionalista o republicana, o ambdues coses alhora, no sabia trobar el seu espai a Catalunya i, de fet, no el retrobaria fins el 1931.

L'altre gran protagonista i beneficiari d'aquesta conjuntura fóra l'anarcosindicalisme cenetista que anava a aprofitar-se a fons de la crisi per a enquadrar la classe treballadora i sindicalitzar-la. Al costat dels dirigents lliguers (Prat, Cambó, Ventosa, Abadal, etc.), la CNT imposaria també la seva escola de líders (Seguí, Peiró, Festaña, Quemades, Piñón, Viadiu, Fiera, etc.). De fet, la incidència de la -- guerra estaven creant, com hem vist, una situació explosiva i revolucionària que la CNT assajava de canalitzar per la via del sindicalisme llibertari i apolític. D'entrada, la CNT en aquest període havia de su - perar les pròpies dificultats internes d'organització després de la - dissolució de la Confederació Nacional del Treball arran del moviment vaguístic de setembre de 1911 i la corresponent repressió que el seguí. Dissolta judicialment la CNT, la Confederació Regional del Treball se - guí, amb tot, subsistent com vèiem al capítol anterior, però la seva -

reorganització fóra lenta i difícil i no havia d'acabar fins el Congrés de Sants de 1918 (54). La CRT de Catalunya (Confederació Regional del Treball de la CNT), tanmateix, començava a moure's tan aviat esclatada la guerra i produït el pànic que la seguí a casa nostra. Així, el 3 d'octubre de 1914, celebrava una assemblea al Palau de Belles Arts en la qual intervenien diversos líders sindicals i Salvador Seguí, al final, per a detallar les visites fetes a l'alcalde, al governador civil, als representants de cases bancàries i consignatòries de vapors, i manifestar que "a Barcelona no hi ha crisi, sinó por" (55). A cavall de les alces de preus i d'una tenaç activitat per a superar els obstacles que presentava l'anacrònica organització en sindicats d'oficis, la rutina, la por o la manca de consciència de classe d'uns o altres segons els casos (56), la Confederació Regional del Treball de Catalunya i amb ella la CNT, anava afermant la seva presència. El novembre de 1916, com hem escrit, la CNT signava un pacte d'aliança amb la UGT que donava lloc a la vaga general de 24 hores, el 13 de desembre del mateix any, com a protesta per l'encariment de les subsistències i la incapacitat governamental per a posar-hi fre (57). A partir de finals de 1916 i, sobre tot, a partir de primers de 1917, les notícies a la premsa sobre l'activitat, les reunions, els mitings, assemblees i declaracions de la Confederació Regional de Catalunya augmentaven progressivament i de manera remarcable. El març de 1917, la CNT i la UGT llançaven novament un manifest amenaçador, a causa igualment de l'encariment de la vida, tot exigint canvis fonamentals de sistema que garantitzessin al poble el mínim de les condicions decoroses de vida i de desenvolupament de les seves activitats emancipadores (58). La CNT, especialment entre novembre de 1916 i l'estiu de 1917, desenrotllava sobre tot a Catalunya un doble esforç, dirigit, per un costat, a galvanitzar la classe obrera, davant d'una situació cada cop més explosiva, amb la finalitat de fer possible un moviment revolucionari triomfant, i, per l'altre, dirigit a una tasca d'organització i cohesió internes que havien de concretar-se en un congrés a celebrar el juny de 1917 i que, per les circumstàncies del moment, la crisi d'agost i la posterior repressió, no aconseguí de celebrar-lo fins el 28, 29 i 30 de juny i 1 de juliol de 1918, a la barriada de Sants (59). La generalització dels sindicats únics de ram o d'indústria, havia d'ésser l'expressió final i eficaç d'aquesta reorganització sindical. A desgrat de totes les dificultats d'aquest procés i dels problemes que plantejava, com hem dit abans, l'esmicolament del movi-

ment obrer en sindicats d'ofici amb llur rutina i individualisme (60), la CNT anava creixent en afiliats a Catalunya: 15.000 l'any 1915, --- 73.860 l'estiu de 1918; creixement moderat encara respecte del que anava a experimentar tot seguit: a les darreries del mateix 1918 la CNT - saltava a Catalunya a la xifra de 345.000 membres; era l'"allau desvasador" del qual ens parla Festaña (61).

Però, la conjuntura de la guerra amb la inflació econòmica no havien - d'estimular solament l'actuació sindical o de la burgesia, havia d'a-- greujar també d'altres contradiccions del sistema de la Restauració i el malestar d'altres grups socials com els funcionaris i els militars. En un moment donat tot el país es faria present a la vida pública i de manera conflictiva fins a plantejar una situació revolucionària a l'es-- tiu de 1917 (62). De maig a agost se succeïen tres moviments, a manera de tres temps d'un procés general de descomposició de l'Estat de la -- Restauració i que assajava d'esberlar la correlació social i política sobre el que es pastia: els militars amb el seu moviment de les Junes de Defensa posaven en relleu l'absència d'una veritable classe política sustentada en una classe mitja i burgesa prou sòlides com perquè - fos possible el manteniment d'una estabilitat parlamentària. L'exèrcit es dreçava com a nou àrbitre i com a protagonista fonamental de la sub-- sistència del règim. Les dues dictadures a venir ho havien de palesar prou. En un primer moment, els sectors reformistes, republicans, socialistes i fins els sindicalistes (63) confiaven que el moviment mili-- tar esdevindria un instrument més en l'esforç de canviar l'estructura caciquil del sistema polític vigent, per a ésser decebuts ben aviat.

La Lliga Regionalista, anava a encapçalar el segon moment de la crisi, amb el moviment de l'Assemblea de Parlamentaris que aglutinaria totes les forces polítiques de Catalunya i entraria en confluència amb els - reformistes de Melquíadez Álvarez i amb els socialistes. D'aquesta manera la Lliga completava la seva política d'intervenció en els afers - generals espanyols que ja havia manifestat prou l'any anterior a tra-- vés del programa "Per Catalunya i l'Espanya gran". En conjunt venia a tractar-se d'un intent de fer realitat una mena de "revolució de fe-- brer", com la russa, a l'Estat Espanyol. L'Assemblea de Parlamentaris es frustraria, tanmateix, a causa dels fets d'agost de 1917, de l'ac-- titud de l'exèrcit i de l'acceptació per part de La Lliga de l'oferi-- ment real de col.laboració governamental.

La vaga revolucionària d'agost -el tercer "temps"-, feta sobre la base de l'aliança de la CNT-UGT i la col.laboració d'alguns grups polítics radicalitzats com el Partit Republicà Català de Layret o els nuclis de Macià i Martí Julià -mort poc abans, el juny de 1917- (64), assajaria de dur les "reformes constitucionals" de l'Assemblea de Parlamentaris molt més enllà, si bé, pel que feia als objectius, ugetistes i cenetistes no coincidien (65). El sistema fóra salvat de l'embat però a condició de llançar-se en braços dels militars i sortir-ne, malgrat tot, -- profundament ferit. La col.laboració ministerial de La Lliga el 1917 i 1918, era tot un símbol d'un nou compromís renovat de la burgesia catalana (66), plena de recel i de por davant del moviment obrer, i de -- l'intervencionisme citat en la política general (67); però també era -- una manifestació de l'esbotzament del torn pacífic dels dos partits de la Restauració. La Lliga, tanmateix, no havia acabat el seu activisme i protagonisme polític a Catalunya: a finals de 1918, després del fracàs del "govern nacional" en el qual havien participat Cambó i Ventosa, promovia una nova campanya per l'autonomia. L'esclat sindicalista de -- "La Canadiense" faria passar a segona línia l'actuació política, mentre la burgesia esfereïda abandonava delers progressistes i demanava -- la intervenció del poder central per a acollir els sindicats.

De tot aquest procés, la CNT en sortia especialment afavorida, car capitalitzava les frustracions que havia causat el fracàs del moviment de 1917, en el sentit de posar-lo com a prova o argument a favor de -- l'apoliticisme i de la necessitat de sindicalització obrera (68); d'aquesta manera, la CNT, a través de la seva reorganització a Catalunya en sindicats únics, i mitjançant un fort activisme, estimulat per les noves que arribaven de Rússia i l'eferverescència social internacional d'aquells moments, feia la seva entrada com a primera protagonista de la vida pública catalana. La vaga general d'agost de 1917, per a la -- CNT a Catalunya, no era el final sinó el pròleg. El començament de debò, anava a venir a partir del Congrés de Sants.

L'hegemonia política de La Lliga i l'hegemonia sindical de la CNT, havien de condemnar al fracàs tot assaig d'una esquerra nacionalista. I, -- tanmateix, els intents no mancaren, com ho prova l'organització del -- Bloc Republicà Autonomista i del Partit Republicà Català. Fou Layret -- qui més havia de malcar i gairebé aconseguir la confluència entre nacionalisme i sindicalisme a través d'un partit com el citat PRC que ar

ribaria a adherir-se a la III Internacional (69). Igualment, el socialisme seguiria essent un fenomen minoritari (70). Però, en els diversos temptejos per a crear nuclis d'esquerra nacionalistes, socialistes o socialitzants, hi hem de veure la llavor de futurs agrupaments o, si més no, de coincidències del nacionalisme d'esquerra amb el sindicalisme - com ho palesaria el triomf de Macià el 1931.

Rovira i Virgili, per la seva banda, amb l'Esquerra Catalanista, creada arran de l'escissió soferta per la UFNR en signar-se el Pacte de Sant Cervera el 1914, protagonitzava un assaig frustrat de recollir l'herència d'aquesta carrera, d'afirmar un programa de recatalanització interior de Catalunya i de nacionalisme radical que l'havien d'acostar a la Unió Catalanista, al si de la qual entraria l'any següent, el 1915. Fóra, precisament, la Unió Catalanista la que, tot continuant aquell procés que esmentàvem al capítol anterior, de la mà de Martí i Julià es radicalitzava socialment i aprovava el 1915 una declaració de fe socialista (71), no sense tensions i protestes internes (72). En una conferència donada al CADCI, Martí i Julià havia de manifestar aquest mateix -- any la seva voluntat de relligar nacionalisme i socialisme, acompanyat de col.laboradors com Serra i Moret, diversos membres del CADCI i amb el suport de publicacions com "Renaixement" i, sobre tot, "La Nació" - (73). L'assaig de renovació de la Unió que la duria fins a la participació a les eleccions municipals de novembre de 1915 (74), fóra un fracàs, fet que duria a la Junta Permanent a proposar al Consell General de la Unió, l'estiu de 1916, la dissolució de l'entitat, cosa que no fóra acceptada. La dimissió de Martí i Julià de president de la Unió, sancionaria aquest fracàs (75).

La radicalització nacional i social havien d'experimentar-la d'altres sectors (76) i d'altres animadors del nacionalisme com Francesc Macià (77). Però, és evident que les raons dels fracassos per a aconseguir una forta esquerra nacionalista no cal cercar-la, només, en l'abstencionisme cenetista i en la vitalitat i força de La Lliga. Els errors de la UFNR i la seva incapacitat per a trobar una línia vàlida -a causa, - en bona part, de molta de la seva clientela petit burgesa-, i per a superar el seu diletantisme polític, estimularen l'abstencionisme o el trasvàs de molts vots nacionalistes. Aquest abstencionisme de nuclis nacionalistes és un fenomen que hom ha esmentat com a un fet que perjudicà molt més els agrupaments esquerrans o republicans que no pas a La -

Lliga (78), però que, en tot cas, era un senyal clar de la radicalització creixent del nacionalisme. El fracàs de l'intervencionisme polític de La Lliga en els afers de l'Estat Espanyol, havien d'envigorir aquesta radicalització, però també ho feia la mateixa passivitat governamental enfront de les campanyes catalanes per les zones franques i a favor d'un neutralisme actiu per part de l'Estat; la radicalització de 1917-18 no era solament social -per part de les diverses classes que hi participaven-, ni polític-institucional, era també nacionalista; i, en aquest sentit, la guerra i l'aliadofília n'estimulaven els trets. - Cal no oblidar que l'apassionament que desvetllava la Gran Guerra responia al sentiment que expressa Claudi Ametlla que "era la guerra per la llibertat dels homes i dels pobles" (79). Els voluntaris catalans - que lluitaven al costat de França, molts d'ells catalanistes, era un - altre símptoma (80). Els homenatges a França o als aliats -un dels -- quals se celebraria al CADCI- palesaven l'envigorament dels sentiments nacionals i alhora hi contribuïen.

La vida del CADCI havia de reflectir tot aquest procés de la vida catalana que amb la guerra i la crisi de l'estiu de 1917, especialment, -- cloïa tota una etapa de la vida del país (81). I havia de sentir-lo i fins escoltar-lo com quan el 2 de juliol de 1918 se celebrava a la seva sala d'actes el míting de clausura del Congrés de Sants de la Conferència Regional de Catalunya de la CNT.

Els dependents i la crisi. El CADCI davant del conflicte internacional

Ja hem vist a l'apartat anterior, com l'Associació de la Dependència - Mercantil es feia present en els esforços de la classe treballadora - per fer front a l'encariment dels queviures i d'altres articles de primera necessitat (82). Haurem de veure tot seguit com la crisi incidirà igualment sobre el CADCI i com l'empremta del moment polític i social marcarà la vida del Centre. Els efectes de la gran guerra havien de repercutir tant en els dependents com en els altres grups de la classe treballadora. Significativament, hom escrivia a "La Nació" del 19 de febrer de 1916:

"La guerra europea, amb tots els seus paorosos desastres, portarà, com a consoladora conseqüència, la redempció de velles iniquitats i la -- transmutació d'uns valors solificats en una base d'interessos creats i d'habituds arbitràries i injustes, de crueltats socials nedant en -- una mar morta d'excessos de dalt i febleses de baix. Pel que a la nostra pàtria pertoca, a l'esclat formidable de les reivindicacions obres -- res (...) hi ha respost, per primera vegada, el clam adolorit d'una -- classe que sofria en silenci, no gosant exterioritzar els seus plans i fer públiques les seves necessitats: el nombrós estol dels obrers de la mitja cana i de la ploma a l'orella. Als dependents del comerç i de la indústria no se'ls ha tingut mai la més petita atenció. Els amos no els han temut, els obrers manuals no els han considerat com a companys, i fins els han rebutjat com a indignes de prendre part en les -- lluites societàries. (...) els fidels servidors del taulell i de l'es -- criptori, que tenen l'obligació de vestir bé i portar-se dins les més estretes lleis de la politesa, que saben l'hora fixa d'entrar a la fei -- na i ignoren la de sortida, maldament passi de les deu i fins de les -- 11 hores de treball, cobren un sou miserós, del tot desproporcionat a les seves més imperioses necessitats, amb desproporció, també, amb el míser que percibeixen els obrers manuals, ja que en contra d'aquells -- hi ha la dificultat de conquerir posicions, les quals quasi mai són -- respectades en canviar de casa. I com respon aquest obrer ben vestit i mal pagat a les cobdícies i injustícies patronals? Doncs, dissimulant externament la seva misèria amb un cert aire senyorívol d'una prosperi -- tat mentida i aprofitant les poques hores lliures, no per a protestar dels abusos de què són víctimes ni per a entregar-se a la indolència --

ni al descans, que tan necessari li fóra, sinó estudiant, volent augmentar el cabal dels seus coneixements, creant institucions com el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, per exemple, tasca que, al capdavant, a part de la satisfacció interna del dependent, esdevé en profit de l'amo." (83)

Assenyalàvem a l'apartat anterior, com l'Institut d'Estadística i Política Social de l'Ajuntament de Barcelona, fixava el jornal mínim necessari per a una família en 10 pessetes diàries (84). Doncs bé, hom podia llegir a la premsa dels carrers mesos de 1915, per exemple, un anunci com aquest: "Meritori. Es necessita per a oficina. Ha de conèixer a la perfecció les quatre regles aritmètiques, dactilografia, francès i taquígrafia. Guanyarà 40 pessetes al mes" (85); és a dir pràcticament sis rals diaris.

"La Nació", també, el 31 de juliol de 1915, descrivia la situació dels dependents, partint dels seus salaris:

"Parlem, doncs, del dependent de comerç que cobra un sou mensual de trenta cinc duros, que arriba un dia als quaranta, als cinquanta. Fem abans una aclaració. No fos cas que els que no saben els sous que cobra la dependència es figuressin que tots els dependents arriben un dia a cobrar dues centes cinquanta pessetes mensuals. No, no. Són legió els que es passen la vida amb mesaca de trenta i trenta cinc duros; són exèrcit els que es passen anys i anys amb vint-i-cinc. Però, posem que el dependent té una mesada de dues centes pessetes: 6'00 pessetes diàries els mesos de trenta dies; 6'45 pessetes si el més és de trenta un dia. Amb 6'00 pessetes cada dia, l'home constitueix una família. I no cal dir res més. Amb això ha de vestir de senyor i vestir-hi els seus; amb això ha de pujar els fills i pagar el lloguer de casa i la llum i menjar. Si no és un viciós, si la seva esposa és una virtuosa de l'economia, si la seva esposa té algun ofici -sastresa, modista, cosidora de robes blanques, etc.-, es passaran la vida modestament, però tirant endavant. Mes si la muller era una noia, una senyoreta mimada dels seus pares, que, per un mal entés amor dels seus, ha fet sempre la seva santíssima voluntat, que ha pujat frèvola i lleugera i gaudula -encara que la paraula sigui dura-, pobre del dependent: està condemnat a una semi-misèria mentre visqui. Això aquell que es defensa guanyant de dues centes pessetes. Mes pensem que són molts, molts, els que no arriben en sa vida a rebassar els trenta o trenta cinc duros. I

el que hem dit del dependent podem dir també de la multitud dels buròcrates, dels oficinistes que cobren salaris de vint-i-cinc i trenta duros al mes. Jo us convido al següent: Situeu-vos un dia, a l'hora de la sortida d'oficines, davant l'Ajuntament, la Delegació d'Hisenda, el Govern Civil, el Palau de Justícia, la Diputació i observeu els que van sortint. Entre la multitud, veureu una que altra cara de satisfet; però la nota general serà una desfilada de desgraciats, de famèlics, - en alguna ocasió; les cares de galtes begudes, pàlides a més no poder; els ulls ensorrats en les conques, les robes i el calçat, tot, en una paraula, us dirà que aquells que veieu desfilar, si no viuen en la misèria més absoluta, poc se'n manca. Com el dependent i el buròcrata, - així el que està en el despatx d'una indústria, d'una banca, d'una companyia poderosa, assentant partides o xifres, en un treball monòton, - pesat, terrible. Es cometen veritables infàmies entre els dependents d'escriptori. Són tant corrents els guanys de deu, quinze, vint i vint i-cinc duros mensuals, que indigna pensar-ho." (CG)

Els dependents, per tant, lògicament anaven a sentir vivament el procés d'encariment de la vida i a compartir el malestar popular i més -- quan la seva capacitat de resistència i organització sindical era molt més feble que la dels altres treballadors. Anaven a sofrir, doncs, les conseqüències econòmiques, però també les d'ordre general. Veiem-ho en el cas concret que ens interessa aquí, el del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.

Rafael Fons i Ferreras, secretari general del CADCI, a la Memòria del Consell Directiu del curs 1914-1915, reflectiria perfectament la incidència de l'esclat de la guerra mundial l'agost de 1914:

"Malauradament, l'anyada no ha estat gens propícia per a la realització de propòsits. No feia gaire que havíem pres possessió de nostres càrrecs, quan esclatà el conflicte internacional que encara avui patim més o menys indirectament. I entre la confusió que regnà en els primers dies, un dubte ens tenia preocupats, el si de nostre país es veuria arrossegat pel corrent de la lluita, en quin cas no cal dir les fa tals conseqüències que se'n haurien esdevingut pel Centre. Per això -- creguérem convenient prevenir-les sense perdre temps, abans no ens -- veiéssim obligats a queixar-nos-en, i la mida que ens semblà preferi-- ble prendre, per a protegir els interessos del Centre, fou la de propo-- sar als socis, en cas d'ésser cridades a files les reserves del servei

militar, els socis que no fossin cridats paguessin a prorrota les ---
 quotes dels cridats." (87)

La guerra, igualment, forçava a suspendre la Festa Catalana en honor -
 dels membres del VIII Curs Internacional d'Expansió Comercial que l'es-
 tiu de 1914 se celebrava a Barcelona, i al qual la Secció d'Educació i
 Instrucció havia adreçat un delegat, a més "de la part principal que -
 antics deixebles de les nostres escoles havien pres en sa organitza--
 ció" (88). Alguns dels professors foranis de les Escoles Mercantils Ca-
 talanes, per la seva banda, es veien forçats a abandonar Barcelona per
 a incorporar-se a l'exèrcit de llurs països d'origen (89). El cos de -
 Delegats (90), la Secció d'Esports i Excursions (91), probablement les
 mateixes finances del CADCI (92), i Adhuc la mateixa organització, per
 exemple el 1916, de les Festes de l'Aniversari (93), experimentarien,-
 d'una manera o altra, les conseqüències de la Gran Guerra.

Però, la conseqüència immediata sobre els dependents del CADCI i per a
 tots en general, era òbviament, com passava per a la resta de la clas-
 se treballadora, la paralització d'indústries i comerços amb el corres-
 ponent acomiadament de treballadors, i, entre aquests, de força depen-
 dents. "El conflicte econòmic que aleshores es plantejà, fou terrible
 per a la classe mercantil -subratlla la Memòria del curs 1914-1915 de
 la Secció de Relació i Treball-. Nombroses cases dedicades al comerç -
 exterior es veien precisades a despatxar llurs empleats, i les deman-
 des ploïen en el nostre registre, sense trobar ofertes amb què nive-
 llar l'existència en el mercat del treball" (94). Però, un altre fet -
 anava a agreujar encara "la mala situació general del comerç", el de -
 l'epidèmia de tifus que sofrí Barcelona l'hivern de 1914: "Aleshores -
 varen ésser els dependents del detall als qui tocà sofrir la ratxa d'a-
 comiadaments" (95). Molts socis del CADCI, que patien aquesta situació,
 acudiren tot seguit a la Secció de Relació i Treball, la qual, en el -
 primer moment, no encertava a reaccionar amb prouta decisió, probable-
 ment per la creença existent en molts ànims, en aquelles hores, que el
 conflicte fóra breu (96). Tanmateix, davant els acomiadaments de depen-
 dents, a causa del "pànic exagerat que plana sobre el comerç" (97), --
 que es reflectien en els pagaments de subsidis per cessantia, que efec-
 tuava la Secció de Socors Mutus (98) i en el gran nombre de demandes -
 de feina a la Borsa de Treball del Centre, com hem assenyalat més ---
 amunt, que no podien satisfer-se "per falta d'ofertes amb tot i estar

en plena temporada" (99), la Junta de Govern de la Secció de Relació i Treball celebrava una reunió extraordinària el 9 d'octubre de 1914, en la qual acordava: 1. "Enviar una carta a cada una de les entitats que representen a Barcelona una organització patronal demanant recomanin als seus associats que no es deixin portar pel pànic i no despatxin a la dependència llur. 2.- Acudir a la informació oberta per la Junta d'Iniciatives per a exposar el criteri del Centre en el relatiu a solucions de la crisi comercial, pregant a dit objecte a nostre delegat a Madrid en Joan Serió, per a què assisteixi a la citada informació pública, manifestant nostra adhesió a les solucions ja proposades, com són: Port Franc a Barcelona, línia directa de vapors a Orient, facilitats per als giros amb Amèrica i a l'ensem proposar-ne d'altres que creu la Secció serien en benefici de la dependència comercial. 3.- Accedir a la demanda de la Comissió de Socors als Obrers en vaga forçosa de què un delegat del Centre formi part integrant de dita comissió. I 4art.- Obrir un registre, per així ajudar el treball d'estadística que porten a cap les autoritats locals, de tots els dependents que es troben en vaga forçosa a causa del conflicte al qual fi prega a tots aquells de nostres companys que es troben en aquest cas se serveixin a passar a inscriure's a les oficines del Centre (...)", fossin socis o no (100). Entre les mesures esmentades que el CADCI presentava a la Junta d'Iniciatives de Madrid a favor de la dependència mercantil, figurava la que evités "el desmesurat augment dels lloguers, imposent a base de l'amillorament, un màxim de renda als propietaris de finques urbanes, i una altra suspenent, almenys mentre durin les actuals circumstàncies, l'impost sobre utilitats que gravi tot sou o salari inferior a cinquanta duros mensuals". El Centre, per una altra banda, signava també el "Missatge al rei, elevat per la Mancomunitat Catalana i les corporacions econòmiques de Barcelona" (101).

"Acció" de desembre de 1914, continuava subratllant la quantitat de demandes de feina enfront de les escasses ofertes i seguia demanant "paciència" (102).

En els primers mesos de 1915, en persistir l'acomiadament de dependents, el Consell Directiu del Centre s'adreçava a la Cambra de Comerç a fi que donés una resposta a un qüestionari del Centre sobre els "usos i costums que a manca de llei, tenen força de tal" en aquesta qüestió dels acomiadaments (103). Les dades i informacions de la Borsa

de Treball del CADCI, constitueixen, sens dubte, un dels enregistra--
dors del problema, si més no a partir d'octubre de 1915 que és quan -
comencem a disposar de xifres de manera regular:

EVOLUCIÓ DE LA BORSA DE TREBALL A PARTIR DEL 20 DE SETEMBRE DE 1915 (104)

	DEMANDES(de treball)	OPERTES(de treball)	COL.LOCATS
20 de setembre - 20 d'octubre 1915	52	13	5
20 d'octubre - 20 de novembre 1915	52	12	8
20 de novembre - 20 de desembre 1915	13	6	3
20 de desembre 1915 - 20 de gener 1916	34	23	10
20 de gener - 20 de febrer 1916	23	6	3
20 de febrer - 20 de març 1916	51	15	10
20 de març - 20 d'abril 1916	22	6	3
20 d'abril - 20 de maig 1916	31	13	7
20 de maig - 20 de juny 1916	22	12	5
20 de juny - 20 de juliol 1916	35	16	6
20 de juliol - 20 d'agost 1916	21	16	4
20 d'agost - 20 de setembre 1916	22 (105)	14	6
20 de setembre - 20 d'octubre 1916	44	26	9
20 d'octubre - 20 de novembre 1916	57	23	10
20 de novembre - 20 de desembre 1916	34	10	6
20 de desembre 1916 - 20 de gener 1917	60	27	11
20 de gener - 20 de febrer 1917	52	20	7
20 de febrer - 20 de març 1917	42	22	11
20 de març - 20 d'abril 1917	40	27	11

20 d'abril - 20 de maig 1917	45	14	6
20 de maig - 20 de juny 1917	42	13	6
20 de juny - 20 de juliol 1917	39	14	6
20 de juliol - 20 d'agost 1917	32	22	10
20 d'agost - 20 de setembre 1917	30	39	19
20 de setembre - 20 d'octubre 1917	73	23	12
20 d'octubre - 20 de novembre 1917	48	25	10
20 de novembre - 20 de desembre 1917	25	18	10
20 de desembre 1917 - 20 de gener 1918	35	28	6
20 de gener - 20 de febrer 1918	65	32	12
20 de febrer - 20 de març 1918	51	33	22
20 de març - 20 d'abril 1918	45	27	10
20 d'abril - 20 de maig 1918	59	44	25
20 de maig - 20 de juny 1918	40	31	14
20 de juny - 20 de juliol 1918	47	31	17
20 de juliol - 20 d'agost 1918	32	33	16
20 d'agost - 20 de setembre 1918	50	27	13

Com poden veure, llevat del període comprés entre el 20 d'agost i el 20 de setembre de 1917, i entre el 20 de juliol i el 20 d'agost de 1918 -- i en aquest darrer cas sols per una xifra de diferència--, les demandes de treball per part dels dependents sempre foren superiors en nombre a les ofertes. D'aquestes demandes, una part corresponien a sol·licituds fetes per cessants i a d'altres a peticions de millors; pel que feia a les ofertes, una part satisfesia les demandes, però una altra restava -- sense fer-ho, ja perquè les ofertes haguessin estat retirades, ja perquè fessin referència a especialitats, o feines com les de meritoris, -- de les que no n'existia demanda (106), o bé perquè la Junta no acceptés aquelles que oferien "sous irrisoris" (107). Els comentaris que acompanyaven les dades i informacions del butlletí "Acció" sobre la Borsa de Treball, eren igualment significatius. Ja n'hem vist un més amunt corresponent al número de desembre de 1914 que subratllava la continuïtat de la crisi i les moltes demandes de feina i poques ofertes (108). "Acció" de març de 1915 assenyalava, per la seva banda, que "des de fa algun temps es nota un xic més d'activitat en aquest organisme" (la Borsa de Treball) (109), però la de maig del mateix any insistia que "la crisi és forta i d'ella se'n ressent no solament la Borsa del Centre sinó tots els organismes creats amb aquest fi a Barcelona" (110). La Junta de la Secció de Relació i Treball, per la seva banda, davant de la crisi, posava el màxim de bona voluntat en aconseguir que la Borsa estigués el més ben organitzada possible i funcionés amb eficàcia; d'aquí els escrits tot oferint-ne els serveis "a diferents cases comercials de les més importants i de reconeguda solvència" (111), la reorganització de la mateixa (112), i les recomanacions als socis perquè complissin -- amb les normes de funcionament i manifestessin interès perquè reeixís -- en la seva tasca (113).

Tanmateix, passat el pànic dels primers moments, el problema essencial per als dependents fou el d'acarar-se amb l'encariment de la vida. -- Així, l'octubre de 1915, l'Associació de la Dependència Mercantil convocava una reunió de delegats d'entitats obreres "para tratar de la escandalosa subida de las subsistencias que hace imposible la vida de la clase obrera, y protestar del incumplimiento por parte del Gobierno de las leyes que a las mismas benefician" (114), la qual se celebrava el 23 d'octubre de 1915 al local de la mateixa entitat convocadora. A aquesta reunió d'entitats obreres i cooperatives, a la qual acudiria Pe

re Palà per la Secció de Relació i Treball de la qual era president, -- hom nomenaria un comitè format per l'Associació de la Dependència Mercantil i d'altres entitats, a les quals s'afegiria a finals de novembre, en una segona reunió, d'altres entitats obreres i la CNT (115); el CADCI s'hi adheriria però no figuraria al si del comitè, on la representació dels dependents correria a càrrec de l'Associació de la Dependència Mercantil, entitat convocant (116). El 20 de novembre se celebraria la segona reunió citada, convocada pel comitè elegit i a la qual assistirien uns 80 delegats, presidida per Pere Gorga, president de l'Associació de la Dependència Mercantil. A la reunió es debaté vivament una proposta -- del comitè d'emplagar "a los directores de la nación para que en el término de quince días, pusiesen remedio a la cuestión, previniéndoles -- que, si finido dicho plazo no habían sido positivamente atendidos, invitarían a todos los trabajadores de la ciudad y radio de Barcelona para que el 6 de diciembre efectuasen un paro general de 24 horas", proposta que fou refusada i substituïda per la realització d'una campanya pública de sensibilització i denúncia (117). Tanmateix, les entitats no respondrien, "salvo escaso número, al llamamiento que se les hizo para que aportasen los recursos monetarios que se les había solicitado", raó per la qual el "Comité de Societats Obreres i Cooperatives Pro-Subsistències" -- o més simplement "Comité Pro Subsistències" -- no pogué dur a terme "la labor acordada en la última reunión" (118). El Comitè, decidí de proposar unes noves conclusions a una assemblea, "integrada por los representantes de todas las sociedades obreras y cooperativas de Barcelona", a celebrar el 15 de gener de 1916 al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, a la qual fèrem referència a l'apartat anterior (119). El 6 de febrer de 1916 se celebrava el míting, anunciat com a darrer recurs en aquesta assemblea, al Palau de Belles Arts, i presidit també per Pere Gorga. El mateix Pere Gorga, Elias de la Federació del Ram de la Construcció, Bueso de l'Art d'Imprimir, Abril de la Càmera Regional de Cooperatives i Navarro intervenien en el míting (120), al final del qual hom aprovaria, per unanimitat, com a conclusions, que "por el Ayuntamiento de Barcelona sea solicitada la inmediata implantación de la ley de subsistencias en nuestra ciudad, y, en su defecto, la formación de una -- cooperativa municipal al por mayor, como intermediario único entre el -- productor y el detallista, previa regularización en los precios de venta, fijación del tanto por ciento en las transacciones y aplicación del

exceso de percepció para fundar el seguro en caso de paro forzoso"; -- hom sol.licitava "de la Cámara de la Propiedad la inmediata reducció - de alquileres en un tanto por ciento, y, en caso negativo, proceder a - la formación de un Sindicato de inquilinos para contrarrestar resueltamente los abusos de la propiedad urbana"; i, finalment, es proposava - que "si en el término de ocho días no han sido atendidas por el Ayuntamiento las peticiones legítimas expuestas, el pueblo de Barcelona formulará su más enérgica protesta con un paro general de veinticuatro horas, invitando a todos los gremios a cerrar sus establecimientos" (121). El malestar popular, doncs, fóra cada cop més visible, com dèiem a l'apartat anterior (122). La premsa en fóra un bon registre, i encara no - havia de passar un mes d'ençà del míting esmentat al Palau de Belles -- Arts del 6 de febrer, que apareixia l'amenaça de la vaga general (123). Si bé aquesta no passà d'un conat, la premsa diària, a partir de començaments de març, es feu ressò d'un ambient de preparació de la mateixa, d'aturs i conflictes públics, mentre forces de l'exèrcit i de la Guàrdia civil apareixien per les carreteres i carrers principals dels pobles agregats a Barcelona, com hem escrit en un altre lloc (124). Tot plegat ens ajuda a comprendre l'atmosfera emocional que rodejà aquell míting i les paraules dels oradors.

La Unió Ultramarina, per la seva banca, celebrava també un míting el 16 de març de 1916 a "fi de protestar enèrgicament de la contínua puja -- dels preus de primera necessitat i demanar s'augmentin els jornals dels dependents de cooperatives i demás mercantils en general" (125).

L'encariment dels queviures i dels lloguers, estimularia el CADCI a una actuació més decidida i, a finals de 1915, la Secció de Relació i Treball iniciava la seva primera campanya per l'augment de salaris (126); - el novembre de 1917, quan la inflació havia pujat notablement, la Secció llançaria una nova campanya en el mateix sentit, a la qual ens hem de referir en un altre apartat (127). Relacionat amb el problema de les subsistències, és interessant de citar un escrit d'un soci del CADCI, - dirigit al president de l'entitat, publicat el gener de 1916 a "El Poble Català", en el qual manifestava que "un sens fi de voluntats amb -- set de vida, un conjunt de consocis vostres amb afany de millora, tota la ciutat que vol viure, avui a vos recorren, com moguts ara per les -- fondes sotragades que arreu escampa encara l'abominable guerra"; assenya

lava que "a Barcelona el dependent de comerç no hi pot viure; que de la manera com s'han posat les coses avui no se'l retribueix per a què visqui sinó que se li dóna una almoïna per a què justament es pugui burlar de la fam". I afegia: "Els que vivim de la realitat de la vida veïem - com solament s'imposa la raó de la força". Citava, en aquest sentit, -- dos conflictes vaguístics plantejats per dos rams obrers i que se sol-- ventaren "no perquè precisament hagin vist els amos les noves necessi-- tats que sentien avui els seus obrers, sinó per a evitar el veritable - conflicte; el conflicte imminent d'una vaga que havia portat moments -- d'angúnia i perill a qui més que un obrer té per a perdre. Més d'una ve-- gada hem vist alçar-se les masses obreres a casa nostra i les més de les vegades amb ridícoles pretensions i quasi sempre per mòbils polítics. - Solament no hem vist mai, ni ara tampoc, que el dependent de comerç, -- perjudicat tant i més com qualsevol obrer tramviari, tintorer o apresta-- dor, pel conflicte de la guerra, s'hagi alçat i hagi format un grup per a demanar cortesment al seu principal la milloració del sou "perquè no pot viure". (...) aqueixa obra de redempció per a què doni bons fruits ha d'ésser obra del Centre. El Centre ha d'ésser qui fent-se ressò de - les circumstàncies perquè travessa la crítica situació del dependent de comerç acudeixi en nom propi a les entitats patronals i a les cases en particular per a què amb el fi de remeiar la situació sigui un fet que, apartant-se dels acostumats augments anyals, des del mes de gener vi-- nent pugui comptar, el més sofert dels obrers, amb un augment de veri-- tat, que de dret se'l mereix, encara que, per falta d'associació, no -- tingui dret a exigir-ho per raó d'una vaga." (127 bis) Aquest escrit, - ben característic de la mentalitat més corporativa que no pas de classe de molts dependents, era contestat al mateix diari per Puig i Esteve, - en un escrit que subratllava les dificultats d'organització dels depen-- dents i l'actuació del Centre "en els presents difícils moments de ca-- restia de les subsistències" (128):

"El mateix firmant de la lletra -hi llegim- reconeix la dificultat que existeix en nostre estament per a realitzar una acció directa i vigorosa que ens permetés obtenir als dependents de comerç un millorament col·lectiu de les condicions del nostre treball. La manca d'organització, - puix donada la seva gran importància numèrica s'ha de reconèixer que en nostre estament l'organització és molt feble i deficient, i el fet ma--

teix de les especials condicions en què es presta el treball de la dependència, distribuïda en petits grups, sense relació ni lligam els dependents d'una casa amb l'altra, sense aquella base d'actuació i de proselitisme que dóna a les masses obreres el fet de llur gran aglomeració en fàbriques i tallers, aquestes circumstàncies, repeteixo, fan que sigui gairebé impossible obtenir tal millorament per una acció enèrgica col·lectiva. Únicament l'esforç particular o de cada grup de dependents per si, pot obtenir casa per casa tal millora i respecte d'això puc -- afirmar que nostre Centre està disposat a prestar tot son suport a aquesta actuació, amparant-la amb la seva força i amb sos prestigis. No és que defugim, entenguí's bé, ni que pensem que no seria eficaç una intervenció directa de la nostra i d'altres associacions similars. Que no ho entenem així ho prova el fet d'haver-nos adherit immediatament a la campanya pel millorament de les subsistències iniciada per nostres companys de l'Associació de la Dependència Mercantil secundada per un nombre considerable de sindicats de Barcelona, en les reunions dels quals mai no ha deixat d'assistir-hi la nostra representació col·lectiva. I respecte d'aquest punt podem donar la seguretat que els acords que prengui el Comité de la Campanya esmentada (l'acció de la qual seria censurable fer ineficaç promovent una acció diversa, que representaria una disgregació de forces) seran secundats i complerts per aquest Centre -- mentre s'ajustin els mateixos a la serietat de nostra associació i a la conveniència de nostre estament. Més encara: sabedors que els nostres companys del nord d'Espanya han obtingut en alguns llocs, segons sembla un millorament efectiu de llurs salaris, per mitjà del Museu Social de Barcelona ens hem procurat informar dels procediments adoptats per dits companys, per a iniciar aquí una acció semblant si creiem que hi ha possibilitat que obtinguin èxit. Sense esperar l'obtenció d'aquestes dades, ja l'actuació del nostre Centre s'ha orientat vers el magne problema -- que anguniosament pesa avui sobre la classe obrera de nostre país. Sobre la dependència comercial i industrial, recau especialment una càrrega, cada dia més feixuga, de la que hem procurat alliberar-nos. Ens referim a l'impost d'utilitats, que és del cinc per cent sobre els sous i salaris superiors a cent vint-i-cinc pessetes mensuals, i que afecta a una part considerable de la dependència, aquella que treballa en entitats bancàries, grans empreses comercials, com "El Siglo", per exemple, societats anònimes, etc. Doncs bé: (...) la nostra Secció d'Organització i Treball (que fa temps es vé interessant pel problema de les sub-

sistències) té presentada al Ministre d'Hisenda una instància que tots els diaris han qualificat de raonada i raonable, interessant-li la reproducció d'un projecte presentat l'any 1913 a les Corts pel Govern Liberal, desgravant de dit impost tots els sous i salaris menors de cinc mil pessetes anyals. Podem fer més? Si creu que sí nostre desconegut - company, a la seva disposició ens té sempre per a expressar-nos llurs iniciatives, que ens serà molt grat recollir i portar-les a realització immediata si les creu factibles. I, naturalment, per a això requere^urem la seva cooperació personal, que creiem ens hauria ja d'haver ofert de bell antuvi, tractant-se d'un problema de tanta transcendència."

Deixant de banda d'altres efectes de l'alça de preus sobre l'activitat del Centre (129), i les campanyes per l'augment de salaris així com les conferències per sensibilitzar l'opinió pública que acompanyaren la primera d'aquestes campanyes, a les que farem referència a l'apartat corresponent (130), i que constitueixen una de les iniciatives que el CADCI prengué davant de l'encariment de les subsistències, cal que subratllem aquí el paper important que tingué el Centre en la campanya, esmentada a l'apartat anterior, "per aconseguir una Llei que permeti l'establiment d'una zona neutral anexas al Port de Barcelona i la declaració de franquícia d'aquesta", protagonitzada per "tots els estaments socials i totes les organitzacions polítiques de Barcelona i de bona part de Catalunya" (131); es tractava d'una d'aquelles mesures proposades per a -- aprofitar al màxim la conjuntura del moment i estimular el comerç català. Com hem vist més amunt, a la reunió extraordinària de la Junta de Relació i Treball del 9 d'octubre de 1914, hom s'adheria a la demanda d'un port franc per a Barcelona (132) i el butlletí "Acció" de desembre de 1914 remarcava l'"adhesió entusiasta i absoluta", adreçada a "una comissió de representants de l'Ajuntament i d'entitats i corporacions barcelonines", que treballava "per a aconseguir del Govern dita concessió" (133).

Sembla que la cooperació del CADCI en aquesta campanya fou sol·licitada per la Lliga Regionalista (134). El Centre es proposà de fer-hi arribar el suport dels treballadors (135). La campanya es desplegà durant el -- més de novembre de 1914, sobre tot a partir de la segona quinzena, empen^usa per aquella comissió esmentada de representants de l'Ajuntament i de corporacions barcelonines; i seguida de múltiples iniciatives, gestions i adhesions (136). En la primera quinzena de desembre de 1914, la Sec --

ció de Relació i Treball, "d'acord amb la Comissió Consistorial gestora de dita concessió", convocava una reunió "de les entitats obreres i cooperatives que mitjançant telegrams, comunicacions o en qualsevol altra forma haguessin manifestat llur adhesió a la campanya, per a adoptar els medis que es creïessin convenientes a l'objecte de realitzar els estaments obrers de Barcelona una acció de conjunt a favor de la millora sol·licitada" (137). Puig i Esteve, dirigí la paraula a uns vint-i-cinc representants de prop de cinquanta entitats de les seixanta convocades (138), tot subratllant que l'objectiu del Centre no era altre "que el de portar conjuntament entre tota la classe treballadora una campanya en pro d'aquest projecte que tant ens regateja el Govern i que tanta transcendència té per a la vida econòmica de la ciutat. D'aquesta manera, podem demostrar al Govern que totes les classes de Barcelona desitgen la zona neutral, tant entitats productores i econòmiques com obreres en general (139)." Puig i Esteve proposava la "celebració d'un gran míting" per a dur a la pràctica aquesta tasca. Els reunits s'hi adherien i s'hi afegia, a proposta del representant de les societats de pintors, l'organització d'una manifestació perquè fos "més popular la campanya", que seguiria al míting, a celebrar al Palau de Belles Arts. Hom nomenava, finalment, un Comité per a portar a la pràctica els acords, format pels representants de l'Art de la Construcció, Caldererers en ferro, Federació Regional de Cooperatives, Associació de la Dependència Mercantil i CADCI. Hom decidia, també, de donar un cicle de conferències divulgadores sobre les zones neutrals abans del míting i fixava el local del Comité al CADCI (140).

El comité esmentat aniria desplegant les seves activitats, fruit de les quals fóra l'organització de diversos cicles de conferències (141), una nova assemblea d'entitats adherides a la campanya per al 4 de gener de 1915 al Saló de Cent de l'Ajuntament (142), la publicació d'uns fulls explicatius dels "grans beneficis que a la classe obrera reportaria dita zona" (143), protestaria per la decisió governamental de suspendre, el febrer de 1915, les sessions de les Corts sense que hagués estat encara discutit el Projecte de Llei del Port Franc (144), si bé aquell projecte de míting al Palau de Belles Arts fóra ajornat de moment (145).

La Secció de Propaganda Autonomista, per la seva banda, participava en una altra reunió, convocada per la Joventut Nacionalista de la Lliga -

Regionalista, de "delegats de joventuts polítiques i patriòtiques de Barcelona per a formar un Comité de Joventuts" per a "propagar per a tots els mitjans viables, la necessitat de la zona neutral a Barcelona". La Secció de Propaganda Autonomista, delegava a Joan Casajoana - per a prendre part en aquest comitè i s'adreçava als centres de dependents de Catalunya, tot demanant-los llur suport a la campanya (146).

Després de l'assemblea esmentada de representants de societats obreres, cooperatives i polítiques del 5 de març de 1915, per a prendre una actitud davant del tancament a les Corts (147), la campanya restà estacionària i la premsa no se'n tornà a acupar fins el juliol del mateix any, en què reprengué progressivament, sobre tot durant el mes de setembre i bona part d'octubre, davant la possibilitat d'obertura de les Corts (148). La Comissió d'Entitats Obreres, treballaria al si de la Comissió Mixta de Zones Neutrals que era la que dirigia la campanya general (149), tot estimulant-ne l'activitat (150), i, sobre tot, presant la seva col.laboració a l'organització de l'esmentada "gran assemblea -a celebrar el 10 d'octubre de 1915- de totes les forces socials, econòmiques i polítiques de Catalunya, per a demostrar al Govern que és ferma i unànim la voluntat del nostre poble d'obtenir la Llei de Ports Francs i demás reformes econòmiques" (151). Per a preparar-la el Comité d'Entitats Obreres i Cooperatives, convocaria una assemblea prèvia de representants de societats obreres i cooperatives al Palau de Belles Arts (152), la qual, presidida per Puig i Esteve en representació del Comité, aprovava per unanimitat la feina feta per aquest, acordava d'ampliar-lo amb els "representants de sis altres rams d'oficis, i decidia, amb una sola abstenció, de concórrer a la "magna assemblea i manifestació del dia 10", cosa per a la qual convidava tots els sindicats i organismes de caràcter obrer i cooperatiu de Catalunya a sumar-s'hi (153). El butlletí "Acció" d'octubre de 1915 cridava tots els socis del CADCI a participar a la manifestació que havia de seguir a l'assemblea esmentada de les forces econòmiques, socials i polítiques, a celebrar al Saló de Cent, assemblea aquesta darrera, a la que el CADCI assistiria col.lectivament (154).

La campanya seguiria el seu curs, amb alts i baixos (155), fins que el febrer de 1916, el Govern decidia d'atorgar a Barcelona un Dipòsit Comercial (156), el qual era denunciat, tot seguit, com a migrat i refusat pel Comité d'Entitats Obreres perquè en el projecte del Govern la

intenció d'aquest "era concedir l'explotació de l'empresa a una entitat particular i no a l'Ajuntament, representant de la ciutat", cosa que era contrària "a les aspiracions de la classe obrera barcelonina, que en totes les assemblees i reunions tingudes durant la campanya pro Zones Neutrals, es manifestà enemiga resolta de què una sola classe social usdefruités exclusivament el que ha d'ésser patrimoni de la ciutat tota (157); en els dies següents, i durant el mes de març, es produïrien noves protestes per les limitacions de la concessió governamental (158). El 25 de març, Puig i Esteve i els altres membres del Comitè d'Entitats Obreres i Cooperatives, adreçaven un telegrama al President del Consell de Ministres demanant la "modificació article segon - Real Decret concedint dipòsits comercials a Ajuntaments o consorcis societats econòmiques, obreres i corporacions populars com en altres països. Sense aquesta indispensable reforma -afegia- classe obrera Barcelona, rebutja projecte." (159) Les reunions i les manifestacions crítiques continuarien, si bé aviat el tema deixaria de fer-se present en els periòdics (160). Pel mes d'octubre de 1916, el famós projecte de Llei, en un principi, esdevenia finalment un Decret del Ministeri d'Hisenda, publicat a la "Gaceta" el 25 d'octubre, "relativo a la concesión de un depósito comercial a Barcelona", "otorgado a un consorcio que constituirán el Ayuntamiento de dicha capital, en representación de la ciudad, y los presidentes o delegados de (...) : Fomento del Trabajo Nacional, Junta de Obras del Puerto, Instituto Agrícola Catalán de San Isidro, Cámaras Oficiales de Comercio y Navegación y de la Industria y un representante de las Asociaciones obreras especialmente dedicadas a servicios marítimos." (161) El CADCI, encara havia de fer diverses gestions per a aconseguir que el R.D. esmentat fos "modificat en el sentit d'ampliar la representació obrera en el Consorci" (162). El Gremi de Dependents Afectes al Servei Marítims del CADCI hauria de participar finalment, el 1918, en l'elecció de representant obrer al Consorci (163).

En un altre sentit, les incidències de la guerra també es manifestaren entre els dependents del CADCI que prengueren partit, en llur majoria a favor dels aliats. Així, ho reconeixia el butlletí "Acció" d'abril de 1932, en rememorar aquelles dates:

"La gran guerra, transmutadora d'ideologia i suggeridora de tan variades posicions morals, repercutia vivament, en aquest sentit, a casa --

nostra. La massa dels nostres socis es decantava irresistiblement a -- trencar mentalment llur neutralitat a favor de França, pel triomf de -- la qual lluitaven onze mil catalans, i en contra dels envaïdors de la petita Bèlgica. És clar que les nostres preferències foren especial-- ment aprofitades per a fer conèixer l'estat de fet del nostre proble-- ma nacional a elevades esferes de govern de diferents països. Això com-- pleta l'explicació d'aquella successió d'actes que per allà l'any 1918 floriren en el Centre, a favor dels voluntaris catalans, a honor de -- Sèrbia i Bèlgica (...), a honor de les terres redemptes d'Itàlia (...). I recordem encara el fervorós missatge que trametérem a Sèrbia. La re-- cepció que, en constituir-se el nou estat de Jugoslàvia, ens fou dedica-- cada en el consolat d'aquesta i la nostra visita, amb idèntic motiu, -- al senyor cònsol de Txecoslovàquia. (...) l'homenatge (...) a Filipi-- nes i al màrtir de les seves llibertats, doctor Rizal." (164)

Esmentem, encara, d'altres iniciatives relacionades amb la guerra mun-- dial: un escrit al president de la "Union Fraternelle des Employés de Commerce de Lyon", l'octubre de 1914, "(...) expressant-li el seu pro-- fond sentiment per la terrible prova perquè està passant (...) França (...) i la seva admiració per la bravura amb què els fills de la gran nació germana defensa el territori patri" (165); igualment, "a petició de diversos socis", el Consell Directiu autoritzava que es recollissin signatures en el Centre "per al missatge que diversos elements cultu-- rals de Barcelona eleven al rei dels belgues protestant dels atropells comesos en la seva nació per l'exèrcit alemany" (166); assenyalen les conferències pronunciades, especialment les dues de Rovira i Virgili, -- el 17 i 31 d'octubre de 1914, sobre "Necessitat que el nacionalisme -- tingui una política internacional" i "Posició de Catalunya davant del problema europeu", organitzades per la Secció de Propaganda Autonomis-- ta (167); el 27 de març de 1915, l'escriptor valencià Daniel Martínez Ferrando parlava sobre "Anglaterra davant la guerra" (168). Esmentem, també, una vetllada de la Secció d'Educació i Instrucció a favor de -- les víctimes de Bèlgica el 5 de febrer de 1916 (169), l'anada de Puig i Esteve, juntament amb una comissió de "diferents personalitats cata-- lanes" a Perpinyà per "a demostrar a França i especialment als nostres germans del Rosselló, les intenses simpaties dels catalans del vessant d'ençà del Pirineu" el febrer de 1916 (170); la recomanació de coope-- rar amb el Comité de Germanor amb els voluntaris catalans que lluita-- ven al costat de França, comité del qual era membre Josep Puig i Este--

ve (171); mostres enfi, totes elles, del pas de l'ombra de la guerra sobre el CADCI (172).

D'una manera o d'altra, les tensions socials i polítiques del moment - anaven a reflexar-se sobre la vida del CADCI i dels seus dependents. - El procés econòmic duia a les concentracions dels mateixos establiments mercantils, tot donant lloc a un procés de proletarització i a una situació de perpetuació de la condició assalariada del dependent, sense esperances -o minvades aquestes- d'esdevenir propietaris amb els anys; era un fenomen aquest al que, en d'altres capítols hem fet referència (173) i sobre el que tornarem; no l'experimentava tota la dependència de manera generalitzada, però, era un moviment que anava fent-se irreversible i cada cop més important. Els dependents, doncs, com hem dit, sofrien els mateixos problemes que la resta de treballadors, però la seva reacció fou molt més lenta i retardada que la de la resta de la classe obrera, fet que alguns dels nuclis de dependents més sensibilitzats no deixava de denunciar, com ho feia l'òrgan de l'Associació de la Dependència Mercantil, "Nuestro Programa": "En estos días de carestía y de hambre -hí llegim en un exemplar del 1 de febrer de 1916-, diríase que nuestra clase, la mayoría, al menos, de nuestros compañeros, puede contarse en el limitado número de los privilegiados, de los satisfechos, de los felices; tal se desprende del silencio, de la inmovilidad, de la despreocupación de los mismos (...). Y sin embargo no es así. Sufrimos la mayoría de nosotros en tanta o más intensidad que las demás clases sociales las consecuencias de los presentes trastornos económicos; somos sin duda más víctimas que los otros (...). Y este comportamiento nuestro en estos días en que todas las clases productoras (...) se quejan, claman, protestan, piden y exigen, es indigno, es despreciable, es bochornoso, nos hace merecedores de la desconsideración y de la afrenta por parte de los demás hombres, de los trabajadores de otros oficios y profesiones, que (...) plantan cara a la adversidad (...). El admirable movimiento obrero actual que en el momento en que escribimos estas cuartillas, se sostiene con tesón y una firmeza que causa desconcierto y el terror en las filas opuestas y tiene a la ciudad con el corazón en un puño y a toda España con la atención fija en él, nos ha inducido a trazar estas ligeras consideraciones, esta nueva lamentación, por el mal que aqueja a nuestra clase, víctimas más que de nadie de su incuria, de su abyección y de su abandono propio." (174)

Pel que fa al CADCI, hem vist com ja havia iniciat una tasca d'inter--
 venció reformista en els problemes laborals dels dependents. Ara, la -
 reprendrà, sobre tot, amb les seves campanyes citades per l'augment de
 salaris. Tanmateix, molts dependents, com hem de veure més endavant, -
 titllaven l'entitat de poc resolta i decidida; dins del mateix Centre
 havien de sorgir crítiques contra la direcció, per part dels elements
 joves. Probablement, algunes de les crítiques resultaven injustes. Ai-
 xí, l'opinió de Carreres i Palet, esmentada al primer capítol, segons
 la qual molts socis actius que continuaven com a tals, malgrat haver--
 se establert pel seu compte, juntament amb els "dependents de les més
 altes categories, foren durant molts anys un entrebanc" per al desple-
 gament de l'activitat social i obrera del Centre, "ajudant a mantenir
 per molt temps en una real esclavitud a la classe de la dependència mer-
 cantil ja que gairebé no feien res pel seu millorament econòmic, i ni
 tan sols aprofitaven les petites esclotxes que els oferien les endarre-
 rides lleis del treball" (175), és excessiva a la vista de la realitat
 de les accions portades a terme pel CADCI fins a aquests moments que -
 estudiem. Una altra cosa eren les crítiques que se li feien per manca
 de radicalisme o contuncència en els mètodes i, sobre tot, aquelles --
 que hom li feia tot blasmant el centre que fos una entitat política a
 causa del seu caire nacionalista; curiosament, en aquest darrer retret,
 coincidien l'apoliticisme anarcosindicalista i els nuclis polítics --
 reaccionaris espanyolistes. Moltes d'aquestes crítiques, certament, re-
 flectien el punt de mira ideològic de l'observador; en d'altres apar-
 tats hi farem referència més concreta (176). Però, és indubtable que -
 molts socis s'anirien sentint descontents de la manera de fer de la di-
 recció i que aquesta, si anava prenent una actuació més resolutament -
 social era degut a les pressions dels joves. Sota aquestes pressions i
 impulsos, hom procediria a la reforma dels estatuts, a la conversió de
 la Secció de Relació i Treball en Secció d'Organització i Treball, amb
 uns nous estatuts, i a una neteja de les llistes per a esborrar-hi --
 dels socis actius aquells dependents que s'haguessin establert pel seu
 compte (177).

L'evolució del CADCI entre 1914 i 1918

Entre 1914 i 1918, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria prosseguia la seva marxa ascendent, malgrat la cinquante-na de baixes produïda per l'epidèmia de tifus l'hivern de 1914 (172). Així els 3038 socis que tenia el 31 de maig de 1914, esdevenien més de 5000 l'any 1918.

<u>Anys</u>	<u>Nombre de socis actius</u>	<u>Protectors</u>
1914 (11 de maig)	2883 (179)	155
1915 (1 de gener)	2804	120
1916 (1 de gener)	3320	206
1917 (1 de gener)	4299	232
1918 (1 de gener)	5000 (?)	250 (180)

El canvi de local, un cop enllestides les seves obres d'arranjament, - com ja s'havia esdevingut altres vegades, impulsava l'augment d'afiliats. Els animadors del CADCI, convidaven, per una altra banda, els socis a fer tasca de proselitisme a fi de dur a terme els projectes de l'entitat i de les seves seccions i "fins per a assegurar la vida mateixa del Centre (car la feixuga empresa de posseir un estatge propi - no pot donar-se per acabada) (...)" . D'aquesta manera, a mitjans de -- 1915, cridaven els socis a una campanya per l'assoliment d'un augment de mil socis, tot recordant l'esforç fet "l'any 1906 -quan el trasllat del Centre al carrer Comtal- que en un parell o tres de mesos, el nombre de socis gairebé es duplicà" (181). La campanya, en acabar l'any, obtindria la meitat de l'augment desitjat: 500 (182). Les crides es repetirien. L'"Acció", d'octubre de 1916, estimulava la tasca captadora perquè l'any s'acabés amb cinc mil socis (183). El butlletí "Acció", - durant força mesos, publicava les xifres mensuals d'augment de socis - (184) i el darrer número que sortí de la "Revista Anyal", el de 1915, a l'igual que el butlletí anterior, cridava a fer nous socis per a liquidar el més ràpid possible el deute econòmic del CADCI i acreïxer la seva tasca (185). L'increment de socis es reflectia, per un altre costat, en el del tiratge del butlletí "Acció", el qual assolí un tiratge de 5.000 exemplars el març de 1917 i de 7.000 l'octubre de 1918 -- (186).

La xifra dels pressupostos augmentava, igualment, de manera progressi-

va cada curs:

<u>Cursos</u>	<u>Quantitat en pessetes</u> (187)
1914-1915	55.000
1915-1916	57.500
1916-1917	61.000
1917-1918	75.600
1918-1919	90.400

Pel que fa a les matrícules, el canvi de local i l'ampliació d'aules -- n'impulsaria el creixement, després de les dificultats que causà l'epi--
dèmia de tifus esmentada, tant per les baixes per defunció com per --
malaltia que causà entre els alumnes, l'hivern de 1914 (188). A partir
del curs 1915-1916, en què el nou estatge estava definitivament habilitat per a les funcions a complir, el nombre de matrícules pujaria de --
921 el 1914-1915 a 1200 i més de 1400 els cursos 1915-1916 i 1916-1917. També les assignatures haurien d'augmentar.

<u>Cursos</u>	<u>Nombre de matrícules</u>	<u>Nombre d'assignatures</u> (189)
1914-1915	921	29
1915-1916	1202	32
1916-1917	1458	33
1917-1918	1412	35

El 19 d'abril de 1914, com assenyalàvem al capítol anterior se celebra va el trasllat al nou casal de la Rambla de Santa Mònica. La Comissió Administrativa de l'Edifici Social anava duient a terme la seva activitat regularment. Periòdicament hom donava avís als posseïdors de cèdules del Casal perquè passessin a cobrar llurs interessos i s'informava de la seva gestió i dels seus pressupostos (190). Però, les despeses -- no s'aturaven aquí ni en la compra també de l'edifici surant Club de --
Mar, citada al capítol anterior. Calgué, durant una colla de mesos, --
procedir a l'agencament i equipament del nou estatge. Els diversos ser--
veis i espais s'anaren enllestint progressivament: la pista, el 27 d'a--
gost de 1914, poc després i definitivament el dispensari, més endavant
cinc aules per a les Escoles Mercantils Catalanes i, sobre tot, la --
gran sala d'actes (191). Les obres d'habilitació es cloïen, deixant de
banda aquelles de caire complementari i d'ornamentació (192), el 6 de
maig de 1915 amb la inauguració oficial de l'estatge, data que inicià

una setmana d'actes corresponents a les Festes del XII Aniversari del CADCI, entre el 8 i el 16 de maig de 1915 (193).

El Casal del Centre, i en especial la seva espaiosa sala d'actes, anava a constituir un punt de confluència del nacionalisme català. El lloguer de la mateixa, per una altra banda, fóra sol·licitat, a partir -- d'ara, per entitats polítiques i sindicals per a la celebració de conferències, mítings o trobades: la Unió Catalanista, la Lliga Regionalista, la Confederació Regional del Treball de la CNT, la Unió de Vi--nyaters, etc. en foren tants altres hostes o llogaters (194).

A més de l'acte d'inauguració oficial, al que ens referirem a l'aparat proper, els dependents del CADCI volgueren homenatjar l'arquitecte Bonaventura Bassegoda, Raimon d'Abadal i Pere Coromines pels serveis -- prestats en l'obtenció del Casal: "A la generositat, al desinterés i a l'altíssima valua com a artista --llegim al butlletí "Acció" del mes de juny 1916--, del senyor Bassegoda, devem la completa transformació que ha sofert la casa que compràrem al Cercle Equestre en la data memorable del 6 de novembre de 1913, transformació que l'ha canviada totalment, convertint-la en un veritable palau que la dependència barcelonina pot mostrar a propis i estranys, amb orgull. I als senyors Abadal i Corominas, que a tothora ens tingueren --i ens tenen-- obertes les portes de llurs cases per a qualsevol pregunta que els féssim o consell -- que necessitéssim, devem principalment l'èxit de les nostres gestions. Ells dos foren els nostres assessors en aquell magne assumpte del Casal, iniciat l'any 1907, i de tan capital importància per a nostre Centre. L'un amb els seus vastíssims coneixements jurídics; l'altre amb -- la seva gran capacitat com a financer i economista, foren més que els nostres consultors, més que els nostres consellers, els nostres col·laboradors abnegats i tan entusiastes com nosaltres mateixos, en aquella obra." (195). El 9 de juliol de 1916 (196), se celebrava la festa d'homenatge, la qual consistia en un dinar, fet a la sala d'actes del --- CADCI i en el lliurament d'un pergamí a cada un dels homenatjats. Dos cents socis hi assistiren i Puig i Esteve, en nom del Consell Directiu del curs anterior i Pons i Esteve, president del CADCI en aquells moments farien els parlaments d'homenatge. Pere Coromines i Bonaventura Bassegoda, agrairien l'homenatge; Raimon d'Abadal no hi assistiria, segons explicaria Rafael Pons a causa d'una "lleugera malaltia". "Només vosaltres --diria Pere Coromines-- em podieu haver fet sortir de l'ostra

en què m'havia tancat. Em varen dir que feieu aquest acte i no podia - ni volia negar-me a assistir a rebre aquest homenatge que crec que no és merescut en mi", i afegiria més endavant, segons la crònica de "El Poble Català", tot explicant un "passatge d'un llibre que no fa molts dies llegia, en el qual es feia esment de dos joves que en temps de Neron havien d'ésser sacrificats. La intervenció de Sant Sebastià va salvar-los. Però va venir un altre temps de repressió i els dos joves i - Sant Sebastià varen ésser víctimes de la mateixa. Vulgueu, doncs, que si un temps venen repressions per a vosaltres i hagueu de sofrir d'e- lles les presons o el patíbol, hi sigui sacrificat jo també." Bonaven- tura Bassegoda i Amigó, recordaria "els primers anys de la seva inter- venció en les lletres per la pàtria i el seu retraïment posterior, afe- gint aquestes paraules, que les estimem les més preuades per a nosal- tres -subratlla la crònica d'"Acció"-: Sols a aquest Centre es deu que hagi tornat a actuar. Tot el que hagi pogut fer no ho he fet per cap - mira egoïsta, sinó per patriotisme. Ho he fet -afegí- per vosaltres, - perquè en vosaltres hi he vist un poble, però no un poble anònim, com els d'avui, que de tant parlar-los de pàtria creuen només en la pàtria universal; sinó un poble amb patriotisme català. Vosaltres heu trobat el bon camí del catalanisme i no us en deveu apartar. Dintre del vos- tre ofici, sigueu ben diferents, però en catalanisme no vulgueu ésser més que un, sense divisions de partits ni banderies, abraçats solament amb els plecs de la bandera catalana." Abans d'acabar l'acte, Bonaven- tura Bassegoda, anunciaria que la "seva esposa i els seus fills havien decidit destinar 500 pessetes per al fons de la Secció de Socors Mu- tus" (197).

A les obres del casal, hi hem de sumar la continuada adquisició de nou material per part de cada secció permanent i secció especial. Les Escoles Mercantils Catalanes i la Secció d'Esports i Excursions foren les més actives en aquest sentit (198). En aquest sentit, subratllem el -- lloguer, per part de la darrera, d'un nou terreny per al camp de tennis, nou esport adoptat pels dependents el març de 1917 i que contribuïa, - novament, a popularitzar un esport que, a l'igual com havia passat amb els esports nàutics, era practicat pels grups socials benestants (199). En un altre sentit, el Centre aconseguia que diverses cases comercials fessin preus especials per als seus socis (200).

El creixement del CADCI, continuava, doncs. En el nombre de socis, en

els pressupostos, en l'evolució de les xifres de les matrícules, el --
 progrés era evident. L'agengament del nou local i l'equipament corres-
 ponent que duïen a terme les seccions del Centre, traduien aquest pro-
 grés i justificaven l'orgull amb què els dependents d'aquesta entitat
 mostraven els locals i dependències als visitants. Alhora, la conserva-
 ció d'aquest ric patrimoni, fóra argumentat quan els socis joves dema-
 naven accions més enèrgiques en el terreny social. El casal del CAECI
 de la Rambla de Santa Mònica acabava d'afaiçonar la imatge prestigiosa
 del Centre en els ambients del nacionalisme català. Entre 1914 i 1918,
 les activitats havien de progressar, igualment. Per una banda, les per-
 manents, a les que ens referirem a l'apartat proper. Per l'altra, aque-
 lles que duïen a terme les seccions i les que responien a la inquietud
 i a la situació del moment. A algunes ens hi hem referit ja en parlar
 de la incidència de la crisi bèl·lica sobre Catalunya.

Així, la Secció d'Educació i Instrucció, completava el procés de siste-
 matització del seu ensenyament, tot remodelant-lo en tres plans d'estu-
 dis, a partir del curs 1917-1918, per a dependents administratius o --
 comptables, per a dependents venedors i viatjants, i per a dependents
 corresponsals, un dels quals havien de seguir obligatòriament els alum-
 nes (201). La publicació d'un "Butlletí Escolar", entre 1916 i 1920, -
 havia de constituir un altre dels serveis importants de la Secció d'E-
 ducació i de les seves Escoles Mercantils Catalanes.

La Secció de Socors Mutus, com veurem també més endavant, reorganitza-
 va i completava el Dispensari, i el 1915 creava dues noves seccions es-
 pecials: la Secció Especial Federada a la Quinta de Salud "La Alianza"
 i la Secció Mutual de Subsídies en cas de defunció. L'augment de socis,
 de les pòl·lices de pagament i de les visites al dispensari, era un signe
 de la importància creixent d'aquesta secció, la qual, per un altre
 costat, havia de sentir l'efecte de la Gran Guerra, a causa de l'aug-
 ment de les cessanties com ja hem assenyalat. Especialment, havia d'em-
 prar-se a fons en l'epidèmia de tifus de l'hivern de 1914 que va aba-
 tre's sobre Barcelona, com novament hauria de fer-ho amb la grip de --
 1918.

La Secció de Propaganda Autonomista anava a desplegar una nova inicia-
 tiva de caire popular, l'organització, juntament amb la Cooperativa Mu-
 tual Catalana, i a benefici de l'Associació Protectora de l'Ensenyança
 Catalana, de la Festa d'Infants i Flor. Per un altre costat, havia de

destacar-se pel suport donat al teatre català, en organitzar aquesta -- Secció Permanent del CADCI sessions de teatre al seu local en un moment de crisi de representacions públiques, car cap sala escenificadora n'oferia. Tanmateix, el 1915 era el darrer any que la Secció publicava la "Revista Anyal", testimoni remarcable de l'activitat del CADCI des de 1910, sense que sapiguem les causes de la seva desaparició (202).

Fóra, però, la Secció de Relació i Treball, la que anava a experimentar amb més força els avatars del moment i de la incidència de la crisi, -- com ja hem vist. El 1915 esdevenia Secció Permanent d'Organització i -- Treball i adquiria personalitat jurídica pròpia com la Secció Permanent de Socors Mutus, per a afers externs, com hem d'assenyalar en un altre apartat. La Secció d'Organització i Treball, reorganitzava els gremis, en creava de nous com els de Viatjants i de Serveis Marítims, i creava un Consultori Jurídic. Més endavant ens hi referirem així com al camp d'actuació d'aquesta Secció.

La Secció d'Esports i Excursions, enfi, multiplicava les seves manifestacions esportives i es destacava en els diversos campionats que organitzava o en els que prenia part. Gimnàsia, atletisme, excursionisme, -- ciclisme, esports de mar, pedestisme, tir al blanc, futbol, eren tan-- tes altres facetes esportives en què el CADCI participava, a les que -- havia de sumar-se, com hem dit abans, el tenis.

La Biblioteca del CADCI també anava enriquint-se amb adquisicions i donacions, moltes dels mateixos autors (203). Aquest ventall, però, hauria de completar-se encara amb la creació d'una Caixa d'Estalvis. Una reunió del Consell Directiu del CADCI, el gener de 1917, decidia de nomenar una ponència perquè estudiés "la creació i funcionament d'una Caixa d'Estalvi en el nostre Centre i per a ús dels nostres consocis" (204). Els resultats del treball de la ponència eren presentats al Consell Directiu, l'abril de 1917 (205), el qual, el 14 de maig, decidia de convocar tots els socis a un Consell General Extraordinari, a fi de posar a aprovació la creació de la Caixa d'Estalvi així com el seu projecte de reglament (206). El Consell General Extraordinari del 28 de juliol n'aprova definitivament el projecte de reglament (207) i l'"Acció" de novembre de 1917, comunicava l'obertura d'"una llista d'inscripció dels -- socis que desitgin obrir-hi compte-corrent" (208). El 15 de desembre, -- se celebrava un nou consell general extraordinari per a elegir els mem-

bres del patronat de la Caixa (209) i el 28 de febrer de 1918 s'inaugurava oficialment amb una conferència a cura de Jaume Carner (210).

Al costat de la tasca de les seccions i de l'augment de serveis i de noves seccions especials, hem de subratllar la reforma dels estatuts de 1915, que atanyé en especial a la Secció de Relació i Treball i que reflectia, sens dubte, la inquietud del moment. Aquesta reforma, aprovada al Consell General Extraordinari del 1 de desembre de 1915, refermava la preocupació social de l'entitat. Així, a l'article primer, en enumerar els objectius del CADCI, afirmava que proposaria i fomentaria "totes aquelles reformes que siguin millorament i perfecció de les condicions del treball del nostre estament; intervindrà en totes aquelles qüestions que, amb referència al mateix, afectin al dependent català (...)" (211). Aquesta reforma dels estatuts generals del CADCI (212) fou completada amb l'acord del Consell pel qual aquest aprovava "la dissolució de la Secció Permanent de Relació i Treball i la constitució en lloc d'aquesta, d'una altra amb el nom de Secció Permanent d'Organització i Treball", a base dels mateixos dependents que formaven la de Relació i Treball (213). La reforma era feta perquè aquesta "tenint vida autònoma i personalitat jurídica com aquella (l'anterior Secció de Relació i Treball), tingui més amples horitzons en la seva finalitat estatutària i pugui realitzar, dintre de l'organització interior de nostra Entitat, una missió superior a la que aquella ha vingut fins avui acomplint" (214).

L'atenció i la preocupació pels problemes laborals i socials dels dependents, continuava una trajectòria creixent en aquest camp per part del CADCI, com ja hem vist en capítols anteriors, encara que ara els dependents joves del Centre empenyien perquè aquella actitud fos més profunda i agressiva. La neteja en les llistes de socis d'aquells que havien deixat d'ésser dependents havia estat també una altra manifestació d'aquesta inquietud (215). D'aquesta manera, escrivia Noguera i Comet a l'Anuari de Catalunya de 1917: "Terminantment prescriuen els Estatuts del Centre que per a ésser-ne soci, és condició indispensable ésser dependent de comerç o d'indústria, i tan rigurosament s'apliquen els preceptes estatutaris, que això prescriuen, que la Junta directiva passa d'ofici (per dir-ho així) de soci actiu a soci protector a tot aquell que arriba a establir-se per compte propi, encara que el seu negoci sigui el més reduït possible. Siguin dites aquestes paraules en -

resposta a aquells envejosos o mal intencionats que per a desprestigiar el Centre i demostrar la incompatibilitat del catalanisme amb les reivindicacions obreres, han volgut posar dubtes sobre el caràcter eminentment, indiscutiblement obrer de la forta organització dels dependents patriotes." (216).

El juliol de 1917, la Secció de Socors Mutus modificaria també els seus estatuts. Més endavant, als apartats corresponents, ens hi referirem, així com als reglaments de les dues seccions especials esmentades de subsidis en cas de defunció i de la federada a "La Alianza", del Club de Mar i del Gremi de Viatjants i Corredors (217).

La història material del CADCI, de les xifres de socis, de les dades dels pressupostos o de les matrícules, de les obres i de l'agencament del Casal i del Club de Mar, de les reformes estatutàries, ja del Centre o de les seves seccions i subseccions o dels gremis, s'entrelligava amb la història de la seva acció. Així, aquesta etapa de 1914 a 1918, s'inaugurava amb un fet d'afirmació nacionalista, la celebració de l'onze de setembre de 1914 i l'ofrena, per part del CADCI, d'una bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona; el parlament de Puig i Esteve, amb motiu d'aquesta avinantesa, havia de costar-li el seu processament, sobresseït després de diverses incidències per una amnistia, com més endavant haurem de veure (218). El processament de Puig i Esteve, no fóra més que un símbol de les dificultats a experimentar pel Centre durant el curs 1914-1915. Ja hem vist com el començament d'aquest curs coincidia amb l'esclat de la guerra i aquesta repercutia sobre els dependents, i sobre els del CADCI en particular. Les seccions de Relació i Treball, Socors Mutus i Educació i Instrucció, eren les més afectades per aquella incidència. La tardor de 1914, però, com ja hem assenyalat, havia de dur una nova dificultat per al CADCI: l'epidèmia de tifus que causava la mort d'un bon nombre de socis i repercutia en especial sobre les Escoles Mercantils, les quals mig paralitzava. (219), i sobre la de Socors Mutus, tot posant en relleu la "deplorable situació sanitària de Barcelona" (220). L'epidèmia, causada per la infecció d'algunes aigües públiques, tingué el seu ressò col·lectiu, i antics elements caciquistes que havien dominat anys abans l'Ajuntament, i apartats d'ençà que republicans radicals, nacionalistes i catalanistes de La Lliga Regionalista se'n havien emparat, aprofitaren l'avinantesa per a fer campanya contra l'Ajuntament, i escampar un clima d'"a-

l'alarma excessiva" (221). Amb aquest motiu aquells elements convocaren una manifestació contra l'Ajuntament el 10 de novembre de 1914. La -- convocatòria, feta entre d'altres per la Unió Gremial, afirmava que a la mateixa hi acudirien societats de dependents, cosa que provocaria que el CADCI en una nota pública, manifestés que, per la seva banda, ni s'havia adherit ni concorreria a aquell acte (222). El Centre, per un altre costat, el gener de 1915, escriuria cartes a tots els delegats comunicant la superació de l'epidèmia i lamentant l'excés d'alarisme que perjudicava el seu "renom", alhora que col·laborava en l'organització de les festes del Carnestoltes "per a aixecar l'esperit públic de Barcelona" (223).

Entre el 8 i el 10 de maig de 1915, prenen un gran relleu també les festes del dotzé aniversari de la fundació del Centre, amb la inauguració oficial del Casal de la Rambla de Santa Mònica. Com hem vist, -- aquesta inauguració coronava la tasca d'agencament del local que, des del dia de la seva inauguració, no s'havia aturat. Com hem de veure a l'apartat següent, totes les seccions havien de prendre part en aquestes festes. Dins del mateix mes de maig, la celebració, per primer -- cop, de la Festa d'Infants i Flors, donava lloc a una nova manifestació pública del CADCI i arrodonia la seva imatge popular (224).

El 19 de setembre de 1915, el Centre anava a protagonitzar --o millor a sofrir-- un altre incident, aquest cop amb motiu de la col·locació -- de la primera pedra del monument a Pi i Margall, en ésser atacats els dependents del Centre amb la seva bandera pels lerrouxistes (225). A finals d'aquest mateix any, s'aparellaven l'actuació social i nacionalista del CADCI, a través de la primera campanya per l'augment de salaris i en encapçalant la reacció de totes les forces nacionalistes -- contra unes declaracions fetes al Senat per Royo Villanueva contra la llengua catalana. Les dues actuacions havien de continuar aparellades el 1916: campanya pro augment salarial i pel descans dominical, per -- un costat, organització de sessions de teatre català, per l'altre. -- Sens dubte amb major bons resultats per a la darrera que per a la primera (226).

El 1917, el Centre havia de fer-se ressò, evidentment, del moment social i polític. Els dependents es ressentien dels augments de preus, especialment dels de queviures i lloguers dels pisos, com ja ho hem --

assenyalat a l'apartat anterior. El Gremi de Viatjans i Corredors - lluitava contra les alces de preus de les fondes, el de Detallistes pel descans dominical. Els socis del CACCI vivien amb apassionament el moviment de l'Assemblea de Parlamentaris (227), i la seva activitat, d'una manera o altra experimentaria la vaga d'agost i les seves conseqüències, així com l'agitació de finals d'any i començaments de 1918 per l'encariment de les subsistències. L'estat de guerra dificultaria les iniciatives del CACCI, especialment el desplegament de la segona campanya per l'augment de salaris (228). El juny de 1918, aconseguia la Secció d'Organització i Treball una antiga aspiració: l'anul·lació d'aquells pactes que tant terrabastall havien aixecat, com vàrem veure al capítol anterior i com hem de veure més endavant. És amb motiu d'aquests pactes i de la lluita pel descans dominical - que l'actuació del Centre fóra un cop més criticada i contestada per diversos grups de dependents que s'havien radicalitzat més que no ho havia fet el CACCI en la lluita social (229).

A part d'aquesta actuació que completarem als apartats posteriors, i de la resposta del CACCI a les incidències de la Gran Guerra, que ja hem seguit a l'apartat anterior, assenyalarem l'adhesió i inscripció - del Centre a la Setmana Municipal del 5 al 10 de juliol de 1915, organitzada per l'Escola de Funcionaris d'Administració Local (230); - l'adhesió a la festa popular, celebrada a la Muntanya de Montjuïc, - per a commemorar el començament de les obres de l'Exposició d'Indústries Elèctriques, el 19 de juliol de 1915 (231); l'adhesió a la campanya per municipalitzar el Teatre Principal (232) i a l'actuació -- econòmica del Foment del Treball Nacional (233); el maig de 1916 se solidaritzava amb la campanya per l'indult de l'ex caporal Gironés - (234). Són aquestes, entre d'altres, unes mostres de la presència -- del CACCI en la vida pública quotidiana (235). Podríem afegir-hi, en cara, la participació dels socis del CACCI en la creació de la Coope rativa Mutua l Catalana (236), les relacions amb d'altres centres de dependents (237) i les de caire internacional a través del Cos de De legats (238).

En aquesta etapa, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i - de la Indústria de Barcelona, seguí essent dirigit per bona part -- dels elements que ho havien estat durant l'anterior. Així, malgrat - que Puig i Esteve deixava la presidència el juny de 1916, Rafael --

Pons, el seu successor, havia fet de secretari general amb Puig l'època anterior. Gas i Soler, estaria al front de la Secció d'Educació i Instrucció, fins a finals de 1917. Pere Palà, continuava dirigint la Secció d'Organització i Treball fins el juny de 1917. Però d'altres figures noves apareixien també, com Joan Torrent que passava a dirigir la Secció d'Organització i Treball, a partir del curs 1918-1919.

Puig i Esteve, continuaria com president durant els cursos 1914-1915 i 1915-1916. Tanmateix, deixada la presidència del Centre, Puig agafava la direcció de la Secció de Propaganda Autonomista, de la que dimetiria el novembre de 1917 (238 bis) per a presentar-se a les eleccions de regidor per la Lliga Regionalista. Al capítol anterior férem referència a la biografia de Puig i Esteve i al seu atansament a La Lliga. Fou aquest fet el que motivà la llegenda de la inspiració lliguera del CADCI, quan hem vist prou clarament com el CADCI, si d'algú era deutor, més aviat ho era dels corrents i dels homes de la Unió Catalanista. Un dependent del CADCI, el testimoni del qual hem citat diverses vegades, en aquest treball, Carreres i Palet, ha deixat descrita aquesta mateixa imatge, basant-se en la militància d'aquella hora de Puig i Esteve: "Dominada -la Secció Permanent de Propaganda Autonomista- en els primers anys per un fort sector regionalista dirigit -- pel que fou un dels primers presidents i després regidor municipal -- per La Lliga, en Josep Puig i Esteve, va mantenir sempre una lluita ben aferrissada amb els elements de la Unió Catalanista fins que després de 1914 la Secció va passar a ésser dirigida per elements nacionalistes" (239). És evident que aquí la memòria ha traït a Carreres. En tot cas, els conflictes al si de la Secció de Propaganda Autonomista, dels quals no n'hem trobat cap altre testimoni (240), es produïren en l'any i escaig que Puig i Esteve estigué al davant de la Secció de Propaganda Autonomista, etapa en la qual, efectivament, evolucionà cap a les posicions i la militància de la Lliga Regionalista.

El fet és que, per a molts, la imatge del CADCI restà per un temps -- vinculada a la Lliga a causa de la presentació de Puig a les eleccions municipals, per la Lliga. Alexandre Galí, ha escrit en aquest sentit: "Una de les ensopegades més greus del Centre fou motivada per l'acceptació de Puig i Esteve del càrrec de regidor que amb molt poc seny li va oferir la Lliga Regionalista l'any 1917. (...) aprofitar-se del prestigi d'un dels seus homes (del CADCI) més assenyalats per

a fins electorals i de partit era un joc perillosíssim. El fet que el Sr. Puig i Esteve deixés la presidència (de fet deixà la de la Secció de Propaganda Autonomista) podia satisfer la consciència casuística - d'un passant d'advocat, però no llevava a l'acte la seva transcendència del moment que el nom del senyor Puig i Esteve pel prestigi del Centre podia donar vots a favor d'un partit. El cert és que algú va aprofitar aquella relliscada per a establir dins del Centre la divisió entre dretes i esquerres, maniobra que els dirigents varen ésser amatents a tallar i per tant no va tenir les conseqüències funestes - que hauria pogut desencadenar." (241) En definitiva, un i altre escrits, deixant de banda les confusions cronològiques i de memòria de Carreres i Palet, registren l'existència de divisions al si del CADCI encara que no prenen proua rellevància com per a fer trontollar la marxa del Centre, com s'esdevindria a la segona república, i, àdhuc, proua entitat com perquè sigui fàcil descobrir-les en els butlletins del CADCI i en les informacions de la premsa (242). En tot cas, recordem com les primeres manifestacions de discòrdia havien començat l'estiu de 1914, amb motiu de la discussió apassionada sobre els jocs al cafè del Centre, però aquelles s'havien evaporat tot seguit, com veiem al capítol anterior (243).

També al capítol anterior, assenyalàvem com l'incident de la col·locació de la primera pedra al monument de Pi i Margall el 19 de setembre de 1915, començà a atansar Puig i Esteve a la Lliga (244). El 1917, juntament amb un grup de dependents voluntaris col·laborava a l'Assemblea de Parlamentaris (245). I, com hem dit, el novembre de 1915 es presentava a les eleccions municipals, per la Lliga, pel districte segon, cloient així la seva evolució, si bé més endavant, com varem escriure en planes precedents, havia de seguir carrera de l'escissió d'Acció Catalana. En la campanya electoral, significativament, Puig i Esteve, "en vista que alguns diaris d'aquesta ciutat, en donar compte de les notícies electorals", feien referència a la "seva persona retraient la seva condició d'expresident del CADCI", feia constar d'una "manera molt explícita que la seva inclusió a la candidatura de la Lliga Regionalista ha estat feta ben independentment de l'esmentat centre, el qual ha de seguir sempre ben allunyat de tota lluita electoral" (246). Alexandre Galf, per la seva banda, en judicar l'actuació de Puig i Esteve al CADCI, manifestaria que només va tenir una fe

blesa en acceptar la candidatura a regidor, car "en el nou càrrec no es va alliberar de la malidicència que persegueix els homes subalterns en passar a ocupar càrrecs públics" (247).

Per les mateixes dates que dimitia Puig i Esteve de la presidència - de la Secció de Propaganda Autonomista, ho feia també Bas i Soler de la d'Educació i Instrucció, després d'una llarga etapa de treball al si d'aquesta secció que cloïa amb l'estructuració dels tres plans -- d'estudis abans esmentats, a partir d'octubre de 1917. El 10 de febrer de 1918, el Centre oferia un "berenar d'honor" a Puig i Esteve i Bas i Soler (248). Puig i Esteve i Joan Bas i Soler representaven tot un estil i manera de fer. La seva desaparició de la direcció del CADCI coincidí amb aquests anys 1917-1918 que cloïen igualment una etapa de la història del país. A partir d'aleshores la radicalització política i sobre tot social tindria el seu reflex en el Centre.

De moment, però, Puig i Esteve fou substituït per Rafael Fons, un company de Puig i Esteve, de caràcter molt diferent d'aquest i que -- fins aquests moments havia fet de secretari general i de professor -- de Teoria dels teixits, com assenyalàvem al capítol anterior. Fons -- representava evidentment la continuïtat, si bé, segons Noguer i Comet, "per a presidir el Centre, no tenia ni de molt les condicions -- del Sr. Puig i Esteve ni la popularitat d'aquest entre el seu estament. Era més aviat el Sr. Fons un home de despatx de treball lent i quiet, millor secretari doncs que president"(249). La seva presidència duraria entre el juny de 1918 i novembre de 1919.

Joan Bas i Soler fóra substituït per Joaquim Sans i Quintana, el 15 de desembre de 1917 (250). Però, sobre tot, hem de subratllar, en -- aquesta etapa, al costat de Bas i Soler, l'actuació de Narcís Rucabado. Narcís Rucabado, fou un dels sis soldats arrestats per haver assistit a l'acte d'ofertament de la bandera, a l'Ajuntament, el 11 de setembre (251). Fins el juny de 1918, ocuparia diversos càrrecs a les juntes de la Secció d'Organització i Treball i al si del Consell Directiu del Centre, com a vocal primer, els cursos 1916-1917 i 1917-1918. Fóra l'organitzador, com escrivíem al capítol anterior, del mu seu i de l'Arxiu de la Secció, i el que duria el pes principal de -- Butlletí Escolar, creat el 1916 (252). Ribas i Puig, els cursos 1914-1915 i 1915-1916, per una banda, i Antoni Castelló, a partir del --

juny de 1916, dirigien la Secció de Socors Mutus. Maximí Puncernau, Puig i Esteve, Rogeli Sirera (253) i Miquel Guinart, farien aquesta tasca respecte de la Secció de Propaganda Autonomista. Pere Palà, -- continuaria també la mateixa tasca al si de la Secció d'Organització i Treball, fins que el juny de 1918 era substituït per Joan Torrents i Dagés que el novembre de 1919, assoliria la presidència del CADCI. Joan Torrents representava l'accés a la direcció del Centre d'una nova generació. El que, per primer cop, un president procedís de la -- Secció d'Organització i Treball era ben significatiu. Citem també No guera i Julià i Bertran i Illa, presidents de la Secció d'Esports i Excursions entre 1914 i 1916 el primer, i entre 1916 i 1918 el segon; Grau Pascual succeïa aquest darrer, el juny de 1918. Marià Vendrell, de la Secció d'Educació i Instrucció, membre de la seva junta entre 1914 i 1916; Feliu i Codina, vocal de la Junta d'Organització i Treball el mateix període i president de la mateixa secció, quan Pere Palà presentà la dimissió l'octubre de 1917 (254), fins el juny de 1918; Ramon Sansanades de la Secció d'Esports i Excursions; Sala i Ricol, el secretari permanent del Centre, semblant en caràcter a Rafael Fons, discret i treballador (255). En la junta dels cursos 1917-1918 i 1918-1919, de la Secció de Socors Mutus, apareixia una altra figura important, Antoni Vallejó, que fóra, segons Alexandre Galí, -- "l'home de la Secció de Socors Mutus" (256). El juny de 1918, finalment, apareixia com a vocal cinqué de la Secció de Propaganda Autonomista Josep Farradellas, fundador el 1917 del setmanari "Abrandament" i més endavant, el 1919, de "l'Intransigent" i col.laborador aquest mateix any amb Francesc Macià en la constitució de la Federació Democràtica Nacionalista (257).

El creixement del CADCI, l'entrada de nous socis, per força havia de comportar canvis al si de l'entitat. Entre els nous socis, uns venien atrets pels beneficis que comportava ésser membre del CADCI (258), els altres pel nacionalisme de l'entitat, nacionalisme que, entre -- els dependents del Centre, s'anava radicalitzant cada cop més; i entre aquests mateixos --o entre els que venien atrets especialment per aquesta qüestió--, la radicalització i la inquietud social es feia -- present. Els més joves i recent arribats, trobarien aviat conservadora la posició dels dirigents tradicionals i els hi retreurién llur -- manca d'agressivitat i de consciència obrera veritable. El testimoni

de Carreres i Palet ens ho ha expressat prou clarament al llarg dels capítols d'aquest treball. Més endavant n'aportarem d'altres. L'ambient exterior pressionava sobre la joventut mercantil inquieta. --- Així, "Acció" d'abril de 1915, anunciava que aquell any fóra "el primer cop que la nostra Secció prendrà part, en una o altra forma, a la festa del Treball. En aquestes hores crítiques, en què el proletariat universal, mancant als més elementals deures de fraternitat, -- serveix de carn de canó, anorreant-se amb ella, la seva obra d'innombrables bel·leses, serà bo que ressoni la nostra veu, cantant la pau, cantant el treball i afirmant de nou la nostra voluntat professional; la nostra idealitat de redempció." El projecte no es duria a la pràctica, certament (259), però el llenguatge emprat traduïa un ressò socialista familiar i la causa que no es dugués a terme probablement -- fóra l'oposició dels dirigents del Centre o l'oposició d'una part -- dels de la Secció de Relació i Treball.

El mes de març i abril de 1916, es produïria a les planes de "La Nació" una significativa polèmica entre un soci jove, Jaume Cardús, i un de gran, Josep Climent que és molt interessant d'esmentar i que -- reflecteix ben bé les discrepàncies existents al si del Centre i --- l'entrada de plantejaments socials i ideològics nous en el CADCI.

Jaume Cardús, era un soci jove, de les noves fornades, president el 1916 de la Joventut Catalanista de Barcelona, adherida a la Unió Catalanista, i seguidor de Martí i Julià en l'orientació socialista -- que aquest havia donat a la Unió (260). Amb motiu de la celebració -- del onze de setembre de 1916, la Joventut Catalanista de Barcelona -- redactaria un full dirigit "Als obrers de Catalunya", redactat per -- Jaume Cardús, que fóra "profusament repartit" (261). Jaume Cardús, -- durant la segona república, havia d'encapçalar precisament la candidatura de la fins aleshores qualificada "minoría d'oposició mercantil" en les eleccions de 1934 per als càrrecs directius, guanyadora la qual, hauria de sofrir els fets del sis d'octubre i les seves conseqüències sobre el CADCI.

El 11 de març de 1916, Jaume Cardús, publicava a "La Nació", un article, titulat Desvetllament?, en el qual resumia perfectament la postura dels joves dependents del CADCI, arribats de feia poc a l'entitat i que volien veure-la socialment més activa i enèrgica. "(...) --

mentre hem vist que l'estament proletari industrial ha anat treba---
llant i lluitant consecüentment -assenyalava Cardús (262)-, mentre -
hem vist que anava evolucionant en un sentit pràctic i altament demò-
cràtic, una branca d'aquest estament, la comercial, restava inactiva
i fins sembla que la qüestió social li era indiferent, i això la --
feia creure d'un altre estament i que fins a cert punt li era hostil.
Aquesta branca, que la formen els dependents de comerç en general, -
també ha evolucionat, però en mig d'un ambient burocràtic i burgès -
que l'ofegava, el que ha fet que fracassés en molts dels seus actes
o que en traqués ben poc profit dels mateixos, el que és degut, com
he dit abans, a la manca de tota noció d'ètica social. El CADCI, que
és l'entitat que acobla la major part d'individus que en aquesta --
branca pertanyen -i el mateix es pot dir dels altres existents, sinó
que aquí esmento el Centre perquè és el que ha evolucionat més i, --
per tant, el més important, de passada que és el que conec més, i el
que sens dubte cau més de ple dins el cas concret que exposo-, a me-
sura que ha anat seguint el seu camí ascensional, s'ha anat creant -
interessos, que avui constitueixen el patrimoni dels socis, el que -
ha estat causa, diferents vegades, i més quan s'han adoptat actituds
enèrgiques, de què aquestes es deposessin tot seguit, davant la te-
mença de mermar-los en el més mínim. No és que, en dir això, vulgui
dir que no devem reparar i conservar el que representa un seguit --
d'esforços i de treball, però sí que vui dir, que sí la conservació
d'aquest patrimoni té d'ésser l'eterna càrrega, l'etern contrapes -
que retardi l'efectivitat de les nostres aspiracions socials, les -
quals, per ésser els que som més explotats i els que estem més atras-
sats en tot el que en matèria social, societària fa referència, no -
el devem haver creat. Què representa la possessió d'un gran Casal -
davant el poc sentit social que el dependent de comerç professa i -
l'explotació de què és víctima ja fa tants anys? Representa que hem
sapigut bastir un Casal, que l'hem sapigut fer gran, que li hem sapi-
gut infondir una espiritualitat més o menys refinada, però que nosal-
tres ens hem quedat petits, moralment, i orfes d'una espiritualitat
que ens posés al nivell de l'home mitjanament culte. Se'ns dirà que
dins la dependència n'hi ha molts que posseeixen aquesta mitjana cul-
tura, però pensí's que n'hi han molts d'ignorants, i aquests són els
més. On és la força organitzada que el dependent deuria tenir per --

tal de fer prevaler els seus drets davant de qui cruentment l'explo-
ta? Aquesta força no existeix i fóra d'una paradoxa que existís des-
prés de fetes les reflexions precedents. I la reglamentació de les -
hores de treball, com també la d'aprenents i mig dependents, el com-
pliment del desxans dominical i la transformació que deu sofrir el -
Còdi de Comerç, on no s'hi troba res que, ben satisfactòriament, de-
termini per al dependent, la defensa dels seus drets davant la burge-
sia, sense que no s'exposi a ésser vexat i befat i encara trobar a -
darrera hora que les lleis no l'emparen, i si l'emparen qualche vega-
da, és tan poca cosa, que no li serveix de res; tot això, on és? Ja
s'ha fet quelcom referent a alguns dels punts que acabo d'esmentar;
però en tots, absolutament en tots, s'ha fracassat. Serà, si es vol,
per la poca ajuda que ha trobat en el dependent en general, mes, --
això vé a afirmar tot el que fins ara vinc dient; però és que el Cen-
tre ja des d'un principi no l'ha fet -i com al Centre, tots els de--
més- aquella tasca intensiva assenyada, de què parlava. El Centre ha
evolucionat, sí, però l'element que el componia, encara està en el ma-
teix lloc, si fa o no fa, que quan es va constituir. Dues seccions,
al meu entendre, han vingut complint, quasi perfectament, la seva --
missió, i aquestes són la d'Educació i Instrucció, i la de Socors Mu-
tus, cada una en el comès que se les designa. Una altra de les cau-
ses que segurament ha influït en l'entorpiment del nostre desenrot-
llament en la vida social, ha estat els socis protectors que tenim.
Els socis protectors del Centre són, com tothom sap, burgesos, i sa-
but és que els interessos d'aquests i els del dependent no estan sem-
pre d'acord, absolutament, en tot el que a les nostres aspiracions -
emancipadores atanyi, i és per això que aquests interessos, no es--
sent comuns en tot, tampoc poden fondre's en un ni actuar conjunta-
ment. A més que per aquest sol fet, ja ens trobem privats de poder-
nos dir -com s'ha dit en diferents casos- entitat obrera, car no ho
som amb tota integritat, i fins resulta un sarcasme usar d'aquest --
qualificatiu, quan en diferents ocasions hem anat al costat d'aque-
lles entitats que pel seu sentit social i el seu caient verament de-
mocràtic poden dir-se'n. El dependent, en general, no el sent, dins
seu, aquest sentiment; no ho vol ésser d'obrer, i no obstant, és --
més explotat i; moltes vegades, d'una inferior cultura social que la
de l'obrer pròpiament dit. L'ambient burocràtic en què ha estat cre-
at l'ha abstret per complet de tota altra manifestació de vida que -

no sigui la que en aquest ambient ha estat engendrada.

No hi ha més; hem de fer obra renovadora, hem de treballar, per a -- fer del dependent de comerç un ser conscient, l'hem d'adreçar socialment, li hem de treure aquesta carcassa burocràtica que arrossega, -- puix si no se la treu de damunt seu se li anirà aferrant cada dia -- més al cos i fins a l'ànima, fent-lo esdevenir un instrument útil, -- només a la burgesia i, per tant, una càrrega que anirà, pel seu pes, fent-se feixuga, retardant i entorpidint l'actuació que el proletariat realitzi, i a això no hi ha dret, car fóra obstruir el camí de la vi da plena i conscient que aquest s'ha emprès. Es farà així? Sembla -- que ara es vol començar a actuar, encara que no ben bé en aquest sen tit, i al Centre li cap la glòria d'haver estat qui ha iniciat el -- desvetllament."

Josep Climent, soci també del CADCI, replicava el 25 de març de 1916 a l'escrit anterior, en un article titulat Punts d'obir, a la matei xa revista (263). D'entrada, Josep Climent refusava "allò de la infe rior cultura social dels dependents al costat del proletariat indus trial". "Confesso --assenyalava més endavant-- que encara hi ha molt -- per fer, que el dependent no ha arribat, ni de molt, a assolir el ní vell de cultura social i professional a què deu arribar, però d'això a voler-lo posar en condicions d'inferioritat, hi ha tanta diferèn cia com de la nit al dia. Precisament perquè hi ha entre nosaltres -- elements de superior cultura és perquè, bo i tenint les mateixes as piracions i defensant anàlogues reivindicacions que els obrers prò piament dits, no poden sumar-nos a una actuació societària incohe rent i en molts casos senzillament pertorbadora. Ni posant-me ulle res, sé veure el sentit pràctic i altament democràtic dels obrers -- que fan vagues, com la darrera, que ningú no sap perquè comencen ni perquè acaben i que segueixen com a bous a quatre meneurs que viuen a llurs costelles; ni tota la meua democràcia és suficient per a ac ceptar com a bons la coacció, l'amenaça i la garrotada com a instru ments de millorament social. Estigui tranquil en Cardús. El CADCI, -- bo i preocupant-se del desvetllament de la dependència, no els segui rà pas per aquest camí; si ho fes així, aquest Casal que hem sabut -- bastir infonent-li un alt sentit espiritual, es convertiria en una -- casa del pueblo qualsevulga i els que no ens deixem portar com un ra

mat, desertariem d'aquell lloc, avui la més ferma esperança del nostre millorament col·lectiu. Des d'aquí treballarem per tal d'enlairar la cultura de la joventut, per a reglamentar el treball, per a reformar el Còdi de Comerç, per a millorar les condicions de vida, tot -- això sense necessitat de dir fàstics de la burgesia ni d'apel·lar a -- procediments que estan renyits amb el nostre sentit d'ètica social, -- de la qual l'articulista ens en considera orfes. I procurarem augmentar el nostre patrimoni col·lectiu sense por que això retardi l'efectivitat de les nostres aspiracions socials, ans al contrari, amb la -- seguretat que ha d'ésser per a nosaltres un nou element de força, en -- sems que un fre que faci créixer el sentiment de la nostra responsabilitat. Obrers som, sí, i obrers volem ésser, en el sentit més noble -- de la paraula; treballadors de Catalunya amb el cor obert a totes les aspiracions reivindicadores de l'individu, de l'estament i de la pàtria, però consti que no som obreros ni volem ésser proletaris. Farem obrarenovadora i societària, però no pas anant a remolc de les societats obreres, sinó, pel contrari, essent per a aquestes un estímul i un exemple, com pertoca als que, dins de l'obrerisme, hem d'ésser una vera aristocràcia, una classe superior a la purament manual." (264)

El 8 d'abril de 1916, Jaume Cardús tornava a insistir en les seves -- afirmacions anteriors en un article de resposta a "La Nació", titulat Ratificació (265). Jaume Cardús, a la seva contrarèplica, es lamentava que Josep Climent hagués tingut "paraules despectives per als --- obrers" (266), subratllava el caràcter obrer dels dependents i titllava de ridícula la pretensió que els dependents haguessin de consti -- tuir una mena d'aristocràcia obrera, com havia assenyalat Josep Climent (267). "Hem de deixar-nos de somnis d'hidalguia --afegia Cardús -- i reconèixer, encara que sigui amb dolor que, de lluitar pel nostre -- millorament econòmic, aquells obrers purament manuals ens en poden en -- senyar, havent de reconèixer a l'ensem, també, que si és cert que en -- tre nosaltres hi ha elements de gran cultura, també entre aquells se -- n'hi troben. Així, doncs, no hi ha res que justifiqui --apart de la -- manca d'ètica social i d'un ver convenciment ideològic del fi enlai -- rat que l'home deu perseguir dins la societat -- el que nosaltres no pu -- guem en cassos determinats, sumar-nos a les lluites que, per assolir millores materials, econòmiques, socials són plantejades". Pel que -- feia a la darrera vaga, Cardús feia veure a Josep Climent que aquesta

havia estat causada per l'encariment de les subsistències, encari-
 ment "que també ens obligà als dependents de comerç a aplegar-nos en
 un míting per a recaptar un 20% d'augment en els nostres jornals", i
 que la fi d'aquella vaga havia estat deguda a l'actuació de la força
 d'ordre públic (268). "O'on ha tret -interrogava més endavant Car--
 dú- en Climent que jo, a expenses de la democràcia, accepti com a -
 bons instruments de lluita, la coacció, l'amenaça i la garrotada? És
 que en dir que ens hem de constituir en força organitzada, vol dir -
 que tot ho hem de resoldre per la violència? Aquest procediment l'he
 condemnat sempre, car les coses resoltes per la violència no són du-
 radores. Perquè soc del Centre i perquè me l'estimo és que em preocu-
 pa l'actuació que en aquest sentit s'emprenqui, car tota actuació --
 que no sigui emmenada en un sentit ben pràctic i altament democràtic,
 pot ésser de fatals conseqüències per a la nostra institució. Tant -
 de bo que del Centre en poguéssim dir la nostra Casa del Poble, ja -
 que això representaria l'haver assolit el grau de consciència socie-
 tària que avui no tenim. No desertaríem no, de la tasca fins ara re-
 alitzada, ans al contrari, estaríem en ple caràcter, car això demos-
 traria que l'evolució de l'ideal ha seguit la de l'individu, i al --
 capdavall no hauríem fet res que estés renyit amb el mòbil que induí
 a crear el nostre Centre, que no és altre que treballar per tal de -
 millorar les nostres condicions de treball, tot fent pàtria. Fotsen
 si a aquest grau haguéssim arribat, avui no tindria el meu contrin-
 cant motiu per a dir que no és obrero, car en judicar els actes que
 els obrers realitzessin, ho faríem amb més amor, ço que ens hauria -
 permès desenrotllar una tasca d'aproximació vers ells, fent triomfar,
 al costat de llurs aspiracions econòmiques, l'ideal de pàtria, lo--
 grant que la llur propaganda escrita es fes en català. Així hauríem
 treballat per Catalunya amb tant o més profit que ara. Hem de treba-
 llar, sí, des del nostre Centre, però no, com se suposa, a remolc de
 les societats obreres, sinó al llur costat, que és el nostre lloc, -
 marcant la ruta a seguir en aquells casos que creguem que l'acció va
 equivocada. I ho hauríem de fer, això sí, humilment, sense pretensi-
 ons de creure'ns superiors, que no ho som pas, puix en matèria soci-
 al, encara estem a les beceroles. Augmentem el nostre patrimoni, sen-
 se que sigui el constant tributari de la nostra futura acció, sense
 que serveixi d'obstacle per tal que en els moments decisius faci fra-

cassar aquella acció, que és la que ha de dignificar-nos i fer que se'ns consideri com a homes que aspirem a un màxim de perfeccionament social." (269)

Els escrits de Jaume Cardús, traduien, doncs, l'existència d'una voluntat, en un nucli de socis del CACCI, que el Centre s'inserís al si de la lluita del moviment obrer, i no tan sols en una tasca reivindicativa de l'estament o corporativa. Implicaven, certament, un augment en la consciència solidària i obrera dels dependents. Amb tot, de moment es tractava d'una minoria, llavor de la que havia de denominar-se, durant els primers anys de la Segona República, "Minoria d'Oposició Mercantil del CACCI" (M.O.M.C.). Sembla que aquest primer nucli divergent de les orientacions de la "generació gran" s'aglutinava entorn de Francesc X. Casals i de Casas Briz, ambdós membres de la Unió Catalanista, segons assenyala un escrit del soci Francesc Serinyà, publicat a finals de març de 1934, en plena etapa de lluita entre la Minoria d'Oposició Mercantil -"els joves"- i el Consell Directiu i els socis que s'arregleraven amb ell -"els grans"-. Aquest escrit, publicat a "L'Opinió" té un interès remarcable pel testimoni que conté sobre els orígens dels conflictes interns en el Centre, si bé cal situar-lo correctament en el clima d'apassionament del moment:

"El que això signa -hi llegim-, soci des de l'any 1908, ha viscut intensament en altra època, la vida del Centre. Això em permet recordar fets passats que en el seu dia convulsionaren de dalt a baix les normes d'aquella casa. Recordo, per exemple, que essent president el malaguanyat Puig i Esteve, va nèixer un grup d'oposició capitanejat per Francesc X. Casals, i per Cases Briz. Van celebrar-se unes reunions tempestuoses. La vella guàrdia tenia la consigna de no deixar parlar els protestaris i el senyor Casals i els seus amics, varen ésser tractats amb poca polidesa pels que aleshores formàvem la massa general de socis. Pocs anys més tard, el senyor Casals, a satisfacció de tots, fou nomenat president del Centre. Els que avui -el 1934- formen el grup d'oposició es troben en unes circumstàncies molt semblants a les que en altre temps es trobà el senyor Casals i els que el seguien, amb la sola diferència que, aleshores, les coses es tractaven sense ferir les persones." (269 bis)

La presentació de Puig i Esteve, el 1917, a les eleccions municipals, donà ocasió també, com ho assenyalava Alexandre Galí, a què hom parlés de divisions entre dretes i esquerres. El fet és que l'existència de diverses posicions al si del CADCI donaria lloc a què "La Publicidad", amb motiu del Consell general ordinari del 23 de juny de 1918, per a renovar els càrrecs que pertocaven del Consell Directiu del Centre, assegurés que en l'assemblea "se reproducirá el dualismo que desde algún tiempo a esta parte se viene observando en dicha entidad. - Existe al efecto, por parte de numerosos elementos de izquierda (republicanos y socialistas) el propósito de presentar una candidatura que responda a sus sentimientos políticos frente a la que patrocinarán -- los regionalistas, dirigidos por el ex-presidente de la entidad y actualmente concejal, Puig y Esteve". (270) Aquesta afirmació, publicada el mateix dia que havia de celebrar-se el consell general, fou protestada al si de l'assemblea i "va acordar-se sol·licitar la rectificació de l'esmentada nota, per no ésser cert que en el Centre hi hagi cap divisió filla de les idees polítiques com ho provava el fet que -- semblant acord era pres per plena unanimitat dels 500 socis presents al Consell general" (271).

Un soci del Centre, publicaria, dies després, al mateix diari, un article molt més ajustat a la realitat i que tradueix força bé l'evolució interna del CADCI, vista des del punt de mira d'un dependent que pertanyia o simpatitzava amb la minoria socialment més radicalitzada. Aquest soci que signava amb el seu número de carnet (272), situava la polèmica a l'interior del CADCI, no en motivacions polítiques sinó socials, si bé considerava que el catalanisme polític al qual havia donat suport el Centre, anava prenent un caràcter marcadament burgès -- del qual no caldria esperar que fos un ajut per a les reivindicacions socials dels dependents. El retrocés del republicanisme, l'hegemonia de la Lliga al si del catalanisme en aquests anys, el pacte dels nacionalistes republicans amb els lerrouxistes i aquells mateixos incidents de la col·locació de la primera pedra del monument de Pi i Margall el setembre de 1915, en què els dependents del CADCI foren agredits pels lerrouxistes, és evident que ajudaven a configurar a la Lliga com a exponent del nacionalisme català i a la qual calia acudir, -- si els dependents del Centre necessitaven de gestions oficials per a la resolució de les seves demandes de millora. L'evolució de Puig i --

Esteve, com hem dit, hem de situar-la en aquest context. Però, també a partir de les col.laboracions ministerials de la Lliga, s'accentuaria el seu caràcter conservador i aquí i allà anirien sorgint nuclis catalanistes, descontents de la trajectòria lliguera, socialment o nacionalment més radicalitzats. Al si del Centre, diversos dependents prenen consciència de les contradiccions del catalanisme regionalista. Aquest soci esmentat, ho subratllava prou bé a "La Publicidad".

"Dintre totes les entitats de Catalunya -manifestava-, el CADCI, és potser el de vida social més intensa i amb seguretat aquell on més sensiblement repercuteixen les aspiracions del proletariat mercantil, ço que motiva el nostre comentari n'és una bona prova i que l'interès havia desbordat del recinte del Centre ho demostra bé prou un solt de La Publicidad explicant que dues orientacions divergents s'iniciaven poc a poc entre la dependència mercantil. En el nostre judici s'equivoca el solt al·ludit quan pretenia que aquelles divergències tenien per fonament la divisió dels associats en un criteri polític de dretes i d'esquerrres. Aquesta versió és doblement equivocada, en primer terme perquè els estatuts del Centre prohibeixen als seus associats donar estat oficial a les seves opinions polítiques i després perquè en realitat no són qüestions polítiques les que han exterioritzat les juntes celebrades darrerament. Convé deixar ben aclarit --- aquest punt perquè el no fer-ho podria donar lloc a alguna confusió lamentable i a alguna pertorbació artificiosa. En realitat es dibuixa una tendència per part d'un nucli de socis, actualment no molt nombrosos, a accentuar enèrgicament l'actuació societària, de classe, marginalment a tota significació política. Quin valor té avui aquesta nova tendència? Cal per fer-se'n càrrec, estudiar les condicions en què s'ha desenrotllat i es desenrotlla la vida del CADCI. Des de la seva constitució, el Centre definí les dues finalitats principals vers on s'orientava l'acció dels associats: una finalitat patriòtica i una finalitat social de millorament per a la classe mercantil de Catalunya. És natural que amb el decurs dels anys la vida interior del Centre -- s'havia d'anar ressentint i havia d'anar reflexant les alteracions, els canvis i àdhuc les transformacions que aquestes dues idees experimentessin en la vida social catalana. Aquests dos principis que són la base principal de l'actuació del Centre, trobarien un nexa comú --

d'ordre metòdic, pràctic o actuarial en el caràcter d'oposició en --
 què es trobaren enfront de l'estat centralista i burgès les aspiraci
 ons autonomistes i les aspiracions de reivindicació proletària. S'es
 tablia llavors una relació espontània entre el Centre i aquells polí
 tics de Catalunya que representaven les aspiracions nacionalistes de
 la nostra terra i pot dir-se sense exageració que en l'escalf del --
 sentiment patriòtic i de les lluites que se'n derivaven ha viscut el
 Centre les seves hores passionals més intenses. És oportú recordar --
 en aquest moment, per altra banda, el caràcter indecís que, per una
 sèrie de raons d'ordre psicològic, econòmic, de tradicional relació
 i contacte entre el patró i els dependents, han tingut aquests dar--
 rers en la nostra vida social sense que es precisés ben bé la se
 va condició de proletari. Dintre d'aquest estat preconscient del ca
 ràcter proletari del dependent, el Centre ha realitzat una tasca sò
 lida, positiva, d'organització i d'iniciació social, creant dintre --
 d'un casal propi un Dispensari, una Borsa de Treball, un Consultori
 Jurídic, diferents seccions i gremis fautors de profitoses campanyes
 pro descans dominical; tot això a part de la seva constant labor edu
 cadora dintre de l'especialitat mercantil. Cal remarcar que el tre--
 ball social i àdhuc d'agitació social de les juntes del Centre, --
 s'ha anticipat en moltes ocasions a les iniciatives i a l'impuls so
 cietari dels dependents de comerç de Catalunya. Les circumstàncies,
 però, han variat un bon xic des de llavors i no ens entretindrem en
 aquesta ocasió en relatar les causes normals d'evolució que hi han --
 contribuït ni les extraordinàries que han precipitat certes transfor
 macions en la vida social i política de Catalunya, però és un fet --
 que en l'acció del Centre no pot subsistir, en les mateixes condici
 ons, el nexa al qual hem al·ludit que permetia amb una sola actitud
 defensar alhora les aspiracions patriòtiques del Centre i les aspira
 cions proletàries enfront de l'estat centralista i burgès. En primer
 terme, el catalanisme polític, que era una força popular d'oposició,
 s'ha convertit en un partit governamental d'una significació econòmi
 ca marcadament burgesa. En aquestes condicions, és evident que el ca
 talanisme polític difícilment pot ésser el transmissor de les aspira
 cions de la dependència mercantil prop de l'estat espanyol, de la ma
 teixa manera que ho havia estat circumstancialment quan la seva polí
 tica oposicionista li permetia donar suport a algunes de les nostres

reivindicacions més modestes. En certa manera, entre els partits polítics organitzats de Catalunya, el regionalisme podia ser, per una coincidència en el sentiment patriòtic, l'advocat del Centre vora de l'Estat; però quan el catalanisme és part integrant del mateix Estat, com pot ésser l'advocat del Centre? La prova més evident d'aquest canvi ens la dona el fet ocorregut en les últimes campanyes pro-jornada mercantil i descans dominical. El Centre es dirigí a diferents prohoms del regionalisme sol·licitant llurs concurs, i tot i reconeixent la major part d'aquests prohoms la justícia de ço que se'ls demanava, no pogueren atendre la nostra petició, els uns al·legant l'obstacle de la seva representació patronal i els altres la impossibilitat per part d'ells de crear en les circumstàncies actuals cap conflicte amb el poder públic. Aquests homes eren ben lògics en la seva negativa, car responien fidelment al matís social que representaven. Paral·lelament a la transformació del nacionalisme polític, una altra transformació es realitzava i es realitza cada vegada més en la vida econòmica i mercantil de Catalunya. La creació de les grans indústries, l'establiment de grans negocis amb despatxos de nombrosa dependència, fan que cada vegada més el dependent se senti deslligat del seu patró amb qui abans quasi convivia, convivència que a força d'ésser quotidiana esdevenia cordial fins el punt de fer oblidar en el dependent la seva condició d'assalarat. El dependent avui retorna d'aquesta il·lusió forjada en el tracte consuetudinari amb el patró en remarcar bruscament que tot just pot viure en la seva ciutat tant per l'encariment del lloguer com per la migradesa dels sous, insuficients per a cobrir les seves necessitats més apressants. En sentir la realitat proletària de la seva situació dintre la col·lectivitat humana, el dependent exigirà cada dia més enèrgicament aquelles reformes que millorin el seu estat present. Una conseqüència natural el portarà a cercar el suport d'aquelles forces més afines. Ja hem vist com precisament una petició justa del Centre, a la qual ja hem al·ludit, no va poder ésser atesa directament pels representants dels patrons en el Parlament i en canvi ho ha estat per la intervenció d'un diputat per Barcelona -- afiliat al partit socialista (273). Aquestes transformacions exigiran cada dia més, en repercutir en el Centre Autonomista de Dependents -- del Comerç i de la Indústria, una gran serenitat per part de tots els elements que l'integren. Cal que l'acció del Centre tradueixi i repre

sentí activament les evolucions de la vida social i econòmica del dependent a Catalunya, però cal també, per a la seguretat de tota l'obra realitzada i àdhuc de tota la que hi ha per realitzar, que l'acció del Centre es desenrotlli de manera que no comprometí inutilment per un fàcil prurit dialèctic la confiança dels associats en la gestió dels seus elegits. La cohesió de tots ben organitzada és indispensable, car sense ella, i en la nostra ciutat en tenim ben doloroses experiències, serveix de ben poc l'entusiasme per les causes més justes. Es tracta solament que aquesta cohesió àgil i sensible sàpiguí canalitzar totes les palpitations de la dependència mercantil catalana. Així ningú no podrà suposar mai que per haver apel·lat al nostre sentiment patriòtic s'hagi aconseguit del Centre que moderés en alguna ocasió el legítim desig de millorament econòmic del proletari mercantil de Catalunya. Per aquest camí es provocaria un dilema entre el sentiment patriòtic nostre i les nostres aspiracions de justícia, que no podem admetre, perquè creiem que el dependent és carn i esperit de Catalunya i que amb el seu progrés s'hi engrandeix i enlaira Catalunya mateixa."

Les posicions nacionalistes i socialistes del doctor Martí i Julià havien de trobar també ressò entre els dependents del CADCI, un dels llocs on més aplaudides eren les paraules del doctor. Als noms coneguts i esmentats als capítols darrers, hi trobem ara els noms de l'esmentat Jaume Cardús, col.laborador de "Renaixement" i "La Nació"; --- Francesc X. Casals, secretari de relacions exteriors de la Junta Directiva de la Unió Catalanista el 1915 i col.laborador de les revistes nacionalistes que hi estaven adherides, Manuel Juliachs, deixeble i col.laborador també de Martí i Julià, col.laborador també d'aquelles publicacions nacionalistes, com "Renaixement" des de 1914; R. Ràfols i Camí, al qual veiem també col.laborar a "La Nació", en aquesta etapa, Domènec, Casas Briz, col.laborador igualment de "La Nació", etc. Alguns d'ells ingressaran més tard a l'Esquerra Republicana de Catalunya quan es formi. Els seus noms apareixeran aviat al si de les juntes del CADCI i arribaran a ocupar els primers càrrecs de responsabilitat. Serà la generació que substituirà al front del CADCI els Puig i Esteve, Fons i Farreras, Bas i Soler, etc., i pont entre els primers i les generacions més radicals de joves que faran sentir-se amb força a partir de la segona república. La Unió Catala--

nista, seguia per tant nodrint d'elements importants els quadres de so
cis del CADCI, encara que entre 1914 i 1918, no trobem al si de les -
juntres del Centre cap membre destacat de la Unió com havia passat en -
períodes anteriors.

El Centre, doncs, no romania insensible al que passava en el país, la
seva evolució prosseguia i la crisi d'aquests anys l'estimulava; n'hem
vist en aquest apartat i en l'altre algunes conseqüències importants.
Ho haurem de veure ara, més en concret, en el camp de la tasca nacional
lista i laboral.

Les activitats permanents entre 1914 i 1918

Al costat dels factors dinàmics, interiors i exteriors, les activitats permanents enregistraven els grans trets permanents del CADCI i subratllaven la continuïtat de la seva actuació.

Les inauguracions de curs cercaven d'esdevenir "festes culturals" que donessin el to d'una "veritable Universitat Comercial Catalana" -"leiv motiv" tants cops repetit- (274).

Esmentem que si bé el primer d'octubre de 1914 es feia l'obertura de les classes, les obres d'agencament del nou local impediïen de celebrar l'acte de cada any així com el de repartiment de premis del curs 1913-1914 (275). El 20 de novembre de 1915, se celebrava per primera vegada al casal de la Rambla de Santa Mònica, la sessió d'inauguració del curs, en aquest cas del de 1915-1916, amb l'assistència de representants de l'Ajuntament i de la Diputació, de diverses entitats i de centres de dependents de Catalunya, acte que coincidí alhora amb el repartiment de premis als alumnes del curs anterior (276). El 31 d'octubre de 1916, se celebrava l'acte conjunt d'inauguració de les classes del curs 1916-1917 i de repartiment de premis (277), i el 27 d'octubre de 1917 es feia el del 1917-1918 (278), els parlaments i manifestacions dels quals seguien la tònica nacionalista i panegírica de l'obra del CADCI dels anys anteriors.

Al costat de les inauguracions de curs, i deixant de banda els cants de les caramelles la vigília del diumenge de Pasqua a la nit (279), la gran manifestació interna del Centre la constituïa com sempre, la celebració de l'aniversari de la fundació de l'entitat. La de 1915 es retardà al mes de maig per a fer-la coincidir amb la inauguració "oficial" del nou local després de fer-hi les obres d'habilitació esmentades a l'apartat anterior (280). Del 8 al 16 de maig se celebraren tota mena d'actes cívics, culturals i esportius que donaren gran relleu a l'aniversari així com un gran ressò públic a l'obra del CADCI (281). El dia 8, es feia la "inauguració solemne del Casal", en la qual, l'alcalde accidental Joan Fich abraçaria "en nom de Barcelona tota, que si tota fos al local s'hi adheriria de cor", a Josep Puig i Esteve (282). - El dia 9, regates i sardanes (283), el dia 10, un concert instrumental (284), l'onze s'inaugurava oficialment el Dispensari establert al Cen-

tre per la Secció de Socors Mutus (285), el 12 s'inauguraven "les noves aules construïdes expressament sobre la gran sala d'actes del Centre" (286), el 13 se celebrava un berenar col·lectiu i una festa gimnàstica (287), el dia 14 Guifré Coroleu donava una conferència sobre "el sistema de Taylor i l'organització científica del treball" (288), el 15 un miting nacionalista al que tot seguit ens referirem, i el 16 una festa atlètica i un concert coral (289). El miting nacionalista - fóra realment l'acte més rellevant amb un gran èxit de públic, el qual omplia totalment el local (290) "malgrat haver-se limitat l'entrada - al Centre per als socis i persones que aquests acompanyessin, acord - que prengué el C. D. -i així ho posà aquest en coneixement del governador civil- per a evitar que s'introduïssin en nostre local certs -- elements pertorbadors que tothom coneix, fins amb l'olor" (291). Al - miting hi intervingueren, Josep Puig i Esteve, que obrí l'acte, Miquel Guinart de la Secció de Propaganda Autonomista organitzadora del mateix, Josep Pi i Sunyer, en nom de la Junta d'Afirmació Catalana, - que lloà l'obra del centre i el nacionalisme dels seus membres; Andreu Nin "en representació dels socialistes nacionalistes catalans", el qual, segons el butlletí "Acció", "pronuncià un dels més bells discursos que s'hagin pronunciat en nostra casa. Demostrà com es buï i xorc -pura abstracció filosòfica- tot socialisme que no es basi en el respecte a les petites nacionalitats i no defensi llurs drets, sense la consecució dels quals la pau i la igualtat en la terra no seran -- factibles. I en termes d'un emocionant sentiment exposà el seu ardorós amor a Catalunya i cridà al nostre proletariat a compartir-lo, no sols per sentiment, sinó per dignitat, car és incompreensible com els nostres obrers que no toleren la més lleu imposició, s'acoten davant les irritants injustícies de l'unitarisme espanyol." Les ovacions que cloïen el parlament de Nin -subratllava el mateix butlletí-, "foren - també d'aquelles de perdurable memòria i ben merescudes per cert" --- (292). Francesc Layret, tot seguit, parlaria en nom del nou Bloc Republicà Autonomista, subratllant "l'oportunitat del miting i de tota -- acció nacionalista, per a contrarrestar certes influències de provincialisme, que han reviscolat en nostra terra i que s'han volgut emparar amb l'esperit de tolerància i de cortesia d'aquest país", probable referència a l'enlluernament que estaven experimentant alguns polítics catalans -per exemple, Lluís Companys- envers el reformisme de

Melquíades Álvarez (293). Pere Coromines, després, en nom dels nacionalistes republicans, manifestaria que el miting era "la festa de consagració de la més bella de les entitats catalanistes" (294). "Venen dies perillosos -afirmaria el mateix orador- i cal afrontar-los (...). Cal que nosaltres tinguem plantejat el nostre problema nacional i no ens quedem endarrerits en l'hora que se solucionin els altres. La nostra joventut ha de fer el que no hem sapigut fer els polítics, perquè fóra una vergonya que es resolguessin els plets de les nacionalitats d'Europa, menys el nostre (295)". Joan Garriga i Massó ho faria per la Lliga Regionalista, en substitució de Raimon d'Abadal, malalt ---aquell dia, que subratllaria i elogiarà el caire nacionalista afirmatiu de l'acte "ben necessari per a fer conèixer la nostra personalitat nacional que encara hi ha qui vol ignorar" (296). Martí i Julià, per la seva banda, en nom de la Unió Catalanista, faria igualment "grans lloances per al Centre per haver sapigut agermanar l'esperit patriòtic amb el social". "Això -escriu hom a "Acció"- el portà a relacionar magistralment el nacionalisme i el socialisme que definí d'una manera admirable, afirmant que en una plena harmonia són el substractum, la plenitud de la vida dels pobles" (297). Puig i Esteve, finalment, clouria l'acte tot manifestant que el CADCI havia adquirit aquell --casal "per a continuar l'obra començada" i que abans deixaria el Centre d'existir "com a col·lectivitat que abandonar el sentiment català". Puig llegiria un telegrama d'adhesió de Folguera i Duran i Josep Grant i Sala, i després d'unes paraules de solidaritat de Pere Coromines pel procés que era objecte, a causa del discurs pronunciat amb motiu del darrer onze de setembre a l'Ajuntament, n'explicaria les vicissituds, "refermant-se serena però enèrgicament en els conceptes --pel qual se'l persegueix, fills, digué, de la clara consciència del meu deure" (298). Prop de 300 entitats adreçaren representacions a alguna o a la totalitat dels actes fets que mereixeren l'atenció de la premsa catalana i de fora (299). J. Carreras i Fugall, el 17 d'abril de 1915, publicava un article titulat Conclusió, el qual subratllava que aquestes festes havien estat "una fita de tot el realitzat durant els 12 anys de la seva existència" (del CADCI), ensems que havien "ensenyat a qui no volia saber i a qui no coneixia la potència d'aquesta organització catalana". "Organització catalana, sí -prossegueix-. --Aquest és el nostre principal element: la catalanitat de les nostres

activitats i progressos. Quants ens n'hem hagut de sentir d'insults i baixeses per aquesta tara que portem al damunt. Sí, tenim una tara, - però no com ells volen suposar-la; la nostra tara és (...) la marca - de la nostra pàtria que tenim posada a dins del nostre cos (...). -- Heus aquí perquè ens odien; perquè som massa nacionalistes, massa patriotes, massa bons. No fem mal a ningú, no ataquem a cap germà nostre del qual respectem les idees per oposades que siguin a les nostres. I perquè és tan difícil aconseguir a la nostra terra una organització dintre la qual tots s'hi sentin compenetrats i units per una sola voluntat, per una sola finalitat, ens diuen que la nostra tasca és buida, que és una tasca de negació, perquè no combatem res: defensem només a Catalunya, sempre a Catalunya. I no obstant qui sap més - que nosaltres, qui sap més que tots aquells que ens vilipendien, ens diu que la nostra obra és un exemple. Ens ho diu en Jaume Carner, amb aquelles seves paraules màgiques dites quan la sessió inaugural: persequiu amb la vostra obra l'ideal de pàtria i l'ideal d'emancipació. I saben els nostres enemics si la nostra col·lectivitat persegueix -- cap més fi que aquests? Pot haver-hi cap fi més noble, més gran, més humà que els que persequim amb la nostra actuació? Sí, tot ho en--- clouen aquests dos ideals nostres: l'ideal de la pàtria, el més gran ideal que un digne fill de Catalunya pot sentir; i l'anhel de millorament social. (...) I per la nostra obra realitzada se'ns concedeix - que som un exemple, qual exemple deuen haver de seguir els nostres - rics comerciants, els nostres industrials, els nostres agricultors, - els nostres artistes, els nostres obrers manuals. És una glòria que - avui, en mig d'aquesta desorganització, d'aquest mal conviure entre - els catalans, se'ns digui que nosaltres som un exemple. Dissortadament no tindrem el goig, malgrat l'ésser joves, de veure la nostra Catalunya convertida en una poderosa organització nacional. Però pensem que el nostre exemple d'avui serà apreciat per una nova generació. -- Llavors veuran el nostre exemple i diran: quina gran obra patriòtica no hem de fer nosaltres per a aconseguir l'alt grau de perfecció que aquells nacionalistes del nostre passat aconseguiren amb la seva obra col·lectiva. Aquesta serà la nostra glòria, la glòria de tots (...)." Les festes de l'aniversari de 1916, es feren el 15 i 16 d'abril amb un programa d'audició de sardanes, regates, àpat de germanor, festa atlètica i esportiva i l'escenificació a la sala del CADCI de l'obra

d'Ignasi Iglesias, Els vells (300); les de 1917 es dugueren a terme - el 17, 19 i 20 de maig, amb una festa atlètica, el repartiment de premis d'un certamen literari-patriòtic-social, una audició de sardanes, un àpat de germanor, regates i funció teatral (301); i les de 1918, - el 31 de març i 1 d'abril amb un programa semblant d'actes, regates, exposició de fotografies, tenis, audició de sardanes i vetllada teatral (302).

A partir de 1915, el Centre protagonitzava una nova iniciativa. El 17 de març de 1915, hom acordava que la Secció Permanent de Propaganda - Autonomista, en nom del Centre i juntament amb la Cooperació Mutual - Catalana, organitzés una "gran festa de primavera anomenada de flors i d'infants", a benefici de l'Associació Protectora de l'Ensenyança - Catalana; amb aquesta finalitat s'establí que cada una de les cinc - seccions permanents del Centre nomenés un delegat, que se sumarien -- als altres cinc que designaria la Cooperativa Mutual Catalana per a - formar part del Comité organitzador, al qual, per un altre costat s'hi cridava diversos periòdics catalanistes com "Renaixement" (303). La - festa se celebrava efectivament el 23 de maig de 1915 al Turó Park, - amb la intervenció de la cobla Els Feps de Figueres, els Xiquets de - Valls, l'Orfeó Gracienc, el Cor Infantil Mossèn Cinto, esbarts dansalres, la cobla La Principal de Perelada, la qual resultava resultava - un èxit "malgrat la inseguretat del temps" (304) i es conclouia amb un benefici de 583'70 pts. (305). La mateixa nit del 23 de maig, la Co-- blla Perelada, aprofitant l'avinantesa de la seva estada a Barcelona, donava una audició al local del CADCI (306). A partir d'aquesta data, la celebració de la Festa d'Infants i Flors esdevé una activitat -- permanent més, amb un caire eminentment popular. La festa se celebra-- ria el 4 de juny de 1916, al Parc Güell, amb la participació de l'Or-- feó Gracienc, del Cor Infantil Mossèn Cinto, l'Esbart Floklóre de Ca-- talunya i la Cobla la Principal de la Bisbal (307); el 17 de juny de 1917, al mateix lloc que esdevindria l'indret permanent de celebració (308); i el 1918 no se celebraria, si més no en la data prevista del 9 de juny, encara que sí es duria a terme la sessió de teatre progra-- mada, al local del CADCI (309).

Durant el mes de juny hom desenrotllava el "concurs de treballs que - anyalment s'efectua de ço que s'ensenya de cada assignatura" a les Es-- coles Mercantils Catalanes (310) i la festa de germanor organitzada -

pels alumnes i dedicada al professorat (311).

També el mes de juny, a l'igual que els altres anys, era el temps -- dels consells generals ordinaris del CADCI i de les seves seccions -- permanents, especials i gremis, en els quals es renovaven els càrrecs que pertocaven del Consell Directiu i les juntes de govern. El consell general del CADCI del 27 de juny de 1915 ratificaria la decisió de la Secció permanent de Socors Mutus de crear dues seccions especials, la una adherida a la "Quinta de Salud La Alianza" i l'altra de subsidis en cas de mort, a les que podrien ingressar tots els socis del Centre (312); en el del 25 de juny de 1916, Puig i Esteve presentaria la seva dimissió com a president del CADCI, si bé la Secció Permanent de Propaganda Autonomista l'elegiria president de la mateixa -- (313); el del 24 de juny de 1917 es desenrotllaria sense cap incidència coneguda (314); el del 23 de juny de 1916 donà lloc a aquella nota de "La Publicidad" esmentada a l'apartat anterior i que desvetllà la protesta dels socis assistents (315). Al costat dels consells generals ordinaris, cal esmentar els extraordinaris: el del 26 de gener de 1915, que donà un vot de confiança al Consell Directiu per a col·laborar a les festes del carnestoltes (316); el del 25 de juny que -- fou convocat per iniciativa de la Comissió Administrativa per a donar compte de la seva gestió durant l'exercici social de 1914 a 1915 --- (317); el del primer de desembre de 1915 autoritzà al Consell Directiu a rebre l'emprèstec del Banc Hipotecari per a cancel·lar les hipoteques que pesaven sobre el casal del Centre i aprovà la reforma dels estatuts del CADCI que suposava, entre d'altres qüestions, la conversió de la Secció de Relació i Treball en Organització i Treball, com ja assenyalàrem a l'apartat anterior (318); el del 28 de juliol posà a discussió i a aprovació el projecte de reglament de la caixa d'estalvi (319); i el del 15 de desembre de 1917 elegí el patronat de la caixa d'estalvi esmentada (320).

El CADCI se sumava també cada any a l'Aplec de la Sardana (321) i, -- sobre tot, feia acte de presència a la diada del 11 de setembre.

A l'obertura del curs i a les festes de l'aniversari l'afirmació nacionalista i l'exaltació de l'obra del CADCI anaven parionades, car es tractava de festes internes, encara que de ressò públic; a la festa d'infants i flors, el CADCI sortia fora i protagonitzava l'orga--

nització d'una manifestació eminentment popular, folclòrica i nacionalista; l'onze de setembre era el moment cabdal d'aquesta afirmació nacionalista en què els dependents del CADCI s'afegien -i s'afegia --- aquest darrer- a totes les entitats, grups i persones que impregnaven d'animació i entusiasme popular a la diada. El Centre, participava al si de la comissió encarregada de l'aconduïment de les ofrenes a l'estàtua de Rafael Casanova, ofrenes entre les quals hi figurava, com -- sempre, la corona dels dependents (322), a l'ensens que no deixava de desenrotllar d'altres iniciatives per a aquell mateix dia. D'aquestes, la que portà més conseqüències sobre el CADCI o, millor, sobre el seu president, fou el lliurament d'una bandera catalana per part d'aquest darrer a l'Ajuntament l'onze de setembre de 1914. Aquest acte culminava la iniciativa esmentada en capítols anteriors d'Eduard Segarra i Cendra l'any 1908, que donà lloc a la constitució d'una comissió d'entitats autonomistes a fi d'oferir una bandera catalana a l'Ajuntament de Barcelona per a hissar-la sobre la portalada gòtica (323). La Comissió, domiciliada al local del CADCI i a la que aquest estava associat, obrí una subscripció pública per a aquest fi, però la mateixa es dissolgué posteriorment "per vicissituds de la nostra política" (324). Tanmateix, el CADCI, l'estiu de 1914 recollia aquesta iniciativa i es proposava de dur-la a compliment. D'aquesta manera, el juny de 1914, Puig i Esteve s'adreçava per escrit a l'alcalde de Barcelona tot oferint-li la bandera i explicant l'origen de la iniciativa (325). No obstant, calgueren dues sessions municipals per a arribar a un acord transaccional entre els regidors, car el dictamen de la Comissió de governació que acceptava l'oferiment del CADCI restà sobre la taula -- en la sessió del 9 de juliol de 1914, en trobar l'oposició de diversos regidors que consideraven el Centre entitat "política" (326), fet que motivà el descontent dels membres del CADCI i de la premsa més nacionalista (327). Es tractava, per un altre costat, de fer coincidir l'acte de lliurament amb la celebració de l'onze de setembre.

Efectivament, l'onze de setembre de 1914 representava el 200 aniversari pel que aquella diada es presentava en mig d'una expectació molt -- més important que en d'altres anys. La comissió commemorativa de la diada, formada per representants de la Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà, Esquerra Catalanista i el -- CADCI ho entenia així i dirigia els seus passos a aconseguir l'adhe--

sió de l'Ajuntament i que les ofrenes a l'estàtua del conseller barceloní fossin més nombroses que mai, alhora que se sol·licitava i s'aconseguia que l'estàtua es traslladés de lloc (328). La diada respongué realment a l'expectació, una expectació no solament entre els ambients nacionalistes, sinó entre d'altres que esguardaven amb més --
aprehensió aquesta celebració (329). El governador civil, per la seva banda, feia prendre "precaucions policiaques que feia anys, molts --
anys que havien caigut en desús per innecessàries", "sense que cap --
causa ho justificués" (330). Pel matí començà la desfilada d'entitats i persones que anaren a dipositar la seva ofrena, gest ritual de cada any, en el que no hi mancava tampoc mai el CADCI (330 bis); aquest --
cop hi participaren també l'Ajuntament i la Diputació (331). L'acte --
més esperat del matí, però, era el lliurament de la bandera catalana a l'Ajuntament, previst a la una del migdia. "Molt abans de l'hora --
anunciada per a la sortida de la manifestació, al CADCI hi havia ja --
una gran animació tant a dins del local com a fora -escriu la crònica de "El Poble Català"- (...). Dins del Centre hi havia una taula per a rebre les adhesions d'entitats que sense interrupció anaven venint -
(...)." (332). A l'hora esmentada, es formava la comitiva, oberta i --
tancada per una parella de guàrdies municipals muntats, i "una impo--
nent manifestació que espontàniament es formà i seguí a la bandera --
que un cotxe portava ben estesa, a la qual acompanyaven d'una manera preferent els components del Consell Directiu i d'aquesta Secció (de Propaganda Autonomista)" (333). La manifestació que acompanyava aque--
sta comitiva, en arribar a la Plaça de Sant Jaume "passava d'un miler de manifestants" que engroixien "una gran massa de públic estacionat allí" (334). Una vintena de joves, socis del Centre, recolliren la --
bandera del cotxe, en arribar aquest, i la traslladaren al Saló de --
Cent on esperaven l'alcalde accidental Pich, nombrosos regidors, el --
diputat Pere Coromines, Àngel Guimerà, Rubió i Lluch, Puig i Cada---
falch, en representació de la Diputació, i un gran nombre de públic. Allí es feia el lliurament i Puig i Esteve pronunciava un discurs d'o--
frena, de tons fortament nacionalistes que li havien de merèixer la --
incoació d'un procés com veurem més endavant. Puig i Esteve, feia l'o--
frena de la bandera en nom de la ciutat "perquè onegi en els balcons d'aquesta casa comunal, com a símbol del fervent amor patriòtic que --
aleua en els nostres cors". Puig i Esteve, després d'assenyalar que --

era per "atzar" (335) que ell feia l'ofertment, subratllava que en -- aquella bandera hi havia "l'esperit d'aquestes generacions que sense més- lema que l'amor a Catalunya han treballat fort i ferm pel seu res sorgiment; aquesta bandera vol dir que Catalunya retorna com a nació a la vida dels pobles, bregant per la seva llibertat, per a tornar a ésser un altre cop un factor més, si pot ser el més perfecte, en la -- inacabable obra del progrés humà". Després de recordar tots els que -- havien contribuït a la realització d'aquest acte (336), cloïa el seu parlament amb aquestes paraules que havien d'ésser precisament objec- te de denúncia: "En nom, doncs, de tots els que hi han contribuït; -- avui que tot just es compleixen dos cents anys en què, hereva d'una -- llarga i honrosa història, després de combats gloriosíssims va caure retuda per les nombroses forces de dos estats poderosos aliats; tinc excel.lentíssim senyor l'altíssim honor de posar a les vostres mans -- aquesta preuadíssima bandera catalana, fent vots perquè, quan volei -- ant al vent sos guspirejants reflexes, brillin en els ulls dels via -- nants, despertin en els seus pensaments la idea de les nacions esclavitzades i en els seus pits l'afany indomable de lluitar per la seva santa llibertat" (337). L'alcalde Pich agrai l'ofrena "en nom de l'A- juntament", la qual onejaria "ben alta al costat de la bandera espa- nyola que recull en els seus plecs també l'amor dels catalans que vo- len veure a Catalunya rica i plena, germana volguda de les demés re- gions d'Espanya" (338). Ambdós discursos foren "entusiàsticament -- aplaudits" i tot seguit hom hissava la bandera a la façana gòtica de l'Ajuntament, al carrer de la Ciutat, mentre el públic, amb una pre- sència abundosa de dependents, i "que durant llarga estona esperava -- el moment solemne amb tot i la calor que feia, prorrompé en una salva indescriptible d'aplaudiments i visques, essent un moment corprenent de tant entusiasme, cantant-se "Els Segadors". El públic aplaudia en veure apostada al balcó la testa venerable de l'Àngel Guimerà, com -- també d'en Pere Coromines, invitant-los a què parlessin. Per fi es re- tiraren cap al despatx de l'alcalde, sense que els manifestants po- guessin aconseguir el seu objecte. Però no es donaren per satisfets -- encara perquè a l'aparèixer alguns regidors a la façana principal de la casa de la ciutat, el públic quedà estacionat allí, seguint amb in- cessants visques i cantant "Els Segadors" que eren corejats per una -- multitud." (339). En aquest ambient intervingueren alguns pertorba--

dors que foren aviat acallats per la gent (340) i s'assajà de formar una manifestació pel carrer Ferran i més tard per les Rambles, cosa que fou obstruïda, de manera contundent, per la força pública que detingué també alguns manifestants (341). Els fets del matí i les informacions que arribaren al governador, segons les quals hom havia cridat visques a Catalunya lliure i moris a Espanya, motivà que aquest prohibís tota manifestació per la tarda i que fes adoptar un gran desplegament policíac entorn del local del CADCI on havia de fer-se un míting a la nit (342).

A 2/4 d'onze de la nit començava el míting organitzat pel CADCI per a commemorar el segon centenari de l'onze de setembre de 1714. Pere Coromines (UFNR), Bofill i Mates (Lliga Regionalista), Martí i Julià (Unió Catalanista) i Puig i Esteve del CADCI, presidirien i prendrien la paraula en aquest acte que ratificava la voluntat del CADCI d'englobar totes les tendències nacionalistes (343). "Diferents motius d'ordre interior els uns i d'ordre exterior els altres -assenyalaria Puig i Esteve en obrir el míting-, fan enguany més que mai justificada aquesta commemoració: el fet de fer dos cents anys de la caiguda de Barcelona, l'acte de l'hissament de la bandera catalana a la casa de la ciutat i encara el que en aquests moments en què Irlanda veu arribar la seva somniada autonomia, en aquests moments en què la redempció va a realitzar-se, és quan més devem enfortir-nos en les nostres virtuts patriòtiques, per a assolir la llibertat de Catalunya (344)." Al llarg dels parlaments, Pere Coromines, que assenyalaria com feia algun temps que no prenia part en actes públics a causa de la seva malaltia ("la meua malaltia me n'ha privat de fer discursos" diria), però que davant "d'una invitació com la d'aquest Centre no m'he pogut negar a venir-hi", afirmaria que "passi el que passi, nosaltres serem com sempre catalanistes extremats, fins que vingui una revisió d'aquell moment cruel de la pèrdua de les llibertats catalanes de 1714" i que "nosaltres volem la revisió del setge i continuarem demanant-la. El dia que hi hagi una discussió sobre Catalunya direm el que volem, però si se'ns vol atropellar, llavors guerregem" (345). Bofill i Mates elogiaria la tasca del CADCI i assenyalaria que "ara que l'Europa sofreix la convulsió de l'esmicolament d'un món revellit; ara que necessàriament s'acosta la celebració d'una conferència internacional on

es posi a revisió la constitució dels estats, és necessari que donem fe de vida, que intensifiquem el nostre nacionalisme, que tornem a -- plantejar allò que en Maragall anomenava el tràgic conflicte perquè - l'Estat Espanyol a l'acudir a aquesta conferència, no pugui escamotejar el fet que aquí hi ha una nació oprimida (346)." Els aplaudiments i ovacions que havien interromput i clos els anteriors parlaments esclataren amb més força encara, en aixecar-se a parlar Martí i Julià - alhora que se sentien visques i el públic cantava "Els Segadors". "Amb cants i aplaudiments sols -afirmaria, entre d'altres coses-, no s'aixequen els pobles. Hem de conquerir l'esperit dels nostres germans, i - hem de mirar si el nostre ja li és ben bé sempre fidel a la pàtria. - (...) Els pobles que vulguin fer-se dignes de la llibertat -afegiria més endavant-, han de conrear amb fermesa llur esperit nacional. Ara el nostre renaixement va prenent una actuació positiva, amb la creació d'instituts de cultura popular. És amb la cultura com hem d'enfortir-lo el poble. Els homes que són cultes són sempre de la seva pàtria, -- perquè tenen coneixement de la veritat. I quan els homes coneixen llur pàtria, senten un anhel vivíssim d'assolir per a ella la llibertat." - (347). A l'acabar tornaven a entonar-se "Els Segadors". Puig i Esteve, abans de desallotjar el local, recomanava a tothom que sortís ordenadament sense donar lloc a cap manifestació, car el governador ho havia - prohibit. Segons "El Poble Català", el governador civil ho havia comunicat a Pere Coromines i aquest ho manifestà als organitzadors del miting. "I així hi havia el propòsit" (348). El fet és que la policia -- que havia "assetjat" el casal del Centre (349) i que "en gran profusió guardava l'entrada del nostre local, provocà alguns incidents que anaven a ésser molt dolorosos si no ho haguessin evitat, aconseguint im-- posar-se, els senyors Coromines, Bofill i Mates, i Matons" (350). Pere Coromines i Bofill i Mates, per un altre costat, es personarien al govern civil per a protestar davant del governador mateix de l'actitud - de la policia, i, en no trobar-lo allí, li deixarien escrita la seva - protesta per "la agresión de los agentes de la autoridad contra pacíficos ciudadanos asistentes a una reunión pública en local cerrado, dentro de este mismo local cerrado. Cuando el presidente del miting acababa de aconsejar que los asistentes desalojasen ordenadamente el local, las seis o siete primeras personas que han salido han sido agredidas, habiendo penetrado detrás de ellos agentes de la autoridad apaleándo--

los. Dos de estos agentes han empuñado el revólver en el patio, sin - que nadie les hiciera frente ni se resistiese, y uno de los agentes - dió el grito de ¡Fuera Cataluña! Protestamos de que por parte de la - autoridad se acuda a tales procedimientos, que habrían podido produ-- cir un conflicto de no impedirlo el concejal señor Matons y los fir-- mantes." (351) La mateixa nit dels fets, se sentia dir a l'Ajuntament, segons la crònica d'un diari de l'endemà, que el text del discurs de Puig i Esteve "se había remitido al fiscal, quien había declarado pro-- cesado a su autor" (352). El dia següent, 12, continuava la tensió, - palesada amb la presència de la policia per la ciutat i, en especial, per les Rambles (353) alhora que la premsa catalanista en condemnava el capteniment mostrat durant la diada de l'onze de setembre, negava l'autenticitat dels "crits subversius" (354) i ressenyava extensament els diversos actes (355). Una Comissió de dependents del CADCI, per - la seva banda, acudia al govern civil per a protestar per l'actitud - dels agents (356). La premsa dels dies següents seguiria encara ocu-- pant-se d'aquest tema (357) i més quan es coneixeria la notícia del - processament de Puig i Esteve, que "El Poble Català" atribuïria a una delació de "El Diluvio", atribució que instrumentalitzaria al mateix temps per a atacar, d'esquillentes, a la Lliga Regionalista (358). Du-- rant diversos dies "El Poble Català" atacà amb duresa "El Diluvio" i de passada a la Lliga (359), mentre "La Nació", òrgan del catalanisme radical i adherit a la Unió Catalanista criticava aquest procedir de "El Poble Català" i l'oblit que feia de les responsabilitats en què - havia incorregut "El Progreso", diari dels radicals aliats de la UFNR pel pacte de Sant Gervasi (360).

Puig i Esteve, rebria amb aquest motiu nombroses expressions de soli-- daritat, entre les quals un article de Josep Carner a "La Veu de Cata-- lunya", titulat La bandera de la ciutat que feia referència al lliura-- ment d'aquesta a l'Ajuntament l'onze de setembre (361). Pel que fa a la incoació de procés, semblà, en el primer moment, que aquest fóra - per incitació a la rebel·lió però després l'autè de processament as-- senyalaria "por ataques a la integridad de la nación española", i en-- cara hom assajaria de fer-lo entrar dins de la Llei de Jurisdiccions (362). "La Nació", per la seva banda, assenyalaria la sospita que dar-- rera de la denúncia contra Puig i Esteve s'hí amagava "infligir un -

dany a la més forta entitat catalanista de la nostra terra" (363). - El 28 de setembre de 1914, per un altre costat, es reunien a la Lliga les minories parlamentàries regionalistes per a parlar extensament - del procés a Puig i Esteve, a més d'altres qüestions (364), iniciati- va que donava lloc a què "El Foble Català" acusés els regionalistes - de voler "fer-se seu el cas d'en Puig i Esteve" (365), picabaralles - que, ben segur, no devien pas satisfer a aquest darrer. Alhora es des- plegaven les gestions legals corresponents per a aconseguir el sobres- seïment del procés, en especial en anunciar-se pel novembre del ma-- teix any un "projecte de llei presentat pel govern a les Corts, conce- dint una amnistia pels delictes de caràcter social i polític" (366). Els dirigents del Centre, per una altra banda, en considerar aquest - "projecte massa esquifit", gestionaren el seu millorament i ampliació a fi d'aconseguir que l'amnistia arribés als "6 soldats -tres d'ells socis del Centre- que estan arrestats per haver assistit a alguns -- dels actes celebrats el carrer 11 de setembre, i els diversos com-- panys que estan sotmesos a processos a conseqüència d'algun dels inci- dents a què tan sovint dóna lloc l'escandalós incompliment de la Llei del descans dominical o pels que provocà la campanya iniciada pel Cen- tre l'any passat per a obtenir el tancament dels establiments a les - vuit del vespre" (367). A aquest darrer fi, Puig i Esteve cursaria te- legrames als diputats Cambó, Rodés i Macià "pregant-los gestionessin que dits soldats i companys entréssin també a l'amnistia" (368). Els sis soldats esmentats eren indultats la primera desena de desembre - (369), però quan tot feia semblar que Puig i Esteve havia de veure's inclòs en la darrera mesura de gràcia del govern, el febrer de 1915 - la Sala de l'Audiència refusava "la petició d'amnistia que havien sol- licitat per a ell, els defensors d'en Puig senyors Abadal i Gay" (370). Aquesta notícia produí una general indignació en els ambients catala- nistes i un moviment de solidaritat envers Puig i Esteve (371). Alho- ra que es realitzaven novament gestions per aconseguir d'incloure'l - en aquella amnistia (372), les joventuts nacionalistes iniciaren una campanya al seu favor. A finals de febrer de 1915 i convocada per la Joventut Nacionalista, se celebrava una reunió de les joventuts de to- tes les branques catalanistes per a tractar d'aquest afer; hom hi de- cidia "d'iniciar una acció conjunta de totes les forces organitzades del nacionalisme que demostrí al govern el disgust que a l'opinió ca-

talana ha produït la persecució que és objecte el senyor Puig i Esteve, i oferir a aquest el suport i solidaritat necessaris per a veure's lliure ben aviat de tota persecució". Amb aquest objectiu es convocava a "totes les entitats, periòdics i organismes nacionalistes a una gran assemblea que se celebrarà el proper dijous, dia 4 de març (...) al vell Teatre Olímpo d'aquesta ciutat (...) (373). La Junta Municipal de Barcelona de la UENR, per la seva banda, es posava a disposició de Puig i Esteve per tot el que calgués fer "a favor d'ell després de la injustificable comesa de no ésser inclòs entre els que gaudeixen els beneficis de la darrera amnistia" (374). El 4 de març de 1915, com estava anunciada, se celebrava l'assemblea al Teatre "Olímpo". Plena de gom a gom, hi estigueren presents representants de més de cent entitats, entre les quals podem esmentar nombrosos ateneus, orfeons (l'Orfeó Català, entre ells), l'Associació Protectora de l'Ensenyament Catalana, el Centre Excursionista de Catalunya, l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, els grups polítics catalanistes com la Unió Catalanista, la UENR i la Lliga Regionalista, i els periòdics "La Veu de Catalunya", "El Poble Català", "Renaixement", "El Teatre Català", "Anals de Medicina", "Gent Nova", "València", "La Nació", "Foment" de Reus, "La Veu de l'Empordà" i "Germanor", a més a més de nombroses adhesions de tot Catalunya (375). L'assemblea era presidida pels representants de les joventuts convocadores de l'acte, Puig de la Bellacasa, Culi i Verdager, i Guinart; i per Massot i Noguer i Comet. Noguer i Comet llegiria una carta de Puig i Esteve --- (376), Puig i Bellacasa explicaria l'estat del procés (377) i proposaria dirigir un missatge als diputats i senadors de Catalunya, perquè "usessin dels mitjans que tenen, amb el fi d'obtenir un reglament que desfés la interpretació absurda que s'ha donat a la llei d'amnistia", proposta que trobaria l'oposició de Folguera perquè "ell no era partidari d'adreçar missatges als diputats i senadors per Catalunya per a demanar-los-hi a la fi no altra cosa sinó que facin el que ja haurien de fer per propi impuls, si estessin més atents -com és llur obligació- als batecs del poble que diuen representar. Que els nostres parlamentaris compleixin el deure llur; -digué- però fora de llur actuació, nosaltres, som els qui en definitiva, en aquest cas com en tots els que afecten a la dignitat de la Pàtria, amb la nostra actitud -- enèrgica i valenta per a suportar tots els sacrificis, hem de resol--

dre el plet, si arriba que les gestions dels diputats i senadors, no aconsegueixen restablir la justícia (378)." Noguer i Comet referiria les gestions d'Abadal, Cambó i Coromines per a aconseguir aquella finalitat. Puig i Pey, president del Casal Nacionaliste del Districte V, proposaria -i així s'aprovaria- fer una subscripció amb una quota màxima d'una pesseta per a "costejar les despeses del procés, i del sobrant oferir un record a Puig i Esteve, no permetent que pagués -- aquestes despeses, com té acordat fer-ho, el Centre de Dependents" - (379). Joan Bas i Soler, per la seva banda, agrairia en nom del CADCI l'interès palesat pel procés de Puig del qual feu "un just i calurós elogi" (380). L'assemblea, finalment, aprovaria manifestar la seva adhesió incondicional a Puig i Esteve, nomenar una comissió perquè reunís els diputats i senadors de Catalunya "per a significar-los la conveniència" d'aquell reglament del qual havia parlat Puig de la Bellacasa, que fes incloure Puig i Esteve a la darrera amnistia, i cas de fracassar els representants parlamentaris en llur actuació, convocar una nova assemblea. Rovira i Virgili, Curet, Culi i Verdaguer, - Jordà, Puig de la Bellacasa, Bofill i Mates, Guinart, Joan Càrner i Josep Cuadras eren nomenats per a formar part d'aquella comissió -- (381). Durant els mesos següents, les gestions de caire jurídic, per una banda (382), i les empeses per la darrera comissió esmentada, -- continuarien. Aquesta darrera, impulsaria la subscripció per a pagar les despeses del procés (383), i redactaria i adreçaria el missatge abans esmentat als diputats i senadors per Catalunya (384). Un bon nombre d'aquests responia positivament (385) i el maig de 1915, 24 -- parlamentaris adreçaven un escrit al Ministre de Gràcia i Justícia -- d'acord amb els desitjos d'aquella Comissió (386). La resposta del -- Ministeri "fent-los avinent que farà tot el possible perquè s'atorgui l'indult que segons li sembla s'ha incoat" no satisfesia en absolut als animadors de la campanya. "El Poble Català" i la revista "Renixement", adherida a la Unió Catalanista, així ho manifestaven -- (387). El cas és que els mesos anirien passant entre esperances i impaciències (388). El setembre de 1915, Rovira i Virgili, Culi i Verdaguer i F. Curet dimitien de la Comissió pro Puig i Esteve en considerar que aquesta es trobava en punt mort, car "si amb tres mesos -- d'actuació no s'havia obtingut res, ni una esperança, només hi cabia una acció pública, revolucionària potser, o dissoldre's" (389). --